

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΠΑΤΡΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΘΕΜΑ : Η οικονομική κρίση και οι επιπτώσεις στις
εργασιακές σχέσεις στην Ελλάδα**

ΦΟΙΤΗΤΕΣ:

**Σωτηρίου Παναγιώτης ΑΜ:7591
Νταουλάρης Νικόλαος ΑΜ:8856**

ΕΠΟΠΤΕΥΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ:

Καμπούρη Μαρία

ΠΑΤΡΑ - 2013

Πρόλογος

Μόνιμο θέμα των οικονομικών και μη άρθρων τα τελευταία χρόνια έχει γίνει η οικονομικής κρίση που μαστίζει την Ελληνική οικονομία. Οι αναλύσεις για τα αίτια, τις επιπτώσεις, αλλά και οι προβλέψεις για το μέλλον ποικίλουν με κύριες μεταβλητές τις πολιτικές, οικονομικές και φιλοσοφικές θεωρήσεις των αναλυτών. Βασικό ερώτημα είναι πότε θα λήξει αυτή η κρίση και αν όλες οι θυσίες που κάνει ο Ελληνικός λαός θα φέρουν αποτέλεσμα.

Η οικονομική κρίση που βιώνουμε τα τελευταία χρόνια άρχισε να δημιουργείται σταδιακά ως χρηματοοικονομική από το 2007 , όταν διαφάνηκε η ανάγκη ανατίμησης του κινδύνου περιουσιακών στοιχείων που συνδέονται με ενυπόθηκα στεγαστικά δάνεια στην Αμερική. Ακολούθησε μετατροπή μεγάλου ποσοστού δανείων σε επισφάλειες, περιορισμός της ρευστότητας διάφορων χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, αύξηση της μεταβλητότητας των τιμών και μετακύλιση της κρίσης και σε άλλους τομείς της παγκόσμιας αγοράς χρήματος και κεφαλαίου. Η παγκοσμιοποίηση αυτών των αγορών σε συνδυασμό με την αλματώδη ανάπτυξη των πληροφοριακών συστημάτων τις τελευταίες δεκαετίες δημιούργησαν ένα ευμετάβλητο οικονομικό περιβάλλον , με τις «τοπικές» κρίσεις να μην περιορίζονται στα στενά όρια μιας χώρας αλλά να επιδρούν ανεξέλεγκτα σε παγκόσμιο επίπεδο. Με αυτό τον τρόπο σε σύντομο χρονικό διάστημα μεταδόθηκε και στην Ελλάδα.

Στην χώρα μας η κρίση μπορεί να ήρθε από το εξωτερικό, αλλά τα αίτια της έχουν να κάνουν με τα ενδογενή διαρθρωτικά προβλήματα της ελληνικής οικονομίας για αυτό και ύστερα από πέντε χρόνια βρισκόμαστε ακόμη σε ύφεση. Μεγαλύτερο θύμα της ύφεσης αυτής είναι η ανεργία και οι εργαζόμενοι της χώρας. Όσο συρρικνώνεται το ΑΕΠ της χώρας μας, τόσο θα μειώνονται και οι θέσεις εργασίας.

Περίληψη

Μία κρίση που ξεκίνησε από τις Η.Π.Α. ως κρίση τραπεζική και στεγαστική εξαπλώθηκε στην υφήλιο και επηρέασε ελληνική οικονομία ιδιαίτερα λόγω των διαρθρωτικών προβλημάτων της που υποβόσκουσαν τα τελευταία χρόνια. Η ελληνική ηγεσία δεν στάθηκε αντάξια των απαιτήσεων των καιρών και αντί να ληφθούν άμεσα τα διαρθρωτικά μέτρα προκειμένου να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα της ελληνικής οικονομίας καθυστέρησε με αποτέλεσμα η κρίση να επιδεινωθεί.

Στην εργασία μας, αρχικά θα κάνουμε μια ιστορική αναδρομή στις παλαιότερες οικονομικές κρίσεις, από τις οποίες φαίνεται να υπάρχουν κοινά στοιχεία. Έπειτα θα αναλύσουμε τι συνέβαινε πριν από την κρίση και τα αίτια της και ύστερα θα περιγράψουμε την παρούσα κατάσταση στην παγκόσμια και ελληνική οικονομία. Θα προτείνουμε λύσεις για την ανάκαμψη της Ελληνικής οικονομίας. Θα αναπτύξουμε το θεωρητικό υπόβαθρο της ανεργίας και τις διάφορες οικονομικές θεωρίες και τέλος θα παρουσιάσουμε τα αποτελέσματα της κρίσης στην αγορά εργασίας τόσο όσο αφορά τους μισθούς, όσο και τον τομέα της ανεργίας.

Η σημερινή κρίση έχει επηρεάσει όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά έχει μεγαλύτερο αντίκτυπο στις χώρες του νότου και της Ιρλανδίας. Παρόλα τα σκληρά μέτρα λιτότητας που έχουν ληφθεί, οι χώρες αυτές αντιμετωπίζουν μια παρατεταμένη ύφεση που φαίνεται να ανατροφοδοτείται και από τα μέτρα που επιβάλλονται. Η χώρα μας από το 2009 ήταν η πρώτη που εντάχθηκε στην εποπτεία του ΔΝΤ και της Ε.Ε κάτι που προκάλεσε περισσότερες δυσκολίες καθώς η Ελλάδα είναι αρνητικός «πρωτοπόρος στον τομέα αυτόν»

Το μεγαλύτερο θύμα της οικονομικής κρίσης, είναι οι εργαζόμενοι, η ανεργία στην Ελλάδα έχει αγγίξει το 25% και αποτελεί και θα αποτελέσει μείζον θέμα με οικονομικές, αλλά και κοινωνικές συνέπειες

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: ΚΡΙΣΗ, ΑΝΕΡΓΙΑ, ΥΦΕΣΗ.

Περιεχόμενα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ	5
1.1. Η έναρξη της κρίσης	6
1.2. Οι επιπτώσεις της κρίσης	7
1.3. Τα μέτρα που ελήφθησαν	14
1.4 Η κρίση της Ελληνικής Οικονομίας και η αντιμετώπιση της	15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΠΡΟΤΑΣΗ ΕΞΟΔΟΥ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ	24
2.1 Οι άξονες εξόδου από την οικονομική κρίση	25
2.2 Ανάπτυξη της Οικονομίας	26
2.2.1. Αναπροσαρμογή του ΕΣΠΑ και διοχέτευση του σε νευραλγικούς και πιο αποδοτικούς τομείς	26
2.2.2 Εργατικό κόστος στον ιδιωτικό τομέα	30
2.3 Περιορισμός των δημόσιων δαπανών	32
2.4 Πάταξη της φοροδιαφυγής	36
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΟΡΙΣΜΟΣ – ΜΕΤΡΗΣΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΘΕΩΡΕΙΕΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ	37
3.1. Ανεργία - Ορισμός	38
3.2 Μέτρηση Ανεργίας - Προβλήματα	38
3.3 Είδη της Ανεργίας	39
3.4 Οικονομικές Θεωρίες της Ανεργίας	40
3.4.1. Η παρεμβατική θεώρηση: κεϋνσιανή ανεργία	42
3.4.2. Η Νεοκλασική Θεωρία.	44
3.4.3. Η Καμπύλη PHILLIPS	45
3.5 Ψυχολογικές επιπτώσεις ανεργίας και κρίσης	46
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΜΙΣΘΟΙ, ΚΟΣΤΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ, ΠΕΡΙΘΩΡΙΑ ΚΕΡΔΟΥΣ	50
4.1. Οι μεταβολές των κυριότερων μεγεθών	51

4.2. Οι κατώτατοι μισθοί στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση.	63
4.2.1. Εξελίξεις στους κατώτατους μισθούς στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης	65
4.2.2. Επίπεδα κατώτατων μισθών στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης το α' Εξάμηνο του 2012	69
4.2.3. Εξέλιξη των κατώτατων αποδοχών στην Ελλάδα 1984-2012	70
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Η ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΚΑΙ Η ΑΝΕΡΓΙΑ	73
5.1. Οι μεταβολές των βασικών μεγεθών της αγοράς εργασίας	74
5.2. Απασχόληση και Ανεργία 2008-2012	81
5.3. Η ανεργία και η απασχόληση στις περιφέρειες της χώρας	86
5.4. Η ανεργία & η απασχόληση στην ΕΕ-27	89
5.4.1. Το Ποσοστό Ανεργίας	89
5.4.2. Άνεργοι και Απασχολούμενοι	91
5.4.3. Νέοι μέχρι 24 ετών	93
5.4.4. Άνεργοι και Απασχολούμενοι των άνω των 25 ετών	95
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. ΟΙ ΕΡΓΑΣΙΑΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ.	98
6.1 Το εργασιακό τοπίο μετά τα μνημόνια	99
6.2. Το περιεχόμενο των μέτρων	99
6.3. Κοινωνικές συνέπειες των μέτρων	103
6.4. Αλλαγές με το τρίτο μνημόνιο	105
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	111
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	113

Κεφάλαιο 1. Παγκόσμια οικονομική κρίση

1.1. Η έναρξη της κρίσης

Όταν στις ΗΠΑ άρχισε η πτώση της αξίας των κατοικιών, οι δανειολήπτες με χαμηλό εισόδημα αντιμετώπισαν άμεσες δυσκολίες στην αποπληρωμή των δόσεων εξόφλησης, με συνέπεια οι τράπεζες να κατασχέσουν τις κατοικίες τους. Και όταν αυτές προωθήθηκαν προς πώληση για να αποφέρουν ρευστό στις τράπεζες, τότε αυξήθηκε ακόμη περισσότερο η προσφορά με αποτέλεσμα να σημειωθούν μεγαλύτερες πτώσεις στις αξίες τους. Ως φυσικό επακόλουθο των παραπάνω, ήταν να σημειωθεί προοδευτική ισχυρή πτώση στα ομόλογα που βασίζονταν στα ενυπόθηκα δάνεια, ενώ η κατάσταση αυτή έκρουε δυνατά για πρώτη φορά τον κώδωνα του κινδύνου σε όλες τις χρηματοοικονομικές εταιρίες. Παρόλο που δεν άλλαζαν οι όροι πληρωμής προς τους καταθέτες, οι τράπεζες βίωσαν προβλήματα κεφαλαίου, επειδή η περιουσία τους έχασε απότομα την αξία της.

Το πρόβλημα ρευστοποίησης που αντιμετώπισαν οι τράπεζες έπρεπε οπωσδήποτε να λυθεί με πίστωση από άλλα χρηματοοικονομικά ιδρύματα, αλλά η λύση αυτή ήταν ασαφής και περιείχε εγγενή μεγάλο ρίσκο, με συνέπεια να αυξάνει ακόμη περισσότερο το κόστος της πίστωσης. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα, οι τράπεζες να αρνούνται να δανειοδοτήσουν περαιτέρω τους ήδη υπάρχοντες δανειολήπτες, ως αναμενόμενη δε συνέπεια του γεγονότος αυτού, ήταν μία απελπιστική συρρίκνωση του οικονομικού συστήματος. Στις αγορές άρχισε να επικρατεί κλίμα έλλειψης εμπιστοσύνης και οι προβληματικές τράπεζες άρχισαν να καταρρέουν. Τότε ήταν που η οικονομική κρίση άρχισε να επηρεάζει, αισθητά πλέον και τον παραγωγικό τομέα. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της τιμής του πετρελαίου: Ακριβώς πριν από την κρίση, οι τιμές του πετρελαίου ακολουθώντας μία ανοδική πορεία έφτασαν στα υψηλότερα όρια όλων των εποχών. Τον Ιούνιο η τιμή πετρελαίου ανά βαρέλι έφτασε τα 147 δολάρια.

Οι χώρες που το εξήγαγαν ήταν ευχαριστημένες αλλά δεν θα μπορούσε να ειπωθεί το ίδιο και για τους καταναλωτές, οι οποίοι με δυσφορία έβλεπαν τις τιμές να φτάνουν σε επίπεδα ρεκόρ. Οι χώρες αξιολογώντας ότι οι τιμές θα παραμείνουν στα επίπεδα αυτά, διαμόρφωσαν ανάλογους προϋπολογισμούς. Με το ξεκίνημα της χρηματοοικονομικής κρίσης στις αγορές, επικράτησε η άποψη ότι θα μειωθεί η ζήτηση πετρελαίου, προκαλώντας ταχεία πτώση των τιμών και έτσι στα μέσα του Οκτωβρίου η τιμή του βαρελιού του αργού πετρελαίου έπεσε κάτω από τα 70 δολάρια με πτώση της τάξης του 50%. Αντιλαμβάνεται κανείς από τα προαναφερθέντα ότι, η επίδραση των γεγονότων έφερε αρνητική ψυχολογία σε όλα τα

επίπεδα των αγορών, η οποία λιμνάζουσα για μεγάλο χρονικό διάστημα, κατέστρεψε ολοσχερώς κάθε ιδέα οικονομικής ανάκαμψης, ανακυκλώνοντας τον φαύλο κύκλο.

1.2. Οι επιπτώσεις της κρίσης

Αρχικά στην οικονομία και ιδιαίτερα στους επενδυτές, επικρατούσε μια ανησυχία λόγω της απότομης σμίκρυνσης των αγορών. Το εύρος της χρηματοοικονομικής κρίσης έπειτα ήταν τόσο μεγάλο που επηρέασε εξολοκλήρου τις παγκόσμιες αγορές, ενώ η άνοδος της τιμής του χρυσού ήταν ένας δείκτης του κλίματος ανασφάλειας που επικρατούσε και επικρατεί. Η κρίση αυτή παρομοιάστηκε με το οικονομικό κραχ του 1929 που βίωσαν οι ΗΠΑ. Εκείνη την περίοδο η Αμερική υπέστη τεράστιες ζημιές, η ανεργία έφτασε σε επίπεδα ρεκόρ και τα ίχνη της ήταν ορατά για αρκετό καιρό. Για να λυθεί ωστόσο το υπαρκτό δανειοδοτικό πρόβλημα έγιναν σημαντικές παρεμβάσεις ώστε να μην αυξηθεί η ανεργία και η στασιμότητα στις αγορές. Οι ΗΠΑ, γνωστές για την φιλελεύθερη οικονομική πολιτική που ασκούν, κράτησαν στην αρχή τις κρατικές παρεμβάσεις σε χαμηλά επίπεδα. Λόγω της γρήγορης διάγκωσης του προβλήματος που δημιουργούσε ένα “domino effect” δεν δίστασαν να παρεκκλίνουν από τις πάγιες φιλελεύθερες αντιλήψεις τους και να κρατικοποιήσουν κάποιες τράπεζες, κόντρα στην μέχρι τότε οικονομικο-κοινωνικής φιλοσοφία της μη παρέμβασης στην αχαλίνωτη εξέλιξη των αγορών.

Η παρούσα χρηματοπιστωτική κρίση ξεκίνησε από τον χρηματοπιστωτικό τομέα με τα λεγόμενα «τοξικά ομόλογα». Στη συνέχεια, ωστόσο, εξαπλώθηκε στον πραγματικό τομέα της διεθνούς οικονομίας, σημειώνοντας μια δραματική μείωση της παγκόσμιας ζήτησης και οπισθοχώρηση της βιομηχανικής παραγωγής, με αποτέλεσμα να υπάρξει περαιτέρω αποδυνάμωση-συρρίκνωση της διεθνούς οικονομίας και ραγδαία αύξηση της ανεργίας. Το πρωτοφανές μέγεθος της διεθνούς οικονομικής κρίσης, οδήγησε σε μια προσπάθεια συντονισμένης αντίδρασης των κυβερνήσεων, των κεντρικών τραπεζών και των διεθνών οργανισμών, προκειμένου να αποτραπεί η περαιτέρω όξυνση της κατάστασης και να υπάρξει σταδιακή αποκατάσταση των συνθηκών ομαλότητας στην οικονομία. Με άλλα λόγια, επικράτησε κλίμα πανικού, ο οποίος επέφερε αναπάντεχες δυσμενείς συνέπειες μόνιμης ανησυχίας τόσο στους πολίτες όσο και στις κυβερνήσεις όλων των κρατών.

Στη ζώνη του ευρώ, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα προχώρησε σε διαδοχικές μειώσεις του βασικού επιτοκίου, ενώ αρκετές κεντρικές τράπεζες προχώρησαν σε παρεμβάσεις στις αγορές ή ακόμη και σε απευθείας χρηματοδοτήσεις των επιχειρήσεων. Επίσης, πάρα πολλές κυβερνήσεις μπροστά στην καλπάζουσα δυσμενή εξέλιξη των γεγονότων, αναγκάστηκαν, φοβούμενες τα χειρότερα, να χρηματοδοτήσουν με ρευστό κρατικό χρήμα τους τραπεζικούς οργανισμούς, οι οποίοι αδυνατούσαν να ανταπεξέλθουν στην μεγάλη ζήτηση για ρευστότητα στην αγορά.

Στην Ελλάδα, αρχικά είχαμε το γνωστό «πακέτο των 28 δισ.» για τη στήριξη του εγχώριου πιστωτικού συστήματος, το οποίο επηρεάστηκε από τη διεθνή κρίση, με μικρότερη όμως ένταση σε σχέση με άλλες χώρες. Σε αυτό συνέβαλλαν σε ένα βαθμό το μικρό μέγεθος και η εσωστρέφεια της ελληνικής οικονομίας, καθώς και το γεγονός ότι οι ελληνικές τράπεζες είχαν αποφύγει την έκθεση σε «τοξικά», όπως αποδείχτηκε, προϊόντα, εστιάζοντας σε πιο παραδοσιακές-συντηρητικές δραστηριότητες.

Ωστόσο, ο αντίκτυπος της διεθνούς οικονομικής κρίσης στην εγχώρια ελληνική αγορά, έχει κάνει ήδη την εμφάνισή του, με επιβράδυνση των περισσότερων οικονομικών δεικτών. Από το 2009 και ύστερα τα πάντα βαίνουν προς το χειρότερο, έχουμε αυξημένης αβεβαιότητας, κατά την οποία η εμπιστοσύνη στην οικονομία έχει αποσταθεροποιηθεί, οι επιχειρηματικές προσδοκίες έχουν υποχωρήσει, η παραγωγή έχει μειωθεί, η ανεργία έχει εκτιναχθεί, τα εισοδήματα έχουν περιοριστεί και έχει εντάχθει η διεύρυνση των κοινωνικών ανισοτήτων. Όλα τα παραπάνω, σε συνδυασμό με τα γνωστά δημοσιονομικά προβλήματα της χώρας, τα οποία προηγούνταν χρονικά της χρηματοοικονομικής κρίσης, αποτέλεσαν και αποτελούν ένα εκρηκτικό μείγμα για την ανηφορική πορεία προς την ανάπτυξη και την κοινωνική συνοχή.

Στις 20 Οκτωβρίου του 2009 ο υπουργός Οικονομικών κος Παπακωνσταντίνου, ανακοίνωσε στο ECOFIN ότι το έλλειμμα για το 2009 θα εκτιναχτεί στο 12,5% από 6% που το υπολόγιζε η προηγούμενη κυβέρνηση (τελικά το 2010 αναθεωρήθηκε στο 15,4%). Δύο μέρες μετά ο οίκος αξιολόγησης Fitch υποβάθμισε την Ελλάδα από Α σε Α-.

Παρόλα αυτά η κυβέρνηση απέφυγε να προχωρήσει άμεσα σε λήψη μέτρων δημοσιονομικής εξυγίανσης, με σκοπό να καθυστερήσει τις αγορές. Στο επόμενο διάστημα προχώρησε σε εφαρμογή προεκλογικών της υποσχέσεων, όπως η καταβολή του επιδόματος αλληλεγγύης σε κοινωνικές ομάδες με χαμηλό εισόδημα. Συνεπώς σ' ένα βαθμό στις προεκλογικές υποσχέσεις

της κυβέρνησης, ήταν και ο προϋπολογισμός για το 2010, που κατατέθηκε στη βουλή στις 20 Νοεμβρίου 2009, ο οποίος περιλάμβανε αυξήσεις, στα όρια του πληθωρισμού, σε χαμηλούς μισθούς και συντάξεις. Ο προϋπολογισμός περιείχε επίσης μέτρα μείωσης δαπανών με περιστολή κρατικής σπατάλης και περικοπές σε λειτουργικές δαπάνες ενώ υπολόγιζε αύξηση εσόδων, κυρίως μέσω της αντιμετώπισης της φοροδιαφυγής.

Λίγο μετά την κατάθεση του προϋπολογισμού υπήρξε νέα αρνητική εξέλιξη που αφορούσε την πιστοληπτική ικανότητα της Ελλάδας. Στις 8 Δεκεμβρίου ο οίκος Fitch υποβάθμισε για δεύτερη φορά την ελληνική οικονομία στο επίπεδο BBB+. Με την σειρά του ο οίκος Standard and Poor's προχώρησε στις 16 Δεκεμβρίου σε υποβάθμιση της ελληνικής οικονομίας, κρίνοντας το πρόγραμμα της κυβέρνησης για τη δημοσιονομική εξυγίανση της χώρας ανεπαρκές. Ακολούθησε τρίτη υποβάθμιση της ελληνική οικονομίας, στις 23 Δεκεμβρίου, αυτή την φορά από τον οίκο Moody's.

Στα μέσα του 2010, και μετά τις αποκαλύψεις ότι το δημοσιονομικό έλλειμμα της Ελλάδας έκλεισε για το 2009 σε επίπεδα πολύ πάνω από αυτά που θα καθιστούσαν το δημόσιο χρέος βιώσιμο, η ελληνική κυβέρνηση αδυνατούσε να δανειστεί με λογικά επιτόκια από τις αγορές για τη χρηματοδότηση του τρέχοντος δημοσιονομικού ελλείμματος και την αναχρηματοδότηση του χρέους. Αποτέλεσμα ήταν ο άμεσος κίνδυνος χρεοκοπίας και στάσης πληρωμών του Ελληνικού Δημοσίου. Η προσπάθεια της κυβέρνησης να ανακτήσει την αξιοπιστία της χώρας στις διεθνείς αγορές και να πετύχει μείωση των επιτοκίων οδήγησε σε λήψη μέτρων μείωσης των δαπανών, τα οποία δεν κατάφεραν να ανατρέψουν το αρνητικό κλίμα. Κατόπιν αυτών η Ελλάδα κατέφυγε στη βοήθεια του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, που συγκρότησαν από κοινού μηχανισμό βοήθειας για την Ελλάδα. Η ανακοίνωση της προσφυγής στον μηχανισμό στήριξης έγινε στις 23 Απριλίου 2010 από τον πρωθυπουργό ο οποίος βρισκόταν εκείνη την ημέρα στο Καστελόριζο.

Η χρηματοδότηση από τον μηχανισμό στήριξης έγινε υπό τους όρους ότι η Ελλάδα θα λάβει μέτρα δημοσιονομικής προσαρμογής και, ειδικότερα, υπό τους όρους ότι θα λάβει μέτρα δημοσιονομικής εξυγίανσης. Με τη χρηματοδότηση από το μηχανισμό αποφεύχθηκε ο άμεσος κίνδυνος χρεοκοπίας της Ελλάδας, που θα είχε πιθανές ανεξέλεγκτες συνέπειες και για όλη τη ζώνη του ευρώ. Τα πρώτα μέτρα ανακοινώθηκαν από τον πρωθυπουργό την Κυριακή 2 Μαΐου 2010. Η Ελληνική οικονομία συνέχισε να βρίσκεται σε κατάσταση δημοσιονομικής ανισορροπίας και το επόμενο διάστημα με αποτέλεσμα ένα χρόνο μετά, τον

Ιούνιο του 2011, η κυβέρνηση να καταφύγει στην ψήφιση του μεσοπρόθεσμου προγράμματος, που περιλάμβανε νέα μέτρα λιτότητας και περικοπές. Επίσης τέθηκε θέμα αξιοποίησης της δημόσιας περιουσίας και αναδιάρθρωσης ή «κουρέματος» του χρέους με σκοπό τη μακροπρόθεσμη μείωση του χρέους σε βιώσιμα επίπεδα.

Η απαισιοδοξία είναι διάχυτη σε όλους τους τομείς της οικονομίας, ενώ έντονη είναι η υποχώρηση της καταναλωτικής εμπιστοσύνης. Ειδικά η εξαιρετικά δυσμενής πορεία της καταναλωτικής εμπιστοσύνης αντικατοπτρίζει την ανασφάλεια και το διάχυτο φόβο των νοικοκυριών για την εξέλιξη της οικονομίας. Οι μειώσεις των μισθών και οι επιπρόσθετες φορολογικές επιβαρύνσεις που συρρικνώνουν το πραγματικό εισόδημα, η εντεινόμενη ανεργία και τα εξαγγελθέντα διαρθρωτικά μέτρα που δεν εφαρμόζονται πλήρως, συνετέλεσαν στην εξάντληση των αποθεμάτων αισιοδοξίας των πολιτών και στην επιδείνωση οικονομικού και κοινωνικού κλίματος. Η άρση των πολιτικών αβεβαιοτήτων και η φαινομενική σταθεροποίηση της πολιτικής κατάστασης με το σχηματισμό νέας κυβέρνησης συνεργασίας επηρέασε θετικά επιχειρήσεις και καταναλωτές, τουλάχιστον προσωρινά. Όλοι ωστόσο αναμένουν μια πιο πειστική διατύπωση συνεκτικής πολιτικής που να αίρει μέρος των διογκωμένων αβεβαιοτήτων. Αναλυτικότερα:

Ο Δείκτης Οικονομικού Κλίματος στην Ελλάδα το φθινοπωρινό τρίμηνο Σεπτεμβρίου - Νοεμβρίου 2011 υποχωρεί εκ νέου σε σχέση με το αμέσως τρίμηνο Ιουνίου - Αυγούστου και διαμορφώνεται στις 68,9 μονάδες (από 71,5 μονάδες). Το οικονομικό κλίμα έχει όμως επιδεινωθεί και σε σχέση με την αντίστοιχη περσινή περίοδο (74,7 μονάδες), ενώ και συγκριτικά με το μακροχρόνιο μέσο όρο της περιόδου 2001-2010 (96,7 μονάδες), ο σχετικός δείκτης παραμένει σε σημαντικά χαμηλότερα επίπεδα. Σημαντική όμως είναι και η πτώση του οικονομικού κλίματος σε ευρωπαϊκό επίπεδο το υπό εξέταση τρίμηνο, τόσο στην ΕΕ, όσο και στην Ευρωζώνη, φθάνοντας στις 93,5 και 94,5 μονάδες αντίστοιχα (από 101,4 και 102,3 μονάδες αντίστοιχα). Επιπλέον, και σε σχέση με το ίδιο διάστημα πέρυσι, έχει σημειωθεί αξιοσημείωτη κάμψη και στους δύο δείκτες (περί των 104,5 μονάδων σε αμφότερες τις ζώνες).¹

---

¹ Μόσχου Δ. Το Παρόν και το Μέλλον των Ελληνικών Τραπεζικών.

Τραπεζικός Κλάδος

Την περίοδο Ιανουαρίου 2009 – Ιανουαρίου 2012 επικράτησαν ανάμικτες τάσεις στην αποδοτικότητα και την κεφαλαιακή επάρκεια των ελληνικών εμπορικών τραπεζών και ομίλων, δηλαδή στα βασικά μεγέθη που προσδιορίζουν την ικανότητα των τραπεζών να απορροφούν χωρίς κλυδωνισμούς τις απροσδόκητες διαταράξεις του οικονομικού περιβάλλοντος. Η κερδοφορία των τραπεζών υποχώρησε σημαντικά, σε αντίθεση με την κεφαλαιακή επάρκεια η οποία ενισχύθηκε. Η κεφαλαιακή επάρκεια των ελληνικών τραπεζικών ομίλων παραμένει σε επίπεδο υψηλότερο του μέσου όρου των ευρωπαϊκών τραπεζικών ομίλων. Δυστυχώς όμως με την αναμενόμενη απογείωση της αξίας των Ελληνικών Ομολόγων οι Ελληνικές Τράπεζες θα χρειαστούν νέες ενισχύσεις κεφαλαίων προκειμένου να διατηρήσουν την κεφαλαιακή τους επάρκεια στα όρια που θέτει η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα. Όσον αφορά τους κινδύνους, αυξημένη ήταν η έκθεση στον πιστωτικό και τον κίνδυνο αγοράς, ενώ βελτίωση εμφάνισε ο κίνδυνος ρευστότητας.²

Παρόλο που μέχρι τις αρχές του 2010 είχαμε θετική συμβολή στα βασικά μεγέθη των εμπορικών τραπεζών και των ομίλων από την υποχώρηση του κόστους άντλησης κεφαλαίων τους, τις ευνοϊκές συνθήκες που επικράτησαν στις αγορές κεφαλαίων και την αξιοποίηση των μέτρων ενίσχυσης της ρευστότητας της οικονομίας (Ν. 3723/2008), σήμερα οι τράπεζες αντιμετωπίζουν προβλήματα στην ανεύρεση ρευστότητας. Αρνητικά επέδρασε η επιδείνωση του μακροοικονομικού περιβάλλοντος, η οποία με τη σειρά της οδήγησε σε χειροτέρευση της ποιότητας του δανειακού χαρτοφυλακίου των τραπεζών. Η εξέλιξη αυτή αντανακλάται στην αυξητική τάση του λόγου των δανείων σε καθυστέρηση προς το σύνολο των δανείων. Επίσης, παρατηρήθηκε αισθητή υποχώρηση του ποσοστού κάλυψης των δανείων σε καθυστέρηση από συσσωρευμένες προβλέψεις.³

Οι τράπεζες εξακολουθούν να εφαρμόζουν την πολιτική των χορηγήσεων υψηλών επιτοκίων. Επιπλέον, εφαρμόζοντας πολύ αυστηρότερα κριτήρια στη χορήγηση των πιστώσεων, έχουν περιορίσει τις διευκολύνσεις προς τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις και χορηγούν με αδικαιολόγητη φειδώ στεγαστικά δάνεια, με δυσμενείς συνέπειες για τις κατασκευές και τους άμεσα με αυτές συνδεόμενους κλάδους, οι οποίοι επηρεάζουν ολόκληρη την αγορά.

---

² Μόσχου Δ. Το Παρόν και το Μέλλον των Ελληνικών Τραπεζικών.

Για την επούλωση της οικονομικής αυτής δυσχέρειας που δημιουργήθηκε ως απόρροια της διστακτικότητας των τραπεζών να διοχετεύσουν ρευστότητα. στην αγορά, θεωρήθηκε αναγκαία η υιοθέτηση ενός συστήματος κρατικού παρεμβατισμού με κύριο στόχο την αναβίωση και την επανεκκίνηση της τελματωμένης παραγωγικής διαδικασίας της αγοράς. Δυστυχώς όμως, η προσδοκία αυτή δεν επιτεύχθηκε διότι τα τραπεζικά ιδρύματα φάνηκαν αδικαιολόγητα διστακτικά απέναντι στην χρηματοδότηση των αγορών, εκμεταλλευόμενες προς ίδιον όφελος τα επιχορηγηθέντα χρήματα και όχι προς όφελος των επιχειρήσεων. Αβίαστα συνάγεται από τα προαναφερθέντα η επιβεβαίωση της οικονομικής αντίληψης του Κένυς σύμφωνα με την οποία θα έπρεπε να παρέμβει το ίδιο το κράτος με την δυναμική και σε ευρύ επίπεδο εκτέλεση δημόσιων δαπανών, δηλαδή την εκτέλεση έργων και δημόσιων επιχειρήσεων, με στόχο την αύξηση των μονάδων εργασίας και παραγωγής και την αναθέρμανση της αγοράς, εν' ανάγκη και με την αύξηση του δημοσίου χρέους.

Οι δημόσιες δαπάνες μπορούν επίσης να πάρουν τη μορφή διαφόρων ειδών επιδομάτων και ενισχύσεων με κύριο πάντα στόχο την αναδιανομή και την επανόρθωση της ισορροπίας του συστήματος. Επειδή ακριβώς αγνοήθηκε στην παρούσα οικονομική κρίση, η οικονομική φιλοσοφία της θεωρίας του Κένυς, για το λόγο αυτό και αναγκάστηκαν τα κράτη να υιοθετήσουν μέτρα εποπτικού ελέγχου διαχείρισης του χρήματος εκ μέρους των τραπεζικών ιδρυμάτων, αποδεικνύοντας έτσι την παταγώδη αποτυχία της εσφαλμένης παρέμβασής τους.

Έγινε ολοφάνερο πια, ότι η επιχορήγηση οικονομικής βοήθειας προς τις τράπεζες σε περιόδους κρίσεων είναι πλήρως αντίθετη με την πολιτική του Κένυς, ο οποίος επιζητά αύξηση των ελλειμμάτων στις περιόδους κρίσεων, τα οποία και θα χρηματοδοτούνται από τα πλεονάσματα των οικονομικά ευνοϊκότερων περιόδων. Τούτο βέβαια προϋποθέτει την ύπαρξη πλεονασμάτων από άλλες ευνοϊκότερες περιόδους, πράγμα το οποίο είναι αμφίβολο κατά πόσο προϋπήρχε. Με δεδομένο επίσης ότι η ζήτηση είναι περιορισμένη λόγω της συνεχούς μείωσης των εισοδημάτων, ο Κένυς πρότεινε ως τρόπους αντιμετώπισης της κρίσης την αύξηση των κρατικών δαπανών, την επέκταση των δημοσίων έργων και την εξάπλωση του κρατικού παρεμβατισμού σε καιρίους για την οικονομία κλάδους, όπως ο κλάδος των υποδομών, ως μορφή πυροδότησης της ζήτησης και ενεργοποίησης του οικονομικού κύκλου. Διεξοδικότερη αναφορά στις ιδέες και την πολιτική της κενυσιανής θεωρίας εκτίθεται σε κύριο μέρος της παρούσας εργασίας

Με δεδομένο ωστόσο το γεγονός ότι δεν υπήρξε επαρκή χρηματοδότηση της πραγματικής οικονομίας, αυτό είχε ως αποτέλεσμα την δημιουργία κλίματος ασφυξίας στην αγορά εξαιτίας τόσο της ανυπαρξίας νέων επιχειρήσεων και της αύξησης του κινδύνου επιχειρηματικότητας όσο και λόγω της αύξησης της ανεργίας. Επιπλέον πολλές επιχειρήσεις είτε κινδυνεύουν να κλείσουν, είτε να περιορίσουν σημαντικά τις δραστηριότητές τους με δυσμενές επακόλουθο για την οικονομία και την κοινωνία. Στο σύνολο της οικονομίας, δηλαδή πλήθος μικρομεσαίων επιχειρήσεων και ελεύθερων επαγγελματιών αντιμετωπίζουν σοβαρότατα προβλήματα επιβίωσης με μη αναστρέψιμες επιπτώσεις στην παραγωγή, την απασχόληση και την ανάπτυξη.

Ήδη υπάρχει μεγάλη αύξηση της ανεργίας, το συνολικό μέγεθος της οποίας δεν αποτυπώνεται λόγω της ιδιότυπης περιοδικότητας, αλλά και της έντασής της στις ελαστικές μορφές απασχόλησης. Παρά τις προβλέψεις για σταδιακή ανάκαμψη της παγκόσμιας οικονομίας κατά τη διάρκεια του επόμενου έτους, δεν μπορεί να υπάρξει εφησυχασμός. Η ελληνική οικονομία, πέραν των πιέσεων που έχει υποστεί από τη διεθνή κρίση, βρίσκεται αντιμέτωπη με τα γνωστά διαρθρωτικά προβλήματα, όπως αποτυπώνονται και στα δημοσιονομικά μεγέθη (δηλαδή στο έλλειμμα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, το δημοσιονομικό έλλειμμα και το δημόσιο χρέος).

Παρατηρείται:

- συνεχής επιδείνωση της ανταγωνιστικότητας,
- αναποτελεσματικότητα του φόρο-εισπρακτικού μηχανισμού, των δημοσίων δαπανών και του κοινωνικού κράτους,
- μεγάλη εξάρτηση από τον δανεισμό,
- μεγάλη διστακτικότητα, έως αποχή, για επενδύσεις.

Οι κινήσεις πανικού έχουν λιγοστέψει σε σχέση με την περίοδο που ξέσπασε η κρίση, ενώ σιγά σιγά η κατάσταση αρχίζει να εξισορροπείται και η κινητικότητα και οι πτώσεις στα χρηματιστήρια έχουν μειωθεί. Το δολάριο επιπλέον έχει ανατιμηθεί. Δεν προκαλούν πλέον πανικό στις χρηματοοικονομικές αγορές οι ειδήσεις σχετικά με τις ζημιές που έχουν υποστεί κάποιες τράπεζες. Οι ειδικοί ωστόσο διασαφηνίζουν ότι η κρίση θα τελειώσει σε διάστημα δύο ετών (για την παγκόσμια οικονομία, για την Ελλάδα οι προβλέψεις είναι δυσμενέστερες). Προβλέπεται ακόμη ότι οι τράπεζες στις όποιες χορηγήθηκαν ενέσεις ρευστότητας να βγουν

πιο ισχυρές από την κρίση μέσω συγχωνεύσεων. Οι ανακοινώσεις πτωχεύσεων που ήρθαν από μεγάλες εταιρίες χειροτέρεψαν την ήδη δυσμενή κατάσταση των αγορών.

1.3. Τα μέτρα που ελήφθησαν

Η οικονομική κρίση η οποία και ξεκίνησε από τις ΗΠΑ, επηρέασε όλες τις οικονομίες των υπολοίπων χωρών. Κάποιες από τις χώρες αυτές στη προσπάθειά τους να την μετριάσουν, κρατικοποίησαν κάποιες τράπεζες, ενώ άλλες χώρες, όπως η Ιρλανδία, ανακοίνωσαν κρατική εγγύηση στις καταθέσεις, διάφορες έκτακτες κρατικές ενισχύσεις και ενέσεις ρευστότητας σε τράπεζες που αντιμετώπιζαν δυσκολίες (τα πλέον γνωστά «πακέτα βοήθειας των 28 δις και το ταμείο ΤΧΣ»). Σε χρηματοοικονομικές κρίσεις είναι φυσικό να επικρατεί πανικός, γεγονός το οποίο ωθεί τους καταθέτες να κάνουν ανάληψη των χρημάτων τους από τις τράπεζες, με αποτέλεσμα η τραπεζική αγορά διογκώνει ακόμη περισσότερο το ήδη μεγάλο πρόβλημα της ρευστότητας. Για το λόγο αυτό αρκετές χώρες προτίμησαν να ανακοινώσουν κρατικές εγγυήσεις στις καταθέσεις ή ακόμη και να αυξήσουν τα ποσά των εγγυήσεων αυτών.

Ωστόσο αν δεν διασωθούν οι τράπεζες που αντιμετωπίζουν πρόβλημα ρευστοποίησης τότε θα αυξηθεί η ανασφάλεια που ήδη επικρατεί στις αγορές, κορυφώνοντας ακόμα περισσότερο την κρίση. Σε αντίθετη περίπτωση, εάν οι τράπεζες πτωχεύσουν, τότε το προσωπικό που θα μείνει άνεργο θα επηρεάσει αρνητικά τα ιδρύματα των κοινωνικών ασφαλίσεων και την ζήτηση στην αγορά. Ως εκ τούτου η καλύτερη επιλογή είναι η κρατικοποίηση των τραπεζών.

Είναι σημαντικές οι ενέργειες διάσωσης των χρηματοοικονομικών ιδρυμάτων διότι η καθεμία είναι στενά συνδεδεμένη με την άλλη. Άλλωστε αυτή είναι η πιο δραστική πολιτική σύμφωνα με τις περισσότερες κυβερνήσεις. Παρόλα αυτά δεν πρέπει να μείνει ασχολίαστο το γεγονός ότι οι ενέσεις βοήθειας χρηματοδοτούνται από το ίδιο το φορολογικό σύστημα. Για αυτό το λόγο υποστηρίζεται από αρκετούς οικονομολόγους η άποψη ότι μπορεί να είναι πιο σωστή η πολιτική της μη διάσωσης των τραπεζών που χρειάζονται υπέρογκα ποσά, διότι αυτό θα έχει επιπτώσεις στο φορολογικό σύστημα και εν συνεχεία στους πολίτες, οι οποίοι θα είναι και αυτοί που τελικά θα τις επωμιστούν.

1.4 Η κρίση της Ελληνικής Οικονομίας και η αντιμετώπιση της

Είναι πλέον αναμφισβήτητο γεγονός, ότι η Ελληνική οικονομία ταλανίζεται από μια σειρά παραγόντων τόσο εσωτερικών όσο και διεθνών. Κάθε χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης βιώνει την οικονομική κρίση με διαφορετικό τρόπο, σε διαφορετική έκταση και ένταση, ανάλογα με τη δομή της οικονομικής διάρθρωσης της. Διαφορετικά βιώνει η Γαλλία και η Γερμανία την κρίση και διαφορετικά οι χώρες του Ευρωπαϊκού Νότου, όπως η Πορτογαλία, η Ισπανία και η Ελλάδα. Έτσι, κάθε χώρα δρα στο πλαίσιο των κατευθύνσεων της, στο μέτρο των αναγκών και των προβλημάτων της, καθώς και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της. Η προσέγγιση λοιπόν ότι η κρίση είναι διεθνής και ότι τα προβλήματα της οικονομίας είναι απόρροια αυτής, έχει χαρακτηριστεί από πολλούς οικονομολόγους ως αναποτελεσματική, ισχυριζόμενοι ότι συσκοτίζει τις ευθύνες των κυρίαρχων δυνάμεων, οδηγεί σε λαθεμένες επιλογές και αδιέξοδα και τελικά δεν βοηθά στην ανασυγκρότηση της οικονομίας, στην άμβλυση των ανισοροπιών και των κοινωνικών προβλημάτων συνοχής που αυτή δημιουργεί.

Οι αρνητικές επιδόσεις της ελληνικής οικονομίας επιβάλλουν να εντοπίσουμε και να κατανοήσουμε τα αίτια που οδήγησαν στη σημερινή πραγματικότητα για να ασκηθούν κατάλληλες και αποτελεσματικές πολιτικές για την αντιμετώπιση τους. Τα αίτια της κρίσης πρέπει να αναζητηθούν αφενός στα χρόνια διαρθρωτικά προβλήματα και τις πολιτικές που εφαρμόστηκαν, αφετέρου δε, στη διεθνή συγκυρία της χρηματοπιστωτικής και οικονομικής κρίσης που τα ανέδειξε με ιδιαίτερα έντονο και οξύ τρόπο. Κυρίαρχο χαρακτηριστικό της οικονομίας είναι η ύπαρξη διαρθρωτικών προβλημάτων πολύ πριν την εμφάνιση της χρηματοπιστωτικής και οικονομικής κρίσης, τα οποία διογκώθηκαν τα τελευταία χρόνια από τις λανθασμένες πολιτικές και την διαφθορά που οδήγησαν και οδηγούν στην διασπάθιση του δημοσίου χρήματος. Η κρίση στην Ελλάδα αναμένεται να έχει μεγαλύτερο βάθος και διάρκεια από ότι σε άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αυτό δεν οφείλεται μόνο στο γεγονός ότι η δομή και τα διαρθρωτικά προβλήματα της Ελλάδας είναι διαφορετικά, αλλά και στο ότι τα προβλήματα αυτά διατηρούνται καθημερινά, κάτω από τις συνθήκες της διεθνούς κρίσης, γίνονται μεγαλύτερα και οξύτερα αντί να αμβλύνονται.

Οι μακροοικονομικές ανισοροπίες της ελληνικής οικονομίας αποτυπώνονται κυρίως στη συνεχή επιβράδυνση του ρυθμού ανάπτυξης, στα διατηρούμενα και συνεχώς διογκούμενα Ελλείμματα του Δημοσίου και του Ισοζυγίου Τρεχουσών Συναλλαγών, καθώς και στο ύψος

του Δημόσιου Χρέους. Τα ανωτέρω βρίσκονται εκτός ελέγχου, γεγονός που καθιστά την οικονομία ακόμη πιο ευάλωτη στους εξωτερικούς παράγοντες της διεθνούς οικονομικής κρίσης, λειτουργούν αποσταθεροποιητικά και περιορίζουν τα αποθέματα ανάπτυξης της χώρας. Η παραγωγική βάση της Ελληνικής Οικονομίας είναι ισχνή καθώς βασίστηκε, σε αντίθεση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, σε τομείς όπως ο τουρισμός, η ναυτιλία και η οικοδομή, κλάδοι οι οποίοι επλήγησαν πρώτοι και με ιδιαίτερη ένταση από την κρίση. Επιπλέον οι τράπεζες, το πιο ισχυρό τμήμα του ελληνικού κεφαλαίου, λειτούργησαν με πρωτόγνωρους ρυθμούς πιστωτικής επέκτασης, κυρίως στο εξωτερικό, με πιο έντονη την επέκταση τους στα Βαλκάνια και τη Νοτιοανατολική Ευρώπη. Το γεγονός αυτό αφήνει ιδιαίτερα εκτεθειμένα στην διεθνή κρίση, όχι μόνο τα πιστωτικά ιδρύματα, αλλά και άλλες μεγάλες ελληνικές επιχειρήσεις σε σχέση με την ανάληψη υψηλών κινδύνων, καθώς η κρίση αυτή πλήττει με ιδιαίτερη σφοδρότητα τις χώρες αυτές.

Η κρίση στη χώρα μας προσδιορίζεται από διάφορους παράγοντες όπως:

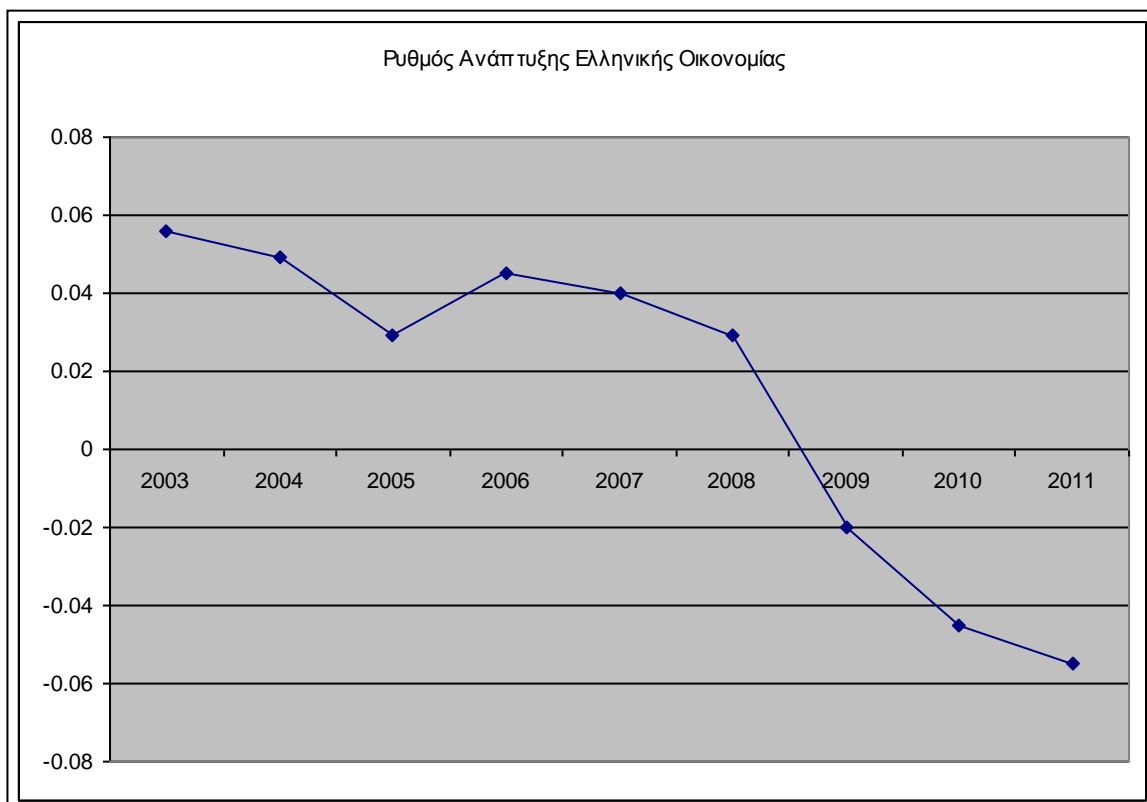
- 1) Ο δείκτης οικονομικής δραστηριότητας, με τη συνεχή και επιταχυνόμενη επιβράδυνση του ρυθμού ανάπτυξης του ΑΕΠ. Είναι χαρακτηριστικό ότι από 5,6% το 2003 ο ρυθμός ανάπτυξης του ΑΕΠ μειώθηκε στο -5,5% το 2011. Επιπλέον οι προβλέψεις για το ρυθμό ανάπτυξης της Ελλάδας των 27 προβλέπεται να είναι ακόμη χαμηλότερος, ενώ μόλις το 2015 διαφαίνονται περιθώρια ανάκαμψης, γεγονός που επιδρά αρνητικά στις προσδοκίες του κόσμου και των αγορών,

Πίνακας 1.1 Ρυθμός Ανάπτυξης Ελληνικής Οικονομίας

Έτος	Ρυθμός Ανάπτυξης Ελληνικής Οικονομίας
2003	5.6%
2004	4.9%
2005	2.9%
2006	4.5%
2007	4.0%
2008	2.9%
2009	-2.0%
2010	-4.5%
2011	-5,5%

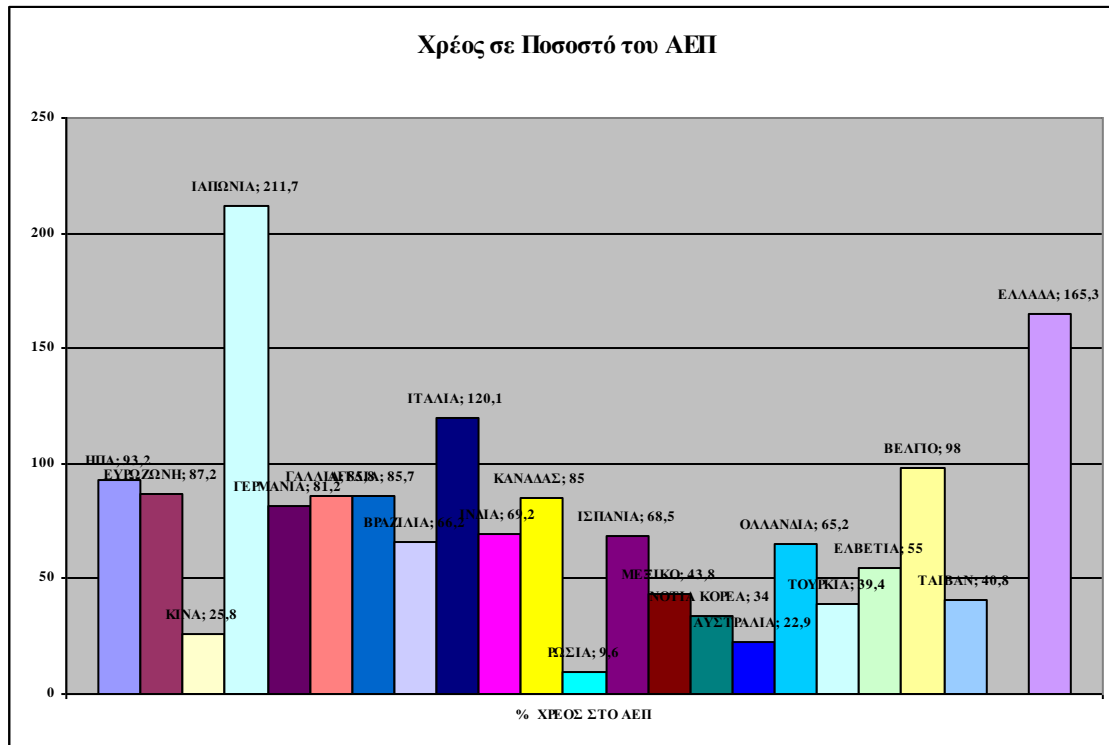
(Πηγή: OECD,)

Διάγραμμα 1.1: Ρυθμός Ανάπτυξης Ελληνικής Οικονομίας

- 2) Η αύξηση των τιμών και της ακρίβειας, η οποία έχει οδηγήσει ακόμη περισσότερα νοικοκυριά κάτω από τα όρια της φτώχειας. Ο πληθωρισμός για τα φτωχά νοικοκυριά είναι μεγαλύτερος από τα επίσημα στοιχεία, ενώ η πραγματική αμοιβή των εργαζομένων μειώθηκε κατά μέσο όρο 15% την περίοδο 2009 -2012, με αποτέλεσμα το πραγματικό διαθέσιμο εισόδημα να περιοριστεί ακόμη περισσότερο.
- 3) Η υπερχρέωση των νοικοκυριών και ιδιαίτερα των ασθενέστερων εισοδηματικών ομάδων η οποία επιδεινώνεται. Τα χρέη των νοικοκυριών ως ποσοστό του ΑΕΠ έχουν διπλασιαστεί από 34,7% στο τέλος του 2005 σε 45,3% στο τέλος του 2007, ενώ συνεχίζουν να αυξάνονται με ταχύτερους ρυθμούς. (Πηγή: Υπερχρέωση Νοικοκυριών, Οικονομικό Επιμελητήριο)
- 4) Η συνεχής και άνιση φορολογική επιβάρυνση των εισοδημάτων των εργαζομένων καθώς και των συνταξιούχων, που αποτελεί το βασικό χαρακτηριστικό του φορολογικού μας συστήματος, το οποίο παραμένει γραφειοκρατικό και αναποτελεσματικό. Επιπλέον η σχέση μεταξύ αμέσων και εμμέσων φόρων διαρκώς χειροτερεύει. (Πηγή: ΟΕΕ, Προτάσεις για το Φορολογικό σύστημα)
- 5) Παρά τη μείωση των Δημόσιων επενδύσεων έχουμε δημοσιονομική εκτροπή. Ειδικότερα το Έλλειμμα του Κρατικού Προϋπολογισμού (της Γενικής Κυβέρνησης) από 2,8% του ΑΕΠ το 2006 εκτοξεύθηκε το 2011 σε 10,5% του ΑΕΠ, παρόλα τα σκληρά μέτρα που έχουν λάβει οι κυβερνήσεις, καθώς η κατάσταση επιδεινώνεται από την ύφεση. Το αποτέλεσμα ήταν η Ελλάδα να διασύρεται, να τίθεται υπό επιτήρηση και να δέχεται κερδοσκοπικές πιέσεις που την έβγαλαν εκτός αγορών ενώ σήμερα να εξαρτάται από τις δόσεις τις Τρόικας για την επιβίωση της ελληνικής οικονομίας.
- 6) Το Χρέος της Γενικής Κυβέρνησης αυξάνεται σταθερά τα τελευταία χρόνια.
- 7) Από 98,6% του ΑΕΠ το 2004 αυξήθηκε σε — 165% το 2012

Διάγραμμα 1.2: Χρέος σε Ποσοστό ΑΕΠ

Διάγραμμα κυβερνητικό χρέος % επί του ΑΕΠ

Πηγή: www.capitalinvestment.gr

Λόγω της δημοσιονομικού ελλείμματος η κυβέρνηση δεν μπορεί να προχωρήσει σε πολιτικές κλαδικής στήριξης, ούτε σε πολιτικές παροχών για τις πλέον ευάλωτες κοινωνικές ομάδες. Αυτό όμως το οποίο δεν πρέπει να ξεχνάμε είναι ότι, οι μεγάλες αδυναμίες της ελληνικής οικονομίας δεν είναι ούτε συγκυριακές, ούτε προϊόν της οικονομικής κρίσης. Η Ελλάδα είναι από τις λίγες χώρες της Ε.Ε. και η μοναδική της ευρωζώνης η οποία δεν μπορεί να ισχυριστεί ότι η υπέρβαση του ελλείμματος είναι προσωρινή και οφείλεται στις εξαιρετικές συνθήκες της κρίσης. Το έλλειμμα ξεπέρασε την κόκκινη γραμμή του 3% του ΑΕΠ, ήδη από τα έτη 2007 και 2008, όταν η ελληνική οικονομία είχε ακόμη ιδιαίτερα υψηλούς ρυθμούς

Η εκτίναξη του ελλείμματος πολύ πάνω από το 3% του ΑΕΠ που αποτελεί όριο επιτήρησης, η μείωση της ανταγωνιστικότητας αλλά και το ισχυρό φρενάρισμα της ανάπτυξης συνθέτουν ένα εκρηκτικό σκηνικό. Δυστυχώς η χώρα μας δεν αξιοποίησε τις καλές εποχές για να προχωρήσει σε πραγματική δημοσιονομική εξυγίανση.

Το μεγάλο πρόβλημα σήμερα εστιάζεται στον αποκλεισμό των αγορών από δανεισμό και στην παντελή έλλειψη αξιοπιστίας προς την χώρας μας. Όπως διαφαίνεται το Ελληνικό Δημόσιο αντιμετωπίζει τεράστιες δυσκολίες στην εξυπηρέτηση του δημόσιου χρέους και την κάλυψη των κρατικών αναγκών.

Οι διεθνείς αγορές χρήματος, λόγω της αυξημένης αβεβαιότητας, εστιάζουν στις στρεβλώσεις της ελληνικής οικονομίας και ιδιαίτερα στα υψηλά ελλείμματα και το υψηλό χρέος. Οι δημοσιονομικές ανισορροπίες μειώνουν την εμπιστοσύνη των ξένων στις προοπτικές ανάκαμψης της ελληνικής οικονομίας. Ως προς το κόστος δανεισμού, ενδεικτική είναι η διεύρυνση του επιτοκιακού περιθωρίου δανεισμού στις 240 μονάδες βάσης σε διάστημα. Η εξέλιξη αυτή μας στοίχισε πάνω 3.5 δις. ευρώ περισσότερα σε ετήσια βάση από την αύξηση του κόστους εξυπηρέτησης του δημόσιου χρέους την περίοδο πριν την ένταξη της Ελλάδας στο ΔΝΤ. Είναι προφανές ότι πρόκειται για τεράστιο ποσό το οποίο σε άλλη περίπτωση θα μπορούσε να αξιοποιηθεί για την αντιμετώπιση της ύφεσης.

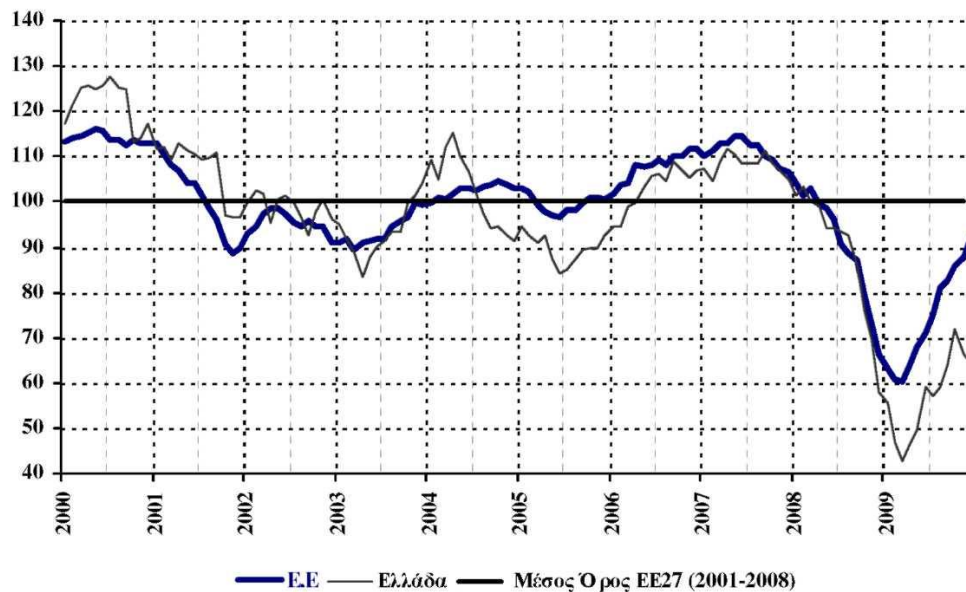
Το γεγονός βέβαια ότι, η Ελλάδα δέχεται συνεχείς υποβαθμίσεις από τους διεθνείς οίκους αξιολόγησης, δεν οφείλεται μόνο στην σημαντική αύξηση του δημοσιονομικού ελλείμματος, αλλά και στη χαμηλή ανταγωνιστικότητα της χώρας μας η οποία αντανακλάται στο έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών που ξεπερνά το 14% του ΑΕΠ και είναι το έκτο υψηλότερο στον κόσμο.

Τα ελληνικά νοικοκυριά εξακολουθούν να βρίσκονται αντιμέτωπα με την ακρίβεια, η οποία εξανεμίζει το οικογενειακό εισόδημα κυρίως των μισθωτών και συνταξιούχων. Στην αγορά οι υφιστάμενοι μηχανισμοί ελέγχου αδυνατούν να αντιμετωπίσουν τα φαινόμενα κερδοσκοπίας τα οποία ολοένα και συνεχίζονται. Από την άλλη πλευρά οι ελεγκτικοί μηχανισμοί καταπολέμησης της φοροδιαφυγής έχουν να επιδείξουν πενιχρό έργο. Οι ενέργειες για τη δημοσιονομική εξυγίανση των επιχειρήσεων του ευρύτερου δημόσιου τομέα είναι σε μεγάλο βαθμό ανεπιτυχείς.

Οι τράπεζες ακολουθούν την πολιτική υψηλών επιτοκίων χορηγήσεων, ενώ παράλληλα αρνούνται να χορηγήσουν νέα δάνεια με αποτέλεσμα να αντιμετωπίζουν πρόβλημα ρευστότητας ακόμη και οι υγιείς επιχειρήσεις. Ενδεικτική της κατάστασης αυτής είναι η έκρηξη των ακάλυπτων επιταγών το έτος 2008, οι οποίες αυξήθηκαν κατά 33% και έφθασαν τα 1,46 δις. ευρώ από 1,10 δις. ευρώ το που ήταν το 2007. Επίσης σύμφωνα, με τα στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος, οι εκταμιεύσεις στεγαστικών δανείων εμφανίζουν στο σύνολο της αγοράς κάμψη που ξεπερνά το 40%, με ότι αυτό συνεπάγεται για τις κατασκευές και τους άμεσα με αυτές συσχετιζόμενους κλάδους.

Το δημοσιονομικό έλλειμμα, το δημόσιο χρέος, η άνιση κατανομή των φορολογικών βαρών και του παραγόμενου πλούτου, καθώς και τα άλλα διαρθρωτικά προβλήματα της χώρας δεν είναι μονοσήμαντα. Αποτελούν τα αίτια της κρίσης ως αποτέλεσμα των χρόνιων διαρθρωτικών αδυναμιών και των πολιτικών που εφαρμόστηκαν, τα οποία και την αναπαράγουν. Έτσι, βασικό χαρακτηριστικό της κρίσης είναι η ανατροφοδότησή της, η οποία δημιουργεί νέα προβλήματα και ανισότητες, σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο. Σε ότι αφορά τη διεθνή κρίση, αυτή δεν οφείλεται σε συγκυριακούς λόγους. Είναι μια κρίση περισσότερο συστημική παρά κυκλική κρίση, που θίγει τα όρια του προτύπου παραγωγής και διανομής του πλούτου και γενικότερα το σύστημα αξιών. Αμφισβητείται δηλαδή η δομή και οι λειτουργίες των επιμέρους συστημάτων και αγορών.

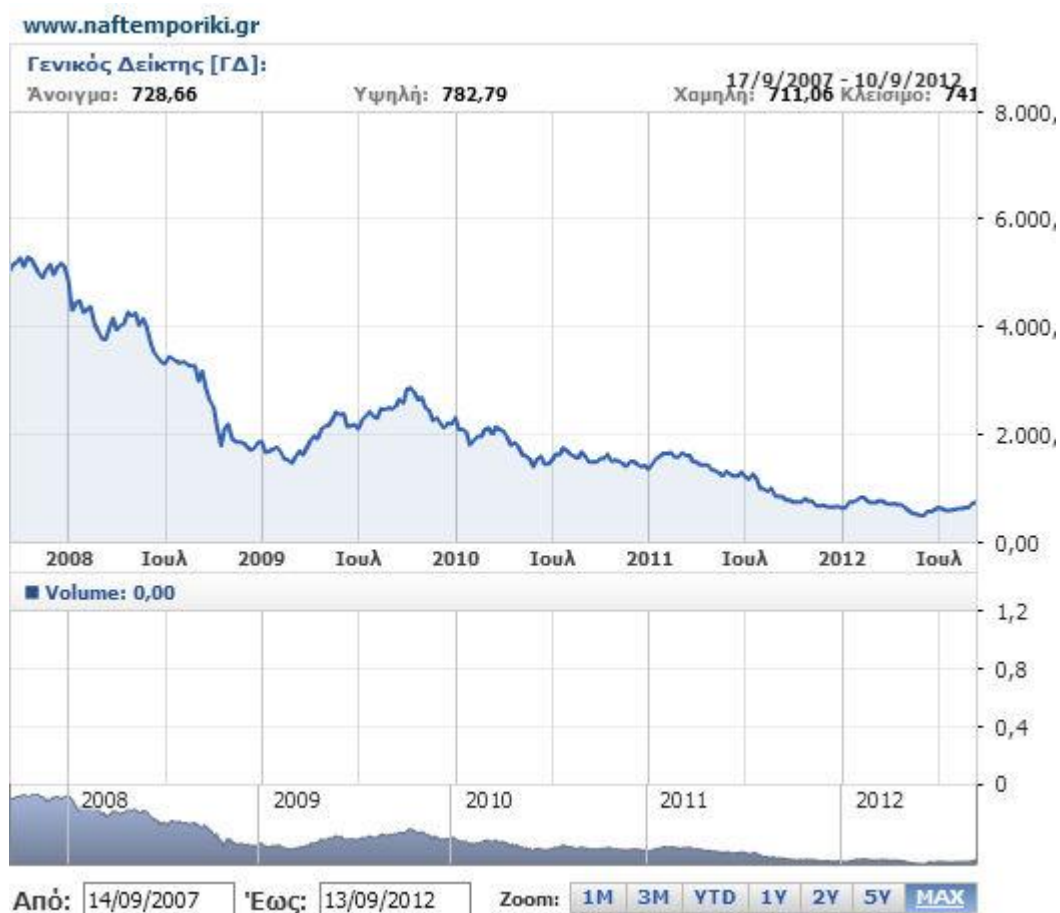
Διάγραμμα 1.3 : Δείκτες Οικονομικού Κλίματος
Ε.Ε-27 και Ελλάδα (1990-2008=100, εποχικά εξομαλυμένα
στοιχεία)

Πηγή IOBE

Είναι γνωστό ότι τα μέσα επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής είναι λιγότερα από αυτά του παρελθόντος, λόγω των ελλειμμάτων και του χρέους, ενώ δεν υπάρχουν περιθώρια άσκησης μιας αυτόνομης νομισματικής πολιτικής καθώς αυτή ασκείται από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα στην οποία συμμετέχει και η Ελλάδα. Ο κρατικός παρεμβατισμός, στην προσπάθεια του να ανακόψει την ανατροφοδότηση της κρίσης και την όξυνση των διαρθρωτικών ανισορροπιών με παραγωγικές δημόσιες δαπάνες, μπορεί πρόσκαιρα να οδηγήσει σε αύξηση του δημοσιονομικού ελλείμματος. Η ύπαρξη ελλειμμάτων σε περιόδους κρίσεων με μειωμένη συνολική ζήτηση δεν είναι κατά ανάγκη λανθασμένη, αλλά επιβάλλεται για την σταθερότητα και την ανάκαμψη της οικονομίας, κάτι που είναι συνεπές με την θεωρία του Keynes στον οποίο βασίζεται η καπιταλιστική οικονομία, σε αντίθεση με τον περιορισμό των κρατικών επενδύσεων και την αύξηση της φορολογίας, που επιβάλλει η Τροϊκα, το οποίο οδηγεί την χώρα μας με μαθηματική ακρίβεια σε μεγαλύτερη ύφεση.

Διάγραμμα 1.4 : Δείκτης Χρηματιστηρίου Αθηνών

Πηγή: Ναυτεμπορική

Κεφάλαιο 2. Πρόταση Εξόδου από την Κρίση

Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, σκιαγραφεί με ιδιαίτερα μελανά χρώματα εδώ και καιρό τις εξελίξεις της ελληνικής οικονομίας. Μετά από τρία χρόνια στο ΔΝΤ, τελευταία ακόμη αμφισβητεί την δυνατότητα της χώρας να επιστρέψει στις αγορές σε ένα εύλογο χρονικό διάστημα. Η συνεχόμενη διόγκωση του δημοσιονομικού ελλείμματος και του χρέους, σε συνδυασμό με τη στασιμότητα της παραγωγής και την αποβιομηχάνιση της χώρας, δεν δίνουν πολλά περιθώρια για περαιτέρω διόγκωση του Δημόσιου τομέα. Η αποβιομηχάνιση έχει επηρεάσει τη διόγκωση του ελλείμματος των τρεχουσών συναλλαγών, και αυτό με τη σειρά του αντανακλά την κατάρρευση της ανταγωνιστικότητας της Ελληνικής οικονομίας

Για να περιορισθούν οι συνέπειες της κρίσης και να δημιουργηθούν προοπτικές για το μέλλον, η χώρα πρέπει να προχωρήσει άμεσα σε πλήρη μετασχηματισμό του οικονομικού, παραγωγικού και κοινωνικού μοντέλου που ακολουθεί. Μετασχηματισμό που θα προκύψει μέσα από διαδικασίες κοινωνικής διαβούλευσης και θα νομιμοποιηθεί μέσα από την κοινωνική συνεννόηση και συναίνεση. Είναι βασική η διαπίστωση ότι η τρέχουσα συγκυρία καθιστά αναγκαία την πιστή εφαρμογή του προϋπολογισμού για λόγους που έχουν να κάνουν με την δημοσιονομική εξυγίανση αλλά και την αξιοπιστία της χώρας στις διεθνείς κεφαλαιαγορές. Ο περιορισμός των επώδυνων καταστάσεων στην οικονομία και την απασχόληση απαιτεί ισχυρή πολιτική βούληση, αποτελεσματικό σχεδιασμό και πολιτική αξιοπιστία. Απαιτεί, με λίγα λόγια, τον άμεσο σχεδιασμό μίας εθνικής στρατηγικής η οποία θα περιλαμβάνει τέσσερις βασικούς άξονες.

2.1 Οι άξονες εξόδου από την οικονομική κρίση

Η αξιοπιστία της χώρας έχει πληγεί σημαντικά με την παροχή πλαστών στατιστικών στοιχείων από την χώρα μας, την μη πάταξη της φοροδιαφυγής και της διαφθοράς καθώς και την ασυνέπεια των μέτρων με τα συμφωνηθέντα με την Τροϊκά. Για αυτό είναι σημαντικό η σημερινή κυβέρνηση να πείσει τις αγορές και τους Ευρωπαίους εταίρους ότι θα πάρει όλα εκείνα τα μέτρα που είναι αναγκαία για την έξοδο της από την κρίση ανεξαρτήτου πολιτικού κόστους και χωρίς καμία παρέκκλιση από το πρόγραμμα σταθερότητας.

Για όλους αυτούς τους λόγους προτείνεται μια σειρά θέσεων που θα εξασφαλίσουν τα ανωτέρω και θα εγγυηθούν την εφαρμογή του προϋπολογισμού του έτους 2012 και 2013. Οι

πολιτικές και απόψεις που θα αναλυθούν στις επακόλουθες ενότητες συνοψίζονται σε τρεις άξονες

- 1) Στρατηγική μεγέθυνσης της Ελληνικής οικονομίας
- 2) Ορθολογική διαχείριση των περιορισμένων εσόδων του προϋπολογισμού με περιορισμό των λειτουργικών δαπανών και αποτελεσματικότερη διαχείριση των προμηθειών του δημοσίου τομέα
- 3) Πάταξη της φοροδιαφυγής, προκειμένου να αυξηθούν τα έσοδα και να αποκατασταθεί η φορολογική δικαιοσύνη.

Όλα τα μέτρα αυτά είναι εξίσου σημαντικά προκειμένου η χώρα μας να εξέλθει από την οικονομική κρίση

2.2 Ανάπτυξη της Οικονομίας

2.2.1. Αναπροσαρμογή του ΕΣΠΑ και διοχέτευση του σε νευραλγικούς και πιο αποδοτικούς τομείς

Ιδιαίτερη αναφορά πρέπει να γίνει στην αναπτυξιακή διάσταση του προϋπολογισμού αλλά και της γενικότερης οικονομικής πολιτικής. Οι πόροι από το ΕΣΠΑ μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως ένα πρόγραμμα παρέμβασης και στήριξης της οικονομίας και με παράλληλη ενίσχυση της παραγωγικής βάσης. Για τον λόγο αυτό προτείνεται ο επανασχεδιασμός του ΕΣΠΑ με την ανακατανομή κονδυλίων από τους κωδικούς των έργων προς την ενίσχυση του ανθρώπινου και του παραγωγικού κεφαλαίου.

Πηγή ευκαιριών με σκοπό τη βιομηχανική ανάπτυξη και τη δημιουργία θέσεων απασχόλησης ατόμων με υψηλές δεξιότητες, είναι το ΕΣΠΑ. Πρέπει λοιπόν να εφαρμοσθούν οι δράσεις χωρίς περαιτέρω καθυστερήσεις προκειμένου να απορροφηθούν οι πόροι. Πέρα από την διανομή των πόρων στους γνωστούς παραδοσιακούς τομείς της παραγωγής δημοσίων έργων, αυτοκινητοδρόμων, και σιδηροδρομικών δικτύων, θεωρείται σκόπιμο να στραφεί και σε χώρους **παραγωγής γνώσης**, δηλαδή να στραφεί σε επενδύσεις υπέρ της εκπαίδευσης (σε όλα της τα στάδια) και σε δράσεις που συνδέονται με τη **βελτίωση της ανταγωνιστικής θέσης** της χώρας μέσω των δαπανών για τεχνολογική και έρευνα κ. ά.. Αυτές με τη σειρά

τους μπορούν να δημιουργήσουν τις προϋποθέσεις παραγωγής προϊόντων υψηλής τεχνολογίας. Για παράδειγμα η Ιρλανδία κατεύθυνε το 50% των πόρων του Γ' ΚΠΣ στην εκπαίδευση, δημιουργώντας έτσι ένα ισχυρό ιστό ικανό να οδηγήσει στην ανάπτυξη της χώρας προς κατευθύνσεις που ευνοούνται από τη δημιουργία της γνώσης και τη διάχυσή της στην οικονομία.

Τέλος, το ΕΣΠΑ, ενόψει της **αποβιομηχάνισης της χώρας**, μπορεί να παίξει έναν ρόλο επιβοηθητικό της εγχώριας παραγωγής. Πιο συγκεκριμένα προτείνονται κατά καιρούς διάφορα προγράμματα με αντικείμενο την προστασία του περιβάλλοντος κ.ά. Κάποια από αυτά μπορούν να λειτουργήσουν θετικά υπέρ της εγχώριας παραγωγής (όπως το πρόγραμμα για τα φωτοβολταϊκά ή την αλλαγή των κουφωμάτων) οπότε θεωρείται σκόπιμο να ενισχυθούν. Αντίθετα, άλλα, (όπως η απόσυρση των οχημάτων παλαιάς τεχνολογίας) δεν έχουν την παραμικρή επίπτωση στην εγχώρια παραγωγή, επιβαρύνοντας επιπλέον το εμπορικό ισοζύγιο της χώρας. Τέτοια προγράμματα, στη συγκεκριμένη περίοδο, έχουν βραχυχρόνια δυσμενέστερες επιπτώσεις στην οικονομία, οπότε ορθώς δεν υλοποιούνται ή αναστέλλονται.

Ο προϋπολογισμός του 2012 εκ των πραγμάτων κινείται στο σύνολο των περιορισμών του προϋπολογισμού του 2011. Οι προτάσεις, για i) αναδιανομή του εισοδήματος υπέρ των ασθενέστερων τάξεων - προς αποφυγή κοινωνικών εκρήξεων - ii) υπέρ της υποβαθμισμένης δημόσιας υγείας και της παιδείας αποτελούν όμως μια αναγκαιότητα.

Ως εκ τούτου, το σε μοναδική έκταση σπάταλο κράτος του 2009 αποτελεί την πρώτη πηγή μείωσης των καταναλωτικών δαπανών του προϋπολογισμού. Από την άλλη βέβαια οι επενδυτικές δαπάνες, καθώς συνδέονται και με το βαθμό της απορροφητικότητας των Κοινοτικών κονδυλίων, καλούνται εκ νέου να παίξουν το ρόλο της ατμομηχανής της οικονομίας.

Ιδιαίτερα πρέπει να τονιστεί ότι:

- Η χώρα εξάγει μεγάλες ποσότητες προϊόντων μέσης ή χαμηλής τεχνολογικής έρευνας και προστιθέμενης αξίας (τρόφιμα, κλωστοϋφαντουργικά, ενδύματα, πετρελαιοειδή, χημικά προϊόντα, ορυκτά μεταλλικά ή μη) ενώ οι εξαγωγές της σε ηλεκτρομηχανικό εξοπλισμό δεν ξεπερνούν το 10% του συνόλου των εξαγωγών της.

- Ο βαθμός διεθνοποίησης της εγχώριας παραγωγής όπως και του εμπορίου είναι ακόμα χαμηλός.
- Οι δαπάνες για τεχνολογική έρευνα δεν έχουν δημιουργήσει ακόμα εκτεταμένα δυναμικά συγκριτικά πλεονεκτήματα στα προϊόντα εκείνα στα οποία αναφέρονται, παρά τη πρόσφατη βελτίωση του εμπορικού ισοζυγίου στα τεχνολογικά προηγμένα προϊόντα
- Οι Ελληνικές εξαγωγές κερδίζουν έδαφος σε αγορές χαμηλού βιοτικού επιπέδου (Βαλκάνια) χάνοντας ταυτόχρονα έδαφος από τις αγορές της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Από την άλλη πλευρά οι εξαγωγείς μας δεν δραστηριοποιούνται επαρκώς στις αγορές τις οποίες μονοπωλούν η Τουρκία και η Κορέα (π.χ. Παρευξείνιες χώρες).

Η πολιτική της εξωστρέφειας αυτή έχει δύο σκέλη. Το πρώτο αναφέρεται στην προσέλκυση των ξένων επενδύσεων. Εδώ ο ρόλος του Ελληνικού Κέντρου Επενδύσεων (ΕΛΚΕ) παραμένει πρωταρχικός. Η στελέχωση αυτού του Οργανισμού, όπως και του Ελληνικού Οργανισμού Εμπορίου (ΟΠΕ) αποτελούν κύριους πόλους λειτουργίας ενός συστήματος που προωθεί την εξωστρέφεια στην οικονομία. Από την άλλη πλευρά η χώρα οφείλει να υπερκεράσει όλες τις δυσκαμψίες που τη διακρίνουν. Κύριο ρόλο στο πλαίσιο του στόχου αυτού, παίζουν:

- 1) Η βελτίωση του βαθμού της αξιοπιστίας της χώρας. Κανένας ξένος επενδυτής δεν θα έρθει στην Ελλάδα να επενδύσει, όταν ακόμη οργιάζουν οι φήμες περί στάσης πληρωμών και της αστάθειας της οικονομίας.
- 2) Η απόκτηση ενός πιο φιλικού προφίλ απέναντι στο ξένο επενδυτή. Αυτό θα γίνει εκτός των άλλων με την ταχεία έγκριση των αιτήσεων για ξένες επενδύσεις, και την παροχή υπηρεσιών προς τους ξένους επενδυτές, με σκοπό την, διευκόλυνσή τους.
- 3) η μείωση της γραφειοκρατίας και η δημιουργία μιας εικόνας της χώρας που προσφέρει κέρδη στους ξένους επενδυτές.

Το δεύτερο σκέλος αναφέρεται στις Μικρομεσαίες επιχειρήσεις και το άνοιγμά τους στις ξένες αγορές. Το τρίπτυχο, διάχυση της γνώσης, παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών και ενίσχυση των Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων (ΜΜΕ) με ανθρώπινο κεφάλαιο και με κάθε άλλο πρόσφορο τρόπο, αποτελούν το υπόβαθρο στο οποίο οφείλει να αναπτυχθεί η εν λόγω πολιτική. Αυτή μπορεί να βασίζεται στους ακόλουθους ενδεικτικούς άξονες με βασικούς αποδέκτες τις ΜΜΕ:

- Στην ενίσχυση του θεσμού των Διμερών Επιχειρηματικών Συμβουλίων, (π.χ. Ελληνοουκρανικό, Ελληνολιβανικό, το ένα με μέλη επιχειρηματίες στην Ελλάδα και το δεύτερο στη συμβαλλόμενη χώρα) με σκοπό την άμεση, αποτελεσματικότερη και ταχύτερη και με χαμηλό κόστος επαφή των ενδιαφερομένων επιχειρηματιών στις ξένες αγορές όπου τα δίκτυα επικοινωνίας δεν είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένα.
- Στη δημιουργία ενός μητρώου συμβούλων επιχειρήσεων σε θέματα εξαγωγικών διαδικασιών, που σκοπό θα έχουν την καθοδήγηση των ΜΜΕ στις ξένες αγορές.
- Στην ενίσχυση των ΜΜΕ με σκοπό τη συμμετοχή τους σε διεθνείς εκθέσεις και την οργάνωση εμπορικών αποστολών στο πλαίσιο ενός ολοκληρωμένου σχεδίου που θα εξυπηρετεί την οικονομική διπλωματία.
- Στην ενίσχυση συγκεκριμένων δράσεων προώθησης των εξαγωγών, (π.χ. ενίσχυση της συνδυασμένης προβολής και προώθησης του ελληνικού τουρισμού, των ελληνικών προϊόντων & της ελληνικής κουζίνας.)
- Σε μια αγορά, που η ύφεση ή η αδυναμία ανάκαμψης της οικονομίας απαιτεί βάθος χρόνου μια θεαματική στρατηγική υπέρ της εξωστρέφειας των επιχειρήσεων, μπορεί να σμικρύνει τις δυσμενείς εξελίξεις στην οικονομία.
- Αν δεν υπάρχουν οι απαραίτητοι πόροι για να ακολουθηθούν παραδοσιακές πολιτικές προώθησης των εξαγωγών (συμμετοχή σε διεθνείς εκθέσεις, εμπορικές αποστολές κλπ), να υιοθετηθούν μέθοδοι υπέρ των εξαγωγέων μέσω φορολογικών απαλλαγών και ταυτόχρονα να αναπτυχθούν νέοι μέθοδοι προώθησης προβολής που επικεντρώνουν την προσοχή τους στη χρήση του ανθρωπίνου κεφαλαίου, εισάγοντας σύγχρονες μεθόδους υπέρ της εξαγωγικής προσπάθειας.

2.2.2 Εργατικό κόστος στον ιδιωτικό τομέα

Τελευταία ακούγεται η μείωση του εργατικού κόστους στον ιδιωτικό τομέα, παρόλο που οι μισθοί είναι χαμηλότεροι από τον μέσο μισθό της Ε.Ε. αλλά και από τους δημόσιου υπαλλήλους ακόμη και μετά την μείωση των αποδοχών τους.

Όπως αποδεικνύεται από τα παραπάνω το πρόβλημα της ελληνικής οικονομίας δεν είναι το εργατικό κόστος αλλά ο χαμηλός ρυθμός επενδύσεων κεφαλαίου. Η αύξηση λοιπόν των επενδύσεων ιδιαίτερα σε τομείς υψηλής προστιθέμενης αξίας αρκεί ώστε η Ελλάδα να επιστρέψει σε θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης. Άλλωστε η εκμετάλλευση του συγκριτικού πλεονεκτήματος μιας οικονομίας δεν είναι η παραγωγή φθηνότερων προϊόντων και υπηρεσιών, αλλά η αποτελεσματικότερη παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών. Η αύξηση της αποτελεσματικότητας μπορεί να προέλθει αποκλειστικά και μόνο από την αύξηση των επενδύσεων κεφαλαίου.

Την παραπάνω επιχειρηματολογία ενισχύει το γεγονός ότι ο ιδιωτικός τομέας επιβάλλεται να γίνει ανταγωνιστικότερος από τον δημόσιο τομέα. Η περαιτέρω μείωση των μισθών στον ιδιωτικό τομέα, ή ακόμη χειρότερα, συνεχής επιδείνωση των όρων εργασίας μεταξύ ιδιωτικού και δημόσιου τομέα, αποτρέπει από την ενεργό δραστηριοποίηση στον ιδιωτικό τομέα άξιων και ικανών ατόμων. Το αποτέλεσμα αυτό είναι σχεδόν αδύνατο να ποσοτικοποιηθεί, όμως πρέπει να αποτελεί εύλογο στόχο της χάραξης της οικονομικής πολιτικής μιας χώρας. Παράλληλα, η μείωση των μισθών είναι πιθανό να οδηγήσει και σε μείωση της παραγωγικότητας.

Τέλος, η μείωση των μισθών στον ιδιωτικό τομέα θα προκαλέσει περαιτέρω μείωση της ζήτησης, οδηγώντας την οικονομία σε φάση αποπληθωρισμού και κατά συνέπεια σε πολιτική, οικονομική και κοινωνική αστάθεια. Τα παραπάνω αποδεικνύει και το διάγραμμα 3.1 που μας δείχνει ότι ο μέσος μισθός ανά ώρα στις επιχειρήσεις στην Ελλάδα είναι αρκετά κάτω από το μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Όλες οι ανεπτυγμένες χώρες της ΕΕ έχουν μεγαλύτερο ημερομίσθιο από την Ελλάδα και όμως, μόνο στην Ελλάδα γίνεται συζήτηση για το κόστος εργασίας ενώ στην Γερμανία ακόμη και τώρα επιτυχαίνουν αυξήσεις. Επίσης η διαφορά το 2012 θα είναι μεγαλύτερη κάτι που θα δούμε και από τα στοιχεία του επόμενου κεφαλαίου.

Διάγραμμα 2.1 1: Labour cost per hour in euros (for enterprises with 10 or more employees), 2008-2011

	2008	2009	2010	2011
EU-27	21.6	22.1	22.5	23.1
EA-17	25.8	26.5	26.9	27.6
Belgium	35.6	37	38.2	39.3
Bulgaria	2.5	2.9	3.1	3.5
Czech Republic	9.3	9.3	9.9	10.5
Denmark	35.4	36.5	37.6	38.6
Germany	28.4	29	29.1	30.1
Estonia	8	7.9	7.7	8.1
Ireland	27.2	28	27.9	27.4
Greece	16.5	17.6	17.5	:
Spain	18.9	20.0*	20.2*	20.6
France	31.8	32.1	33.1	34.2
Italy	24.5	25.6	26.1	26.8
Cyprus	15.3	15.9	16.2	16.5
Latvia	5.9	5.9	5.7	5.9
Lithuania	6	5.6	5.3	5.5
Luxembourg	30.8	32	32.7	33.7
Hungary	7.9	7.3	7.3	7.6
Malta	11.2	11.3	11.5	11.9
Netherlands	29.2	29.8	30.5	31.1
Austria	26.5	27.7	28	29.2
Poland	7.5	6.4	7	7.1
Portugal	11.5	11.9	12	12.1
Romania	4.1	4.0*	4.2*	:
Slovenia	13.4	13.8	14.1	14.4
Slovakia	7.6	7.9	8	8.4
Finland	27.6	28.7	28.9	29.7
Sweden	33.8	31.7	36	39.1
United Kingdom	21.1	18.9	20	20.1
Norway	37.8	36.9	41.4	44.2

Πηγή: Eurostat

2.3 Περιορισμός των δημόσιων δαπανών

Για την εκπλήρωση του στόχου μας, επιβάλλεται μια πολιτική εξοικονόμησης πόρων, μέσα από τον έλεγχο σειρά-σειρά των εγγραφών των δημοσίων δαπανών του προϋπολογισμού. Τα υπέρογκα ποσά που δίνονταν σε αμοιβές για στελέχη (προέδρους, Δ/ντες Σύμβουλους κλπ) των υπηρεσιών του Δημοσίου και του ευρύτερου Δημόσιου τομέα της οικονομίας, οι ανούσιες και υψηλά αμειβόμενες επιτροπές πρέπει να περισκοπούν. Η διόγκωση αυτή του Δημοσίου συνοδεύθηκε με μια εντυπωσιακή έκταση σε αύξηση των πρωτογενών δαπανών (καταναλωτικών αναγκών) του τακτικού προϋπολογισμού από 36.025 εκατομμύρια ευρώ το 2004 (σύμφωνα με τα στοιχεία της 'εκτέλεσης' του προϋπολογισμού) σε 58.398 εκατ. Ευρώ το 2009 (σύμφωνα με τα στοιχεία της 'εκτίμησης' του προϋπολογισμού) καταγράφοντας άνοδο κατά 62%.

Ως εκ τούτου, το σε μοναδική έκταση σπάταλο κράτος του 2009 αποτελεί την πρώτη πηγή μείωσης των καταναλωτικών δαπανών του προϋπολογισμού. Από την άλλη βέβαια οι επενδυτικές δαπάνες, καθώς συνδέονται και με το βαθμό της απορροφητικότητας των Κοινοτικών κονδυλίων, καλούνται εκ νέου να παίξουν το ρόλο της ατμομηχανής της οικονομίας.

Δεδομένης της οικονομικής ύφεσης που πλήττει την ελληνική οικονομία αλλά και τις προβλέψεις των διεθνών οργανισμών για παράταση των αρνητικών επιδόσεων της η δημοσιονομική περιστολή πρέπει να κυριαρχείται από μια αναλογία όπου θα κυριαρχούν οι μειώσεις των δημοσιονομικών δαπανών. Η περαιτέρω φορολογική επιβάρυνση με την αύξηση των αμέσων ή εμμέσων φόρων αυτών που ήδη πληρώνουν θα πλήξει την οικονομική δραστηριότητα προκαλώντας έναν φαύλο κύκλο ύφεσης. Η θέση αυτή για το περιορισμό των δαπανών δεν αναφέρεται στις δαπάνες που αφορούν τις επενδύσεις για τον σχηματισμό παγίου ή εκπαίδευση και ανάπτυξη ανθρώπινου κεφαλαίου. Η πολιτική αυτή πρέπει να χαρακτηρίζεται από μόνιμα και διαρθρωτικά μέτρα.

Ο έλεγχος των δημοσιονομικών δαπανών και η περιφρούρηση του αναπτυξιακού σκέλους αυτών θα μπορούσε να επιτευχθεί με τον διαχωρισμό των δαπανών σε δύο κατηγορίες, αυτές που αφορούν την ανάπτυξη και τις επενδύσεις και τις τρέχουσες δαπάνες. Για τον περιορισμό των δαπανών και την αποτελεσματική τους χρήση απαιτείται η άμεση εισαγωγή σύγχρονων

μεθόδων προμηθειών του Δημοσίου που θα οδηγήσουν βραχυχρόνια στην εξοικονόμηση πόρων και κάτω από συγκεκριμένες προϋποθέσεις, μπορούν να συμβάλουν στην ενίσχυση της εγχώριας παραγωγής.

Το δημόσιο χρέος θεωρείται από πολλούς - και όχι αδίκως - ως το σημαντικότερο πρόβλημα της χώρας. Αν στο επίκεντρο μιας συζήτησης βρίσκονται μόνο τα οικονομικά δεδομένα της Ελλάδας, με τη στενή έννοια του όρου, εμείς θα υποστηρίζαμε ότι η πιο ανησυχητική εξέλιξη εντοπίζεται στο ισοζύγιο εκείνο που σκιαγραφεί τις εμπορικές μας σχέσεις με το εξωτερικό σε αγαθά και υπηρεσίες, το ονομαζόμενο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών και ακολούθως στο χρέος και το δημοσιονομικό έλλειμμα. Η διόγκωση του ελλείμματος των τρεχουσών συναλλαγών αντανακλά και την κατάρρευση της ανταγωνιστικότητας της Ελληνικής οικονομίας η οποία κατέχει το 2009 την 71^η θέση από την 67^η το προηγούμενο έτος και από την 37^η θέση που κατείχε το 2004 (σε σύνολο 133 χωρών) σύμφωνα με τα στοιχεία του World Economic Forum. Σύμφωνα με το IMD Development η χώρας μας κατατάσσεται στην 52^η θέση το 2009, όταν το 2005 κατατάσσόταν στην 41^η ως προς το βαθμό της ανταγωνιστικότητας που τη διακρίνει. Παρόμοιες θέσεις καταλαμβάνει σύμφωνα με άλλα κριτήρια σχετικά με το φιλικό επιχειρηματικό περιβάλλον, τη γραφειοκρατία κ. ά.

Η δυσμενής αυτή εξέλιξη συνοδεύεται και από άλλες, που επηρεάζουν το οικονομικό περιβάλλον της χώρας. Αναλυτικότερα, σύμφωνα με τα στοιχεία της «Διεθνούς Διαφάνειας» η χώρας μας κατέλαβε, σύμφωνα με το δείκτη διαφθοράς που χρησιμοποιεί η οργάνωση αυτή, την 57^η θέση, σε σύνολο 180 κρατών το 2008, όταν το 2004 καταλάμβανε την 47^η θέση, σε σύνολο 145 κρατών. Οι ανωτέρω δυσμενείς εξελίξεις αντανακλώνται και στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών της χώρας, μέσω της μείωσης του μεριδίου της εγχώριας παραγωγής στο διεθνές εμπόριο. Είμαστε η μόνη χώρα στην ΕΕ των 27 με τόσο μεγάλο έλλειμμα στις τρέχουσες συναλλαγές μας εξ' αιτίας των υψηλών εισαγωγών, γεγονός που αντανακλά την αποσάθρωση του βιομηχανικού ιστού της χώρας. Ευτυχώς ο τουρισμός και η ναυτιλία, αντισταθμίζουν εν μέρει το τεράστιο αυτό έλλειμμα.

Αν ξεφεύγαμε όμως λίγο από τις οικονομικές θεωρήσεις αυτής της μορφής, θα διαπιστώναμε ότι μια πρώτη ανησυχητικά δραματική εξέλιξη της Ελληνικής οικονομίας εντοπίζεται σε ένα άλλο στοιχείο: λόγω της απουσίας ευκαιριών για απασχόληση (ένα πρόβλημα που δεν λύνεται στη βραχυχρόνια περίοδο) η χώρα αδειάζει από το ανθρώπινο της κεφάλαιο. Αδειάζει

λοιπόν, από το μυαλά εκείνα των νέων επιστημόνων, που μεταναστεύουν για να βρουν καλύτερη τύχη στο εξωτερικό σε βάρος της χώρας

Η εξαγωγή αυτή δεν είναι κάτι πρωτόκουστο. Από το 1900 μεταναστεύουν οι Έλληνες σε Ευρώπη και Αμερική. Εδώ και καιρό όμως έχει πάρει μια πρωτόγνωρη μορφή η εξαγωγή νέων επιστημόνων, αποφοίτων προπτυχιακών σπουδών, ατόμων λοιπόν με υψηλές δεξιότητες, που θεωρούνται κύριοι παράγοντες παραγωγής πλούτου σε μια χώρα.

Αυτή είναι το πρώτο κύριο πρόβλημα της χώρας που της στερεί προοπτική. Όταν εκλείπουν οι πρωτοστάτες της γνώσης, οι δυνατότητες για ανάπτυξη κάθε χώρας περιορίζονται. Κάποια γερά μυαλά μένουν, ευτυχώς, στην Ελλάδα. Αντί όμως να στραφούν στην παραγωγή ιδιωτικών αγαθών και υπηρεσιών, κατευθύνονται στο δημόσιο τομέα της οικονομίας, όπου εκεί αδρανοποιούνται καθώς χάνονται στους μηχανισμούς της γραφειοκρατίας και ενίοτε της διαφθοράς. Αυτό είναι ένα δεύτερο εξίσου σημαντικό, με το πρώτο πρόβλημα. Η απουσία δυνατοτήτων απασχόλησης τόσο στην παραγωγή όσο και στις υπηρεσίες, σε συνδυασμό με τις χαμηλές αμοιβές που προσφέρονται στον ιδιωτικό τομέα της οικονομίας, στρέφουν την προσοχή του κόσμου αυτού στο - σε μοναδικό βαθμό στο πλαίσιο της ΕΕ - υπερτροφικό Ελληνικό δημόσιο. Το τελευταίο θεωρείται ως δεξαμενή απορρόφησης της ανεργίας στη χώρα δημιουργώντας την αυταπάτη μείωσης της ανεργίας. Μέχρι τότε όμως;

Είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι η κυβέρνηση αδυνατεί να απαντήσει για τον ακριβή αριθμό των δημοσίων υπαλλήλων (μόνιμων, συμβασιούχων, συμβάσεις έργου) και για το ακριβές ύψος των πραγματικών αποδοχών τους καθώς οι ευρηματικότητα του δημοσίου τομέα ξεπερνάει την φαντασία χρησιμοποιώντας επιδόματα (έγκαιρης προσέλευση, μεταφοράς φακέλου) καθώς επίσης και εικονικές αποζημιώσεις μετακίνησης. Η διόγκωση αυτή του Δημοσίου συνοδεύθηκε με μια σε εντυπωσιακή έκταση αύξηση των πρωτογενών δαπανών (καταναλωτικών αναγκών) του τακτικού προϋπολογισμού από το 2004 στο 2009.

Το ήθος της πολιτικής ηγεσίας στο θέμα αυτό αντανακλάται και σε αυτόν τον ίδιο το θεσμό του Stage που με τις αυθαίρετες, αλλά πολιτικά χρήσιμες, επεκτάσεις του χρόνου διάρκειας και των απαράδεκτων όρων της απασχόλησης που θύμιζαν μεσαίωνα, προσπαθούσε να παγιδεύσει τη ψήφο ενός σημαντικού αριθμού πολιτών καλλιεργώντας ελπίδες για μελλοντικές προσλήψεις στο Δημόσιο και στερώντας τον τόπο από ένα ανθρώπινο κεφάλαιο

ικανό να παράγει πλούτο, προς όφελος όλων μας. Αποτελεί αναγκαιότητα πια η ύπαρξη μιας πολιτικής που να δημιουργεί ένα περιβάλλον ευκαιριών για απασχόληση στον ιδιωτικό τομέα, παρά μιας άλλης που αδρανοποιεί το αξιόλογο ανθρώπινο κεφάλαιό της στο Δημόσιο.

Ακούγεται συχνά ότι υπάρχουν κενές οργανικές θέσεις στο Δημόσιο. Η ερώτηση που προκύπτει είναι η ακόλουθη: Ο προσδιορισμός αυτών των θέσεων έχει γίνει βάσει των οργανογραμμάτων ποιας περιόδου; Αν τα οργανογράμματα που προσδιορίζουν τις θέσεις απασχόλησης ανά φορέα του Δημοσίου είναι της περιόδου του 1980-90 (όπως και είναι) τότε εν πολλοίς είναι ξεπερασμένα καθώς δεν λαμβάνουν υπόψη τις τεχνολογικές εξελίξεις και την ενσωμάτωσή τους στους χώρους εργασίας των γραφείων.

Οφείλουμε να αντιληφθούμε ότι το παιχνίδι είναι πρωτίστως Πολιτικό και στη συνέχεια Οικονομικό. Πρωτεύουσα σημασία έχει η αποκατάσταση της αξιοπιστίας της χώρας, αποκατάσταση που πιθανώς να περνά μέσα από την αναδόμηση του status της Στατιστικής μας Υπηρεσίας ή ακόμη και του Γενικού Λογιστηρίου του Κράτους ή και άλλων ίσως υπηρεσιών.

Αναβάθμιση της οργανωτικής και λειτουργικής ικανότητας των ΔΕΚΟ, με τη στρατηγική τους επανατοποθέτηση, τον εξορθολογισμό του θεσμικού πλαισίου λειτουργίας, την αναθεώρηση της επενδυτικής πολιτικής, την εφαρμογή των αρχών της Εταιρικής Διακυβέρνησης και την ενίσχυση της διαφάνειας, την αναθεώρηση του τρόπου διαχείρισης προσωπικού. Εξυγίανση και τον εξορθολογισμό της οικονομικής αποτελεσματικότητας των ΔΕΚΟ, μέσα από την ανάπτυξη εσόδων, την επανεξέταση του τρόπου διαχείρισης των στοιχείων ενεργητικού και παθητικού, τη μείωση του κόστους λειτουργίας. Αναβάθμιση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών, με τον ανασχεδιασμό των διαδικασιών εξυπηρέτησης, την ανάπτυξη μιας συνολικής πελατοκεντρικής φιλοσοφίας.

2.4 Πάταξη της φοροδιαφυγής

Στο σκέλος της αύξησης των εσόδων εκτός από την εντατικοποίηση των πολιτικών που έχουν να κάνουν με την φοροδιαφυγή πρέπει να εξεταστεί και η διεύρυνση της φορολογητέας ύλης. Επιλεκτικού χαρακτήρα επιβολής φόρων, σημαίνει ότι φορείς και δραστηριότητες που στηρίζουν την απασχόληση και την εγχώρια παραγωγή δεν πρέπει να έχουν την ίδια μεταχείριση με εκείνους που έχουν συνηθίσει να φοροδιαφεύγουν ή να φοροδιαφεύγουν ή ακόμη να παρανομούν, έχοντας μια χαμηλότερη συμβολή στο θέμα της στήριξης της απασχόλησης.

Τα γνωστά ελεύθερα επαγγέλματα (Δικηγόροι, γιατροί), οι δραστηριότητες με επίκεντρο τη διασκέδαση που έχουν συνηθίσει να φοροδιαφεύγουν, όπως και οι offshore εταιρίες με επίκεντρο ενδιαφέροντος την εκμετάλλευση της γης και μόνο θεωρείται σκόπιμο να συνεισφέρουν στον εθνικό προϋπολογισμό αυτά που τους αναλογούν.

Δεν είναι λίγες τέλος οι κατηγορίες των πολιτών που παρανομούν είτε στο πλαίσιο άσκησης μιας δραστηριότητας (νυκτερινά κέντρα κτλ) είτε στο πλαίσιο άλλων πράξεων που προκαλούν όμως ζημιά στο κοινωνικό σύνολο (καταπατήσεις δασών και δασικών εκτάσεων). Εκεί είναι αναγκαίο να προβλεφθεί μια άλλη μεταχείριση, μέσω φορολογικών ρυθμίσεων

Η καλύτερη λύση που προτείνουμε είναι η επιβολή του Αμερικανικού μοντέλου από το οποίο αφαιρούνται οι δαπάνες από το φορολογητέο εισόδημα με καταγραφή των δαπανών στην φοροκάρτα. Το σύστημα των αποδείξεων απέτυχε λόγω της αδυναμίας ελέγχου των ποσών από τις αρμόδιες Δ.Ο.Υ. Με την φοροκάρτα, ωστόσο ο έλεγχος μπορεί να γίνει ηλεκτρονικά και αυτόματα. Με αυτό τον τρόπο οι πολίτες θα έχουν κίνητρο να ζητούν αποδείξεις από όλες τις συναλλαγές τους και έτσι θα παταχθεί η φοροδιαφυγή

Κεφάλαιο 3. Ορισμός – Μέτρηση και Οικονομικές θεωρείες ανεργίας

3.1. Ανεργία - Ορισμός

Κάθε οικονομία έχει ένα ορισμένο μέγεθος πληθυσμού. Για λόγους οικονομικής ανάλυσης ο πληθυσμός διακρίνεται σε οικονομικά ενεργό και σε οικονομικά μη ενεργό. Ο οικονομικά ενεργός πληθυσμός αποτελεί το εργατικό δυναμικό της οικονομίας και περιλαμβάνει τα άτομα εκείνα τα οποία είναι ικανά προς εργασία και ταυτόχρονα θέλουν να εργαστούν. Τα άτομα εκείνα τα οποία δεν μπορούν να εργαστούν, για παράδειγμα, μικρά παιδιά, ηλικιωμένοι, ασθενείς, στρατιώτες κ.α., δεν ανήκουν στο εργατικό δυναμικό. Επίσης τα άτομα μπορούν να εργαστούν, αλλά για διάφορους λόγους δε θέλουν, για παράδειγμα, τεμπέληδες, δεν ανήκουν στο εργατικό δυναμικό. Συνεπώς, τα άτομα τα οποία δεν μπορούν ή δε θέλουν να εργαστούν αποτελούν τον οικονομικά μη ενεργό πληθυσμό.

Το εργατικό δυναμικό χωρίζεται σε δύο κατηγορίες, σε εκείνους οι οποίοι εργάζονται και ονομάζονται απασχολούμενοι και σε εκείνους οι οποίοι δεν εργάζονται και είναι άνεργοι. Με βάση τις παραπάνω διακρίσεις μπορούμε να δώσουμε τους εξής ορισμούς :

- Εργατικό δυναμικό είναι το σύνολο των ατόμων τα οποία μπορούν και θέλουν να εργαστούν. Απασχολούμενοι είναι τα άτομα τα οποία εργάζονται (φυσικά εξ ορισμού θέλουν και μπορούν να εργαστούν).
- Άνεργοι είναι τα άτομα τα οποία μπορούν και θέλουν να εργαστούν, αλλά δεν μπορούν να βρουν απασχόληση. Είναι φανερό ότι το άθροισμα των απασχολούμενων και των ανέργων είναι ίσως με το εργατικό δυναμικό.

3.2 Μέτρηση Ανεργίας - Προβλήματα

Το μέγεθος της ανεργίας μπορεί να μετρηθεί ως απόλυτο μέγεθος, για παράδειγμα, χιλιάδες άνεργοι. Η σημασία όμως του αριθμού αυτού εξαρτάται από το μέγεθος του εργατικού δυναμικού. Για αυτό η ανεργία μετράτε ως ποσοστό επί τοις εκατό (%) του εργατικού δυναμικού, για παράδειγμα, 8%.

$$\text{Ποσοστό ανεργίας} = \frac{\text{Αριθμός - Ανέργων}}{\text{Σύνολο - Εργατικού - Δυναμικού}} * 100$$

Το ποσοστό της ανεργίας μπορεί να διαφέρει από περίοδο σε περίοδο, καθώς μεταβάλλεται το απόλυτο μέγεθος της ανεργίας ή του εργατικού δυναμικού ή και των δύο (αλλά με διαφορετικό ρυθμό).

3.3 Είδη της Ανεργίας

Η ανεργία τριβής προκύπτει από το χρονικό διάστημα της αναζήτησης εργασίας από την μία εργασία στην άλλη. Επίσης παρατηρείται όταν υπάρχει ζήτηση για εργασία, αλλά δεν υπάρχουν άτομα εκπαιδευμένα κατάλληλα για να καλύψουν αυτές τις θέσεις. Αυτή η μορφή ανεργίας έχει βραχυχρόνιο χαρακτήρα και δεν αποτελεί αντικείμενο προβληματισμού καθώς παρατηρείται ακόμη και σε χώρες με μηδενικά ποσοστά ανεργίας. Γενικότερα, όσο μεγαλύτερη κινητικότητα έχουμε των εργαζομένων στην αλλαγή εργασία, τόσο μεγαλύτερη ανεργία τριβής έχουμε.

Για την αντιμετώπιση αυτής της μορφής ανεργίας ο Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού και τα γραφεία ευρέσεως εργασίας παίζουν σημαντικό ρόλο. Ο ΟΑΕΔ ενημερώνει τους εργαζομένους για τις ανάγκες της αγοράς και με διάφορα επιδοτούμενα προγράμματα, εκπαιδεύει του εργαζομένους για τις θέσεις που υπάρχει ανάγκη ή επιδοτεί τις εταιρείες προκειμένου οι εργαζόμενοι να αποκτήσουν εργασιακή εμπειρία.

Κεϋνσιανή ανεργία

Η ανεργία λόγω **ανεπαρκούς ζήτησης** ονομαζόμενη και κεϋνσιανή ανεργία, είναι εκείνη που προέρχεται από την πτώση της οικονομικής δραστηριότητας στις φάσεις της καθόδου και της ύφεσης του οικονομικού κύκλου. Πρόκειται, δηλαδή, για αδυναμία της συνολικής ζήτησης της οικονομίας να απορροφήσει τη συνολική προσφορά του εργατικού δυναμικού. Η ανεργία αυτή έχει κυκλικό χαρακτήρα, δηλαδή επαναλαμβάνεται, και η διάρκειά της εξαρτάται από τη διάρκεια του οικονομικού κύκλου. Δεδομένου ότι η Ελλάδα βρίσκεται στην φάση της

ύφεσης η συνεχώς αυξανόμενη ανεργία στην χώρα μας οφείλεται στην ανεπαρκή ζήτηση λόγω της μείωσης της οικονομικής δραστηριότητας.⁴

Διαρθρωτική ή τεχνολογική ανεργία. Η τεχνολογική εξέλιξη μπορεί να προκαλέσει μεταβολές στη βιομηχανία και να έχει ως συνέπεια την παρακμή κάποιων τομέων σε όφελος νέων αναπτυσσόμενων τομέων. Το ίδιο μπορεί να συμβεί και από την εμφάνιση νέων ανταγωνιστών που περιορίζουν σοβαρά τη ζήτηση εργασίας σε μια χώρα. Όποιες και να είναι τελικά οι αιτίες, οι διαρθρωτικές μεταβολές της παραγωγής προκαλούν αναπόφευκτα αύξηση της ανεργίας: στους τομείς σε παρακμή οι επιχειρήσεις σταματούν τις δραστηριότητες ή μειώνουν τον όγκο παραγωγής και κατά συνέπεια τις θέσεις εργασίας. Παράλληλα, οι προερχόμενοι άνεργοι από τους τομείς σε κρίση διαθέτουν ανεπαρκή προσόντα ακατάλληλα για τις νέες δραστηριότητες σε ανάπτυξη.

Άλλοι διαρθρωτικοί παράγοντες που επιδρούν στην προσφορά και τη ζήτηση εργασίας είναι η δημογραφική σύνθεση του ενεργού πληθυσμού, οι διάφορες ρυθμίσεις και θεσμικά μέτρα που επηρεάζουν τη λειτουργία της αγοράς εργασίας και ειδικά η σχετική νομοθεσία προστασίας της εργασίας και τα συστήματα αποζημίωσης και παροχών ανεργίας. Επίσης, η υποκατάσταση εργασίας από κεφάλαιο, μπορεί να αποτελέσει πηγή διαρθρωτικής ανεργίας.

Η διαρθρωτική ανεργία μπορεί να οριστεί, λοιπόν, ως η συνιστώσα της ανεργίας που δεν μειώνεται με την οικονομική ανάκαμψη και η οποία συνεπώς δεν μπορεί να επηρεαστεί κατ' ευθείαν από τη μακροοικονομική πολιτική. Πρόκειται καθαρά για θεωρητική έννοια, η οποία δεν μπορεί να εκτιμηθεί παρά μόνο εμμέσως και κατά προσέγγιση.

3.4 Οικονομικές Θεωρίες της Ανεργίας

Μετά το ξέσπασμα της κρίσης στις αρχές της δεκαετίας του 1970 η διαμάχη συνεχίζεται μεταξύ εκείνων που τοποθετούν την ανεπάρκεια της ζήτησης ως αφετηρία της επιβράδυνσης της οικονομικής δραστηριότητας, της πτώσης των θέσεων εργασίας και την αύξηση της

---

⁴ Μπένος Θεοφάνης (2001), Μακροοικονομική Θεωρία, Εκδόσεις Γ.Δ. Δημοπούλου

ανεργίας και εκείνων που εξηγούν τα ίδια φαινόμενα με την πτώση της απόδοσης κεφαλαίου. Θεωρώντας ότι και η αγορά εργασίας όπως και η αγορά αγαθών διέπεται από τους νόμους προσφοράς και ζήτησης, συνεπάγεται ότι η προσφορά εργασίας από τα άτομα βρίσκεται σε θετική συσχέτιση με τον πραγματικό μισθό, ενώ η ζήτηση εργασίας από τις επιχειρήσεις, αντιθέτως, βρίσκεται σε αρνητική συσχέτιση με τον πραγματικό μισθό. Η ελεύθερη παραβολή προσφοράς και ζήτησης για κάθε τύπο εργασίας καθορίζει ένα μισθό ισορροπίας: εκείνον για τον οποίο η προσφορά ισούται με τη ζήτηση.

Η ισορροπία αντανακλά τη μέγιστη ικανοποίηση για την επιχείρηση η οποία προσλαμβάνει εργαζομένους, έως ότου η οριακή παραγωγικότητα τους εξισωθεί με τον τρέχοντα μισθό και για τον εργαζόμενο έως ότου η αγοραστική δύναμη της αμοιβής του ανταμείβει την προσπάθειά του. Εάν η αγορά εργασίας είναι τελείως ανταγωνιστική και ελεύθερη από κάθε ρυθμιστικό εμπόδιο, η ελεύθερη διαπραγμάτευση των μισθών έχει ως συνέπεια την προσαρμογή τους, εφόσον δεν έχει επιτευχθεί η ισορροπία μεταξύ προσφοράς και ζήτησης.

Σε αυτές τις συνθήκες η οικονομία που αντιμετωπίζει πτώση του επιπέδου της δραστηριότητάς της, δεν θα πρέπει να γνωρίζει ανεργία διαρκείας. Η ελάττωση της δραστηριότητας των επιχειρήσεων τις οδηγεί να μειώσουν τη ζήτηση εργασίας: με το προηγούμενο ύψος μισθών, οι επιχειρηματίες είναι διατεθειμένοι να χρησιμοποιήσουν λιγότερα άτομα από την αγορά εργασίας. Η πτώση της ζήτησης εργασίας οδηγεί σε πτώση μισθών μέχρι να αποκατασταθεί η ισορροπία.

Ο ανταγωνισμός μεταξύ των εργαζομένων για την κάλυψη των διαθέσιμων θέσεων τους οδηγεί να αποδεχτούν πτώση μισθού. Εάν οι μισθοί είναι πλήρως ελαστικοί, η προσαρμογή τους συνεχίζεται μέχρι την ισορροπία μεταξύ προσφοράς και ζήτησης εργασίας. Κατά συνέπεια μετά τη νέα ισορροπία δε θα υπάρχουν άνεργοι.

Πώς όμως μπορεί κάποιος να εξηγήσει την ανεργία διαρκείας κατά τους νεοφιλελεύθερους η ανεργία εξακολουθεί γιατί απλά υπάρχουν κανονισμοί και ρυθμίσεις που εμποδίζουν την ελεύθερη διαπραγμάτευση των μισθών. Η δύναμη των συνδικάτων, η καθιέρωση ενός ελάχιστου μισθού, οι συλλογικές συμβάσεις, και γενικά το δίκαιο εργασίας, περιορίζουν τις δυνατότητες στιγμιαίας προσαρμογής των μισθών. Κατ'αυτούς η ανελαστικότητα των μισθών είναι η πρωταρχική αιτία της ανεργίας. Μη μπορώντας να διαπραγματευτούν τους

μισθούς τους, οι επιχειρήσεις επιλέγουν την προσαρμογή των θέσεων εργασίας για να αντεπεξέλθουν της ύφεσης.

Οι νέοι άνεργοι, χωρίς ιδιαίτερα προσόντα δεν μπορούν να βρουν εργασία εφόσον οι επιχειρήσεις υποχρεούνται να καταβάλουν τον ελάχιστο μισθό ο οποίος είναι μεγαλύτερος από την παραγωγικότητα τους. Το ίδιο και οι άνεργοι, οι οποίοι προέρχονται από τομείς σε παρακμή και οι οποίοι δεν διαθέτουν προσόντα για τις νέες συνθήκες της οικονομίας, κινδυνεύοντας να παραμείνουν άνεργοι εφόσον ζητούν αντίστοιχους μισθούς των προηγούμενων τους.

3.4.1. Η παρεμβατική θεώρηση: κεϋνσιανή ανεργία

Ενώ η κλασική θεώρηση θεωρεί την ανελαστικότητα των μισθών ως την κύρια αιτία της ανεργίας, η κεϋνσιανή προσέγγιση δέχεται ότι το κλειδί του προβλήματος βρίσκεται στο επίπεδο της συνολικής ζήτησης, μη δεχόμενη την ταύτιση αγοράς εργασίας και αγοράς αγαθών .

Η φιλελεύθερη θεώρηση αμφισβητείται σε δύο σημεία: από τη μία η ανελαστικότητα των μισθών μπορεί να αποτελέσει επιδίωξη των ίδιων των επιχειρήσεων, ενώ από την άλλη, η πτώση των μισθών δεν αρκεί για την απορρόφηση της ανεργίας.

Οι ίδιες οι επιχειρήσεις έχουν συμφέρον να παραχωρούν μισθούς αρκετά ανεξάρτητους από τις διακυμάνσεις του οικονομικού κύκλου ,το ίδιο, οι εργαζόμενοι είναι συχνά διατεθειμένοι να δεχτούν ένα μέσο μισθό, μικρότερο εάν παραμείνει σταθερός όποιες και αν είναι οι συνθήκες.

Η ανελαστικότητα των μισθών αποτελεί για τους επιχειρηματίες ένα μέσο ελάττωσης του κόστους εργασίας και αύξησης των κερδών. Εξάλλου οι επενδύσεις των επιχειρήσεων στην κατάρτιση των εργαζομένων τους είναι συχνά αξιόλογες, σε περιόδους ύφεσης οι εργοδότες αποφεύγουν όσον το δυνατό να αμφισβητούν τις συμβάσεις εργασίας των εμπείρων εργατών ώστε να αποφύγουν τις αποχωρήσεις που θα είχαν ως συνέπεια την απώλεια των προηγηθείσων επενδύσεων σε ανθρώπινο κεφάλαιο. Πρόκειται για τις θεωρίες των

"υπονοουμένων συμβολαίων", "του ανθρώπινου κεφαλαίου" και "του μισθού αποδοτικότητας" αντίστοιχα.

Τέλος οι επιχειρήσεις μπορούν να αρνηθούν την πραγματοποίηση της μείωσης των μισθών εάν εκτιμούν ότι αυτή διακινδυνεύει να αποθαρρύνει τους εργαζόμενους και να προκαλέσει πτώση της παραγωγικότητας. Συνολικά η ανελαστικότητα των μισθών ως προς την πτώση μπορεί να αντανακλά εκλογικευμένη πρακτική των εργοδοτών κι όχι νομοθετικών ρυθμιστικών μηχανισμών που είναι στη διακριτική ευχέρεια της δημόσιας εξουσίας.

Ακόμη και αν είχαμε πτώση των μισθών, δεν θα επιτυγχάναμε πτώση της ανεργίας. Η πτώση των μισθών δεν παρακινεί μόνο τη ζήτηση εργασίας αλλά έχει επίσης αρνητικές επιπτώσεις στην ενεργό ζήτηση. Κατά συνέπεια εάν οι επιχειρήσεις αντιδρούσαν σε μείωση της ζήτησης και της παραγωγής με γενική πτώση των μισθών, θα ακολουθούσε αισθητή μείωση των καταναλωτικών δαπανών. Αυτό θα ανάγκαζε τις επιχειρήσεις παραγωγής καταναλωτικών αγαθών να ελαττώσουν ακόμη περισσότερο την παραγωγή και τη ζήτηση εργασίας, επιβαρύνοντας κατά συνέπεια την ύφεση και την ανεργία. Νέα πτώση μισθών θα ήταν αναγκαία για να επέλθει ισορροπία στην αγορά εργασίας.

Κατά τη δεκαετία του 1980, η επιδίωξη για συγκράτηση των μισθών ήταν της μόδας. Πολλές μελέτες έδειξαν πως σε αρκετές βιομηχανικές χώρες η γενικευμένη πτώση των μισθών προκάλεσε κατ' αρχάς μείωση των θέσεων εργασίας και αύξηση της ανεργίας. Έπρεπε να περάσουν πολλά χρόνια ώστε να έχουμε θετικά αποτελέσματα στις θέσεις εργασίας. Το λάθος της δεκαετίας του 80' (για την Ευρώπη) ήταν αναμφίβολα ότι ξεχάστηκε η πολιτική της στήριξης της ζήτησης στο βωμό των στρατηγικών συγκράτησης των μισθών.

Εφόσον το κόστος εργασίας δεν είναι ο κύριος υπεύθυνος της ανεργίας, και εφόσον δεν μπορούμε να στηριχθούμε στην ανελαστικότητα των μισθών για την επίτευξη της πλήρους απασχόλησης, οι κενσυναοί θεωρούν ως το κλειδί του προβλήματος το επίπεδο της ενεργούς ζήτησης. Για δεδομένο κόστος εργασίας, οι επιχειρήσεις θα δεχόντουσαν να προσλάβουν περισσότερο προσωπικό εάν η πώληση των προϊόντων ήταν αυξημένη. Η λύση της κυκλικής ανεργίας βρίσκεται στην αύξηση της ζήτησης. Αφού δεν υπάρχει κανένας λόγος να αυξηθεί η ζήτηση από μόνη της, έγκειται στο κράτος να παρέμβει να την προκαλέσει με διάφορους τρόπους: αύξηση κοινωνικών παροχών, δημόσιες επενδύσεις, ελάφρυνση φορολογίας, πτώση των επιτοκίων κ.α.

Στις σύγχρονες οικονομικές αναλύσεις, οι διάφορες ερμηνείες της ανεργίας, δεν θεωρούνται μοναδικές και αντιτιθέμενες. Αντίθετα, δέχονται την ταυτόχρονη ύπαρξη τύπων ανεργίας, που ήδη έχουμε αναφέρει: ανεργία τριβής (ανταποκρίνεται στον ελάχιστο χρόνο αναζήτησης πληροφοριών για την αγορά εργασίας), η κλασική ανεργία (συνδέεται με υψηλό κόστος εργασίας για μερικές κατηγορίες εργαζομένων), η κεϋνσιανή ανεργία (συνδέεται στην ανεπαρκή ενεργό ζήτηση), η διαρθρωτική ανεργία (συνδέεται με την ανεπάρκεια προσαρμογής της κατάρτισης των ατόμων στις ανάγκες των επιχειρήσεων).

3.4.2. Η Νεοκλασική Θεωρία.

Η βασική επιδίωξη της νεοκλασικής θεωρίας είναι να δείξει με ποιο τρόπο επιτυγχάνεται η τιμή και η ποσότητα ισορροπίας στην αγορά και με ποιο τρόπο επιτυγχάνεται η ισορροπία. Η τιμή ισορροπίας στην αγορά εργασίας (δηλαδή ο μισθός ισορροπίας) επιτυγχάνεται από την εξίσωση της ζήτησης με την προσφορά εργασίας. Η ισορροπία στην αγορά εργασίας σημαίνει ότι σε αυτό το επίπεδο μισθού δεν υπάρχει ούτε πλεονάζον εργατικό δυναμικό (ανεργία) ούτε και έλλειψη εργατικού δυναμικού. Αυτό που κυρίως ενδιαφέρει τη νεοκλασική θεωρία δεν είναι η ισορροπία αυτή καθ' εαυτή, αλλά η ευστάθεια που υπάρχει στην αγορά εργασίας. Κατά συνέπεια, το σημαντικότερο για τη νεοκλασική θεωρία είναι η ύπαρξη του μηχανισμού εκείνου (στην περίπτωσή μας είναι ο μηχανισμός των τιμών, δηλαδή οι μισθοί) που θα επαναφέρει την αγορά σε κατάσταση ισορροπίας.

Σύμφωνα με τη νεοκλασική θεωρία, η ανεργία είναι εκούσια. Ο όρος εκούσια ανεργία σημαίνει, κατά τη νεοφιλελεύθερη αντίληψη ότι το άτομο δε δέχεται να εργαστεί στο μισθό που του προσφέρουν, είτε γιατί ο μισθός δε μπορεί να μειωθεί λόγω εθνικών συλλογικών συμβάσεων ή γιατί τα σωματεία δεν το δέχονται. Η βασική επιδίωξη της νεοκλασικής θεωρίας είναι να δείξει με ποιο τρόπο επιτυγχάνεται η τιμή και η ποσότητα ισορροπίας στην αγορά και με ποιο τρόπο επιτυγχάνεται η ισορροπία. Η τιμή ισορροπίας στην αγορά εργασίας (δηλαδή ο μισθός ισορροπίας) επιτυγχάνεται από την εξίσωση της ζήτησης με την προσφορά εργασίας. Η ισορροπία στην αγορά εργασίας σημαίνει ότι σε αυτό το επίπεδο μισθού δεν υπάρχει ούτε πλεονάζον εργατικό δυναμικό (ανεργία) ούτε και έλλειψη εργατικού δυναμικού. Αυτό που κυρίως ενδιαφέρει τη νεοκλασική θεωρία δεν είναι η ισορροπία αυτή καθ' εαυτή, αλλά η ευστάθεια που υπάρχει στην αγορά εργασίας. Κατά συνέπεια, το σημαντικότερο για τη νεοκλασική θεωρία είναι η ύπαρξη του μηχανισμού εκείνου (στην

περίπτωσή μας είναι ο μηχανισμός των τιμών, δηλαδή οι μισθοί) που θα επαναφέρει την αγορά σε κατάσταση ισορροπίας.

3.4.3. Η Καμπύλη PHILLIPS

Ο A. W. Phillips σε μελέτη του το 1958 υποστήριξε ότι υπάρχει σταθερή σχέση (Trade-Off) μεταξύ χρηματικών μισθών και ανεργίας που αληθεύει μακροχρόνια. Συγκεκριμένα, με βάση τη διασπορά των παρατηρήσεων, που προήλθαν από τη συσχέτιση των χρηματικών μισθών και της ανεργίας κατά τη χρονική περίοδο 1861 - 1957, ο Phillips διατύπωσε την παραπάνω υπόθεση του, ότι δηλαδή μεταξύ των μεγεθών αυτών υπάρχει μακροχρόνια συσχέτιση και μπορεί να απεικονιστεί με μια καμπύλη με αρνητική κλίση.

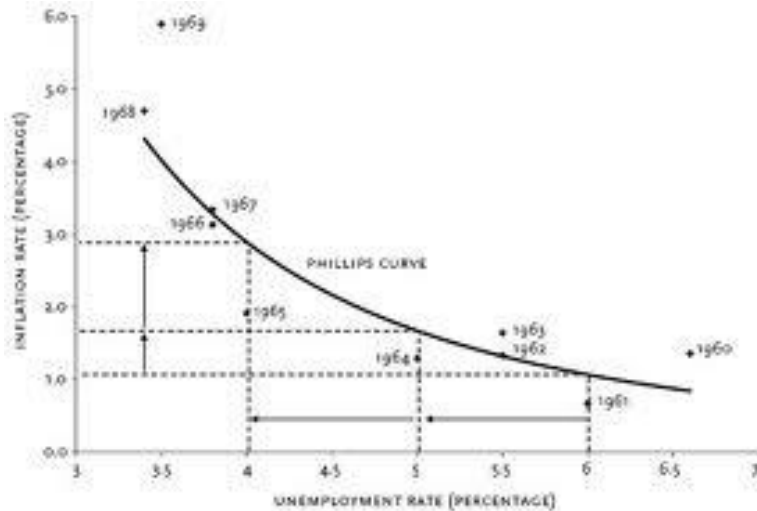
Η θεωρία της μακροχρόνιας ισορροπίας δέχεται ότι η σχέση μεταξύ τιμών (ημερομισθίων) και ανεργίας είναι βραχυχρόνια και ότι τέτοια σχέση δεν υπάρχει μακροχρόνια. Η βραχυχρόνια σχέση μεταξύ τιμών και ανεργίας αποδίδεται στη διάσταση μεταξύ των προσδοκιών (Expectations) των ατόμων σχετικά με το ρυθμό μεταβολής των τιμών και των πραγματικών (Actual) μεταβολών του ρυθμού τους. Η βραχυχρόνια αυτή σχέση δεν οφείλεται στον πληθωρισμό αυτόν καθ' εαυτόν, άλλα προέρχεται από το μη προβλεπόμενο (Unanticipated) πληθωρισμό και τούτο γιατί τα άτομα αδυνατούν να προσαρμόσουν αμέσως τη συμπεριφορά τους στις μεταβολές των οικονομικών μεγεθών.

Είναι επόμενο, όμως, ότι, με το πέρασμα του χρόνου, ή διάσταση αυτή μεταξύ προσδοκώμενων και πραγματικών μεταβολών δεν μπορεί να διαρκέσει. Τα άτομα αρχίζουν να αντιλαμβάνονται τη νέα κατάσταση πραγμάτων και προσαρμόζουν τη συμπεριφορά τους στην τάση. Μακροχρόνια, ή διάσταση μεταξύ προσδοκιών και πραγματικών μεταβολών εξαφανίζεται, καθώς οι προσδοκίες και οι πραγματικές μεταβολές έχουν υποβληθεί στη διεργασία των μεταξύ τους αλληλεπιδράσεων, αποτέλεσμα της οποίας είναι να υπερισχύουν οι πραγματικές μεταβολές προς τις όποιες τα άτομα προσαρμόζουν τη συμπεριφορά τους.⁵

---

⁵ Μπένος Θεοφάνης (1999), Θεωρία Χρήματος, Εκδόσεις Γ.Μπένου

Γράφημα 3.1. Καμπύλη Phillips

3.5 Ψυχολογικές επιπτώσεις ανεργίας και κρίσης

Τα οικονομικά προβλήματα και οι δυσχέρειες που αντιμετωπίζουμε τον καιρό αυτό συνοδεύονται όπως είναι φυσικό από έντονο άγχος που μπορεί να οδηγήσει σε σοβαρότερα ψυχολογικά ζητήματα (άσχημη ψυχολογία) και σε αύξηση των προβλημάτων ψυχικής υγείας, τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό.

Έρευνα που πραγματοποίησε το Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης και δημοσίευσαν οι Financial Times συνδέει την ανεργία σε ποσοστό 25% τόσο με τη νοσηρότητα αλλά και τη θνησιμότητα των πληθυσμών που πλήττονται οικονομικά και αναδεικνύει ότι η οικονομική κρίση σε 26 χώρες της Ευρώπης από το 1970 έως και το 2007 συνδέεται με σημαντική αύξηση στις ψυχικές διαταραχές και στον αλκοολισμό.

Η οικονομική κρίση έχει ήδη αφήσει πολλούς ανθρώπους άνεργους και τα ποσοστά ανεργίας αυξάνονται διαρκώς. Εδώ και χρόνια, από το 1985, είναι γνωστή η συσχέτιση μεταξύ ανεργίας και συναισθηματικών και αγχώδη διαταραχών. Έρευνες δείχνουν ότι στις εταιρίες

που έγιναν περικοπές μισθών ή απολύσεις, διπλασιάστηκαν τα συμπτώματα καταθλίψεων και σε ορισμένες περιπτώσεις μάλιστα καταγράφηκαν πιο έντονα συμπτώματα σε αυτούς που ζούσαν υπό την απειλή της απόλυσης, παρά σε όσους πραγματικά απολύθηκαν.

Η νέα αυτή οικονομική τάξη πραγμάτων είναι μείζονος ψυχικής σημασίας, καθώς όλο και περισσότεροι άνθρωποι δυσκολεύονται να διαχειριστούν τις αλλαγές που επιφέρουν τα οικονομικά μέτρα και χάνουν την εμπιστοσύνη τους, την αίσθηση σταθερότητας και ασφάλειας. Υπολογίζεται πως στον τελευταίο χρόνο έχει υπάρξει, λόγω της οικονομικής κρίσης, μια αύξηση των κρουσμάτων των αγχώδη διαταραχών (γενικευμένη αγχώδης διαταραχή, κρίσεις πανικού, φοβίες) της τάξεως του 15% όπου πολλοί άνθρωποι δυσκολεύονται να λειτουργήσουν στην καθημερινότητα τους φοβούμενοι πως δεν θα μπορέσουν να ανταπεξέλθουν στην οικονομική κρίση.

Καθώς ο κόσμος βιώνει όλο και πιο έντονα την ανασφάλεια και το φόβο σε μια δυσοίωνη οικονομική περίοδο, παρουσιάζονται σημαντικές επιπτώσεις στη ψυχική διάθεση, νευρώσεις, καταθλίψεις, κρίσεις πανικού, φοβίες αλλά και επιπτώσεις οργανικές και σωματοποιήσεις (πονοκέφαλοι, έλκος, κολίτιδες κ.λπ.). Όταν ο άνθρωπος νιώθει πως δεν μπορεί να αντιδράσει σε καταστάσεις και ότι είναι εκτός του ελέγχου του, η μάχη για επιβίωση σταδιακά εξασθενεί οδηγώντας τον σε παθητικότητα, δυσθυμία, αίσθηση ματαιότητας και ανικανότητας, οδηγούμενοι έτσι σε υψηλά ποσοστά κατάθλιψης και απόσυρσης.

Στην περίπτωση της οικονομικής κρίσης που απειλεί με καταστροφή, είναι έντονη η αίσθηση της απώλειας, όπου όπως και στο πένθος χαρακτηρίζεται από τα ακόλουθα μεταβατικά στάδια: Άρνηση (το άτομο αρνείται να αποδεχτεί την κατάσταση, εξακολουθεί και συμπεριφέρεται σαν να μην έχει αλλάξει τίποτα) – Θυμός (το άτομο επηρεάζεται άμεσα με τα νέα μέτρα, γίνεται ο κίνδυνος περισσότερο υπαρκτός, κοινωνική, προσωπική κρίση) – Διαπραγμάτευση (αλλαγή στη στάση ζωής) – Κατάθλιψη (το άτομο πιστεύει πως δεν έχει ελπίδες να το ξεπεράσει) – Αποδοχή (η σύσταση μιας νέας πραγματικότητας σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο) – Κλείσιμο (κυριαρχία στα όποια αρνητικά συναισθήματα επέφερε η κρίση, συνέχιση ζωή μας με νέες βάσεις).

Οι καινούργιες συνθήκες φέρουν νέα και άγνωστα δεδομένα για τη ζωή μας, πράγμα που από μόνο του προκαλεί μια ανασφάλεια αλλά και μια αίσθηση περιορισμού των δυνατοτήτων

μας. Η αγανάκτηση, η ματαίωση, η μοναξιά και ο φόβος είναι κυρίως τα συναισθήματα που βιώνει κάποιος με σοβαρά οικονομικά προβλήματα. Ακόμα και οι άνθρωποι που δεν έχουν πληγεί από αυτήν, φαντασιωτικά και μόνο υπό της επικείμενη απώλεια, μπορεί να διαταραχθούν, εμφανίζοντας νευρώσεις με αγχωτικά και μελαγχολικά στοιχεία.

Αρνητικές σκέψεις, κατηγορίες προς τους άλλους και καταστροφολογίες για το μέλλον μπορεί να μας οδηγήσουν στο να αισθανθούμε πολύ χειρότερα και να μας αποπροσανατολίσουν από τον εποικοδομητικό σχεδιασμό και την επίλυση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουμε. Το υπερβολικό άγχος, οι τύψεις, η ντροπή και άλλα αρνητικά συναισθήματα όταν είναι συνεχή και παρατεταμένα μπορούν να μας αποτρέψουν από παραγωγικές ενέργειες και να μας οδηγήσουν στο να αισθανόμαστε ακόμα πιο αβοήθητοι. Η απελπισία που νιώθει κάποιος μέσα σε αυτή την κατάσταση είναι δικαιολογημένη αλλά το πως αντιδρούμε έχει να κάνει με τις πεποιθήσεις μας. Το παράδοξο είναι πως με το να κατανοήσουμε τι είναι αυτό που δεν μπορούμε να αλλάξουμε, μπορούμε αντίστοιχα να αποδεχτούμε τους τρόπους με τους οποίους μπορούμε μέχρι ένα σημείο να ελέγξουμε τη ζωή μας. Εφόσον κάποιες συνθήκες δεν αλλάζουν, πρέπει να βρούμε τους τρόπους να είμαστε καλά, υγιείς και ισορροπημένοι μέσα σε αυτές.

Η αξιολόγηση και η καταπολέμηση των σκέψεων και συμπεριφορών που διατηρούν και ενισχύουν τα αρνητικά συναισθήματα είναι μια πρώτη γραμμή προσέγγισης για την αντιμετώπιση των ψυχολογικών επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης. Είναι σημαντικό να χρησιμοποιήσουμε το μυαλό μας για να καθορίσουμε το πρόβλημα στη σωστή του διάσταση, απαγορεύοντας στα κατακλυσμιαία αρνητικά συναισθήματα να μας παρασύρουν. Η επιβολή της λογικής σκέψης πάνω στην συναισθηματική αντίδραση του άγχους επανεξετάζοντας με τη λογική τους πραγματικούς κινδύνους που θεωρεί το άτομο πως θα αντιμετωπίσει λόγω της κρίσης, πού και με ποιόν τρόπο θα τον επηρεάσουν και αν πραγματικά οι κίνδυνοι αυτοί είναι τόσο άμεσοι, είναι μια βασική επανεξέταση που θα τον βοηθήσει στη λήψη αποφάσεων με καθαρό νου και στο να αποκτήσει μια πιο ψυχραιμη ματιά προς το μέλλον.

Οι άνθρωποι τους δύσκολους αυτούς καιρούς που αγωνίζονται να καλύψουν τις ανάγκες τους συχνά μπορεί να αναβάλλουν επισκέψεις σε ιατρούς (ψυχίατροι και ψυχολόγοι) και ειδικούς για προβλήματα σωματικής ή και ψυχικής υγείας που δεν θεωρούν και τόσο σοβαρά ή πιστεύουν πως θα φύγουν από μόνα τους. Αυτό όμως μπορεί στη συνέχεια να επιδεινώσει την κατάσταση της υγείας τους, οδηγώντας με τη σειρά του σε υψηλότερα επίπεδα άγχους και κατάθλιψης. Είναι σχεδόν σίγουρο πως διανύουμε μια αβέβαιη εποχή αλλά η διαχείριση των

προβλημάτων τώρα ή και στο μέλλον είναι σημαντικά πιο δύσκολη για αυτούς που δεν βάζουν την υγεία τους σε προτεραιότητα. (Δρ Άρτεμις Ξανθάκη Κλινικός Ψυχολόγος DPsych Συμβουλευτική Ψυχολόγος – Ψυχοθεραπεύτρια, Ψυχιατρική Κλινική Λυράκου)

Κεφάλαιο 4. Μισθοί, κόστος εργασίας, περιθώρια κέρδους

Εισαγωγή

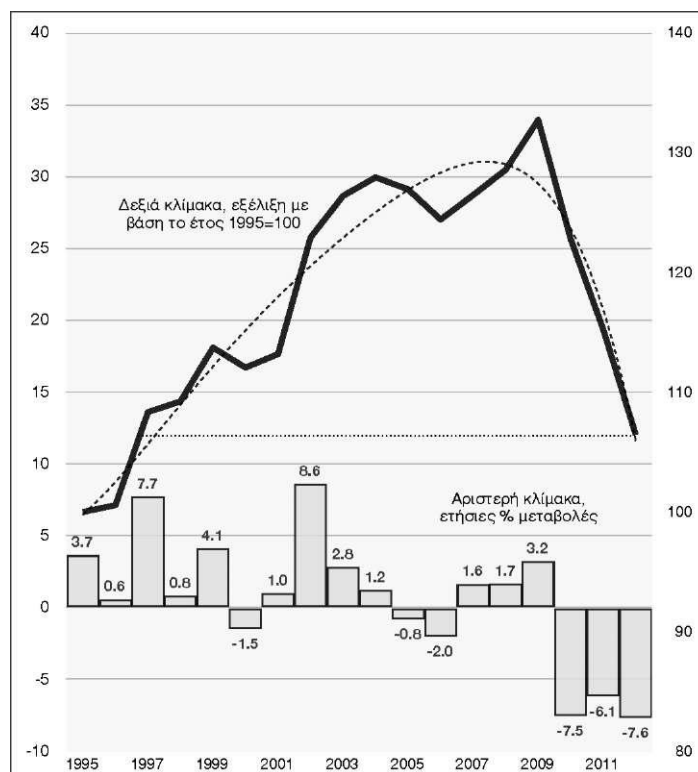
Η συρρίκνωση του ΑΕΠ έχει οδηγήσει σε αύξηση της ανεργίας. Όσο ανεβαίνει η ανεργία τόσο θα γίνονται δυσμενέστερες οι συνθήκες στην αγορά εργασίας. Η ανεργία αυτή κάθε αυτή δεν είναι το πρόβλημα, αλλά το **αποτέλεσμα**. Όσο βρισκόμαστε σε ύφεση τόσο θα αυξάνεται η ανεργία. Πρέπει να καταλάβουμε ότι είναι καιρός να πάρουμε τα μέτρα που είναι αναγκαία προκειμένου να αναπτυχθεί η οικονομία και να δημιουργηθούν νέες θέσεις εργασίας γιατί όσος χρόνος χάνεται θα κάνει πιο δυσμενή την θέση της χώρας μας. Σύμφωνα με εκτίμηση της ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ λόγω της κρίσης περίπου 61.000 επιχειρήσεις θα κλείσουν. Όταν κλείνουν οι επιχειρήσεις απολύουν και του υπαλλήλους. Επίσης ακόμη και επιχειρήσεις που δεν κλείνουν, απολύουν κόσμο, προκειμένου να ανταπεξέλθουν στην κρίση. Για κάθε μία πρόσληψη αντιστοιχούν 7 απολύσεις.

4.1. Οι μεταβολές των κυριότερων μεγεθών

Μετά από μείωση 7,5% κατά το 2010, και 6,1% το 2011, η αγοραστική δύναμη των μέσων αποδοχών ανά μισθωτό αναμένεται να μειωθεί περαιτέρω μέχρι το τέλος του 2012 κατά 7,6% (πρόβλεψη Ευρωπαϊκής Επιτροπής που παίρνει υπόψη της την εφαρμογή του Μνημονίου 2). Κατά τα έτη 1995-2009, η σωρευτική αύξηση των μέσων πραγματικών αποδοχών, όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 4.1, είχε οδηγήσει την αγοραστική δύναμη των μέσων αποδοχών ανά μισθωτό σε επίπεδα περίπου 33% ανώτερα σε σύγκριση με το 1995. Αυτό ήταν το αποτέλεσμα της ανόδου της παραγωγικότητας της εργασίας, των διεκδικήσεων των εργαζομένων και του μεταπολιτευτικού θεσμικού πλαισίου της αγοράς εργασίας το οποίο ευνοούσε την σταθερότητα στην πρωτογενή διανομή του προϊόντος. Σχεδόν ολόκληρη η πρόοδος που πραγματοποιήθηκε στα χρόνια 1995-2009, όσον αφορά την βελτίωση της αγοραστικής δύναμης των μισθών θα έχει αναιρεθεί, μέχρι το τέλος του 2012, ως αποτέλεσμα των μειώσεων των μισθών της τελευταίας τριετίας.

Διάγραμμα 4.1

Αγοραστική δύναμη μέσω αποδοχών ανά μισθωτό, σε σταθερές τιμές 1995, 1995-2012, ετήσιες % μεταβολές και δείκτης 1995 = 100

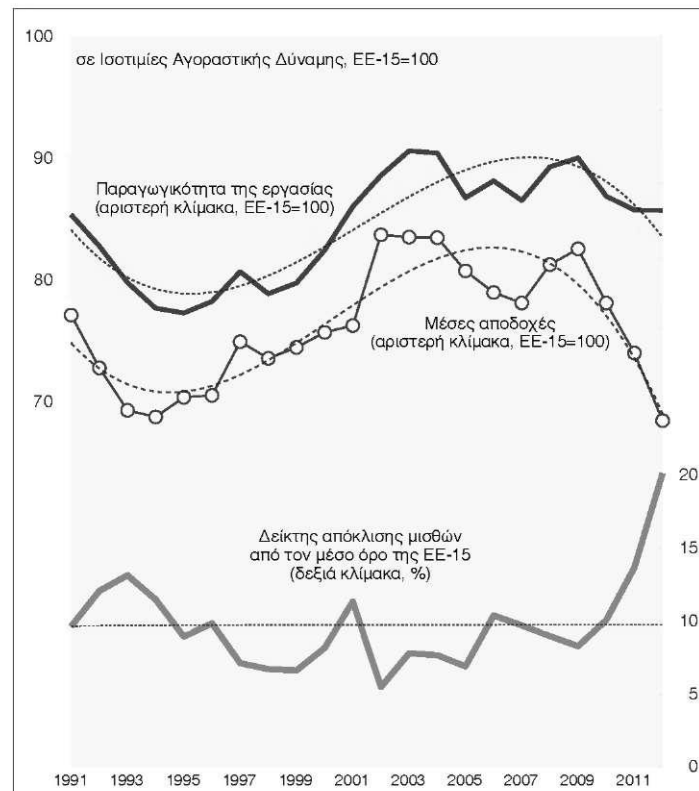
Πηγή: *Annual Macroeconomic Database, Ευρωπαϊκή Επιτροπή.*

Μέχρι και το 2009, η αύξηση των μέσων πραγματικών αποδοχών ανά απασχολούμενο, είχε ως αποτέλεσμα να συγκλίνουν σημαντικά, οι αμοιβές στην Ελλάδα έναντι του αντίστοιχου μέσου όρου των 15 πιο προηγμένων χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (δηλαδή των 15 «παλαιών» χωρών μελών). Όπως προκύπτει από το Διάγραμμα 4.2, μέχρι το 2009, η σύγκλιση ακολουθούσε, παρά τις κατά καιρούς ανακοπές της πορείας της, ανοδική τάση (μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης +0,7%). Ενώ στην δεκαετία του 1990 ανερχόταν σε 75% περίπου του μέσου όρου της ΕΕ-15, έφθασε στο 84% κατά το 2009. Κατά το 2010-2011, ωστόσο, η ανοδική πορεία της σύγκλισης των αποδοχών ανακόπηκε και ο δείκτης οδηγήθηκε από το 84% του μέσου όρου της ΕΕ-15 στο 74%. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προβλέπει ότι η σύγκλιση των πραγματικών μισθών έναντι του μέσου όρου της Ε-15 θα έχει οπισθοχωρήσει

περαιτέρω, μέχρι το τέλος του 2012, στο 68,5%, δηλαδή περίπου κατά μία εικοσαετία, στο επίπεδο του 1993.⁶

Διάγραμμα 4.2

Μέσες αποδοχές εργαζομένων και παραγωγικότητα στην Ελλάδα % της ΕΕ-15, σε μονάδες αγοραστικής δύναμης. Απόκλιση % των μέσων αποδοχών από τον μέσο όρο της ΕΕ-15, 1991-2012

Πηγή: Annual Macroeconomic Database, Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Η σημαντική σύγκλιση των μέσων πραγματικών αποδοχών ανά απασχολούμενο στην Ελλάδα που παρατηρήθηκε μέχρι το 2009, αλλά και η υποχώρηση του 2010-2012, σχετίζονται προφανώς με την γενικότερη πορεία σύγκλισης / απόκλισης της ελληνικής

⁶ ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ (2008-2012). Οι εργασιακές σχέσεις στην Ευρώπη και στην Ελλάδα, Ετήσιες Εκθέσεις, Αθήνα.

οικονομίας προς τα αντίστοιχα μέσαία μεγέθη των 15 περισσότερο προηγμένων χωρών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και για τον λόγο αυτόν πρέπει να συγκριθεί με την σύγκλιση της παραγωγικότητας της εργασίας.

Η παραγωγικότητα της εργασίας στην Ελλάδα αυξήθηκε σημαντικά μετά το 1995 και μέχρι το 2009, είτε σε σχέση με άλλα μεγέθη της ελληνικής οικονομίας, είτε σε σχέση με τα διεθνή επίπεδα. Όπως αποτυπώνεται στο Διάγραμμα 4.2 υπολογισμένη ως ποσοστό του μέσου αντίστοιχου μεγέθους της Ευρωπαϊκής Ένωσης των δεκαπέντε πιο αναπτυγμένων χωρών μελών (και σε ισοτιμίες αγοραστικής δύναμης) είχε προσεγγίσει το 91% κατά το 2003 και παρέμεινε σε αυτό το επίπεδο έως το 2009. Από το 2010, αρχίζει η διαδικασία απόκλισης της παραγωγικότητας της ελληνικής οικονομίας έναντι της αντίστοιχης στις 15 πιο προηγμένες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ο δείκτης θα έχει υποχωρήσει στο τέλος του 2012, σύμφωνα με την πρόβλεψη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής από το 91% στο 86%. Εντούτοις, η πρόβλεψη αυτή είναι μάλλον αισιόδοξη (2012=+0.1%) καθώς η ύφεση της ελληνικής οικονομίας βαθαίνει και εξακολουθεί να οδηγεί στην μείωση της παραγωγικότητας της εργασίας. Όπως προκύπτει από τις παραπάνω συγκρίσεις, η παραγωγικότητα της εργασίας στην Ελλάδα, κατά την περίοδο 1995-2009 συνολικά, είχε συγκλίνει με τον μέσο όρο της ΕΕ-15 περίπου όσο είχε συγκλίνει η αγοραστική δύναμη του μέσου μισθού (Διάγραμμα 4.1). Αυτή η σταθερή αναλογία που ίσχυε μακροχρονίως πριν την κρίση, έχει πλέον ανατραπεί στη διάρκεια του χρονικού διαστήματος 2010-2012. Η υποχώρηση στη σύγκλιση της παραγωγικότητας της εργασίας εξαιτίας της ύφεσης, είναι σαφώς μικρότερη από την δραματική υποχώρηση στη σύγκλιση των μέσων αποδοχών ανά εργαζόμενο.

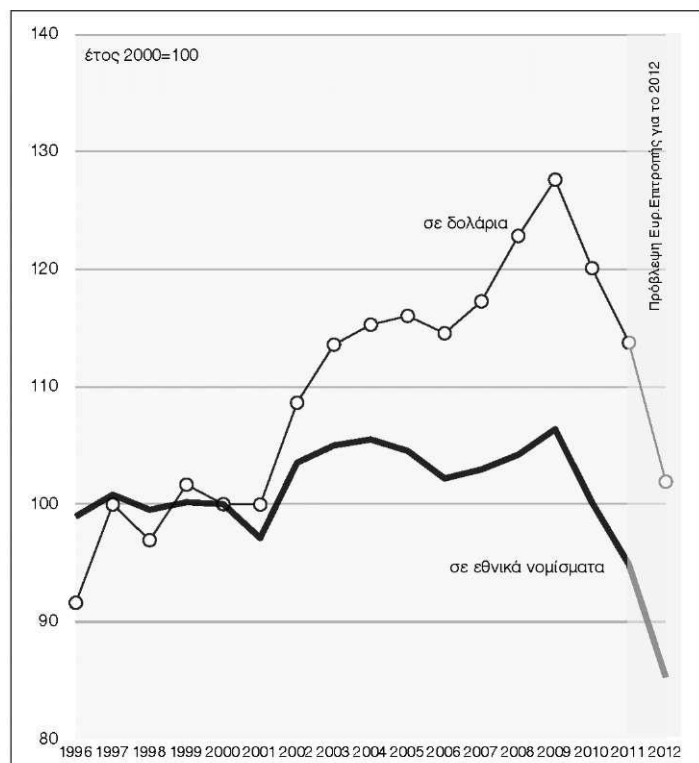
Για να περιγραφεί καλύτερα η ανατροπή αυτή, έχει συμπεριληφθεί στο Διάγραμμα 4.1 ο δείκτης απόκλισης της αγοραστικής δύναμης των μέσων αποδοχών ανά απασχολούμενο στην Ελλάδα έναντι του μέσου όρου της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 15. Στην εξέλιξη του δείκτη αποτυπώνεται η σχετική σταθερότητα της απόκλισης των μισθών ως αγοραστική δύναμη μεταξύ ΕΕ-15 και Ελλάδας από το 1999 έως το 2009 καθώς και η διεύρυνση της απόκλισης κατά την τριετία 2010-2012. Όπως αποτυπώνεται στο Διάγραμμα 4.1, η ανοδική πορεία στον δείκτη απόκλισης της αγοραστικής δύναμης του μέσου μισθού στην Ελλάδα έναντι του μέσου όρου της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 15, είναι θεαματική, γιατί μέχρι το τέλος του 2012 αναμένεται να έχει διπλασιαστεί (από το 10% στο 20%).

Οι μεγάλες αυξήσεις της παραγωγικότητας στην Ελλάδα, κατά τα έτη 1995-2009, σε συνδυασμό με τις εργατικές διεκδικήσεις και τους μεταπολιτευτικούς θεσμούς της αγοράς εργασίας, οι οποίοι ευνοούσαν την σταθερότητα στην διανομή του καθαρού προϊόντος μεταξύ εισοδημάτων της εργασίας και εισοδημάτων της ιδιοκτησίας, οδήγησαν σε άνοδο των ονομαστικών μέσων αποδοχών, οι οποίες, υπολογισμένες σε εθνικό νόμισμα, παρουσίασαν σωρευτική αύξηση, από το 1995 έως το 2009, κατά 8,8% σε τρέχουσες τιμές, έναντι των αντίστοιχων στις 35 περισσότερο αναπτυγμένες χώρες του κόσμου. Οι συγκρίσεις των μισθών πραγματοποιούνται αφενός μεν σε εθνικό νόμισμα ώστε να καθίστανται εμφανείς οι εσωτερικές αιτίες που προκάλεσαν αλλαγές στα μεγέθη, αφετέρου δε σε δολάρια ώστε να γίνει φανερή και η επίδραση της συναλλαγματικής ισοτιμίας του ευρώ. Οι αυξήσεις των μισθών στην Ελλάδα, υπολογισμένες σε δολάρια, ήταν κατά πολύ υψηλότερες, συγκρινόμενες με τις αντίστοιχες των 35 αναπτυγμένων χωρών. Η συγκριτικά μεγαλύτερη αύξηση των ονομαστικών μέσων αποδοχών ανά απασχολούμενο στην Ελλάδα υπολογισμένη σε εθνικό νόμισμα (+8,8%), μετατράπηκε σε θεαματική αύξηση 44% έναντι των 35 αναπτυγμένων χωρών εξαιτίας της ανατίμησης του ευρώ και παλαιότερα της δραχμής στη διάρκεια της δεκαετίας του 2000.

Διάγραμμα 4.3

Μέσες αποδοχές ανά απασχολούμενο σε σύγκριση με 35 προηγμένες χώρες, σε εθνικά νομίσματα και σε δολάρια, 1996-2012

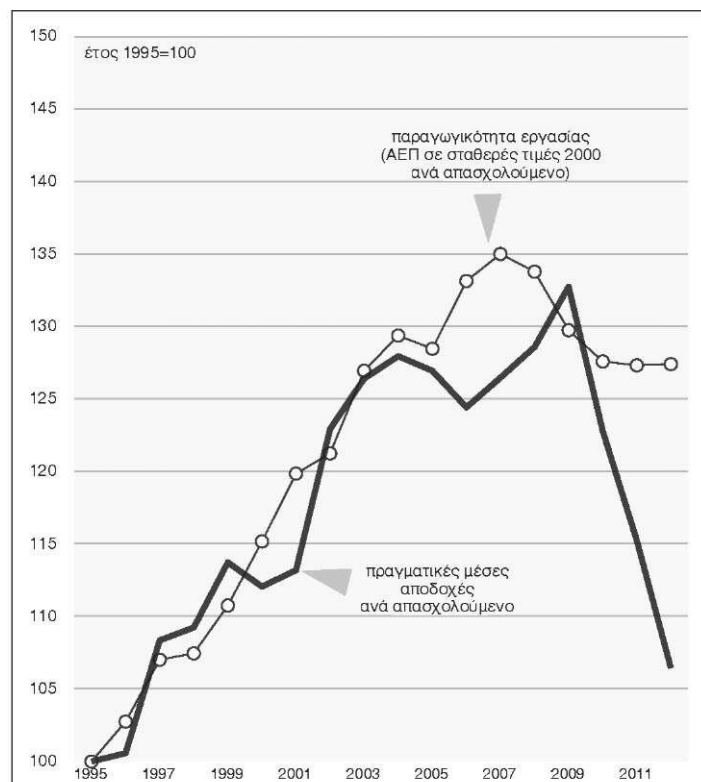
Πηγή: Annual Macroeconomic Database, Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Σύμφωνα με τις πιο πρόσφατες προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (Μάιος 2012), στη διάρκεια του 2012 θα υπάρξει θεαματική μείωση των μέσων αποδοχών ανά εργαζόμενο στην Ελλάδα σε σύγκριση με τις 35 προηγμένες χώρες, είτε σε εθνικό νόμισμα, είτε σε δολάρια (Διάγραμμα 4.3), εξαιτίας της εφαρμογής του Μνημονίου 2. Χάρη σε αυτή τη θεαματική μείωση, οι μέσες αποδοχές στην Ελλάδα, στο τέλος του 2012, **σε εθνικό νόμισμα θα έχουν αυξηθεί έναντι του 1995 κατά 15% λιγότερο από όσο στις ανταγωνίστριες χώρες, και σε δολάρια θα έχουν επιστρέψει στα επίπεδα της δεκαετίας του 1990.**⁷

⁷ Annual Macroeconomic Database, Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Διάγραμμα 4.4

Πραγματικές αμοιβές ανά απασχολούμενο και παραγωγικότητα, σε σταθερές τιμές, 1996-2012

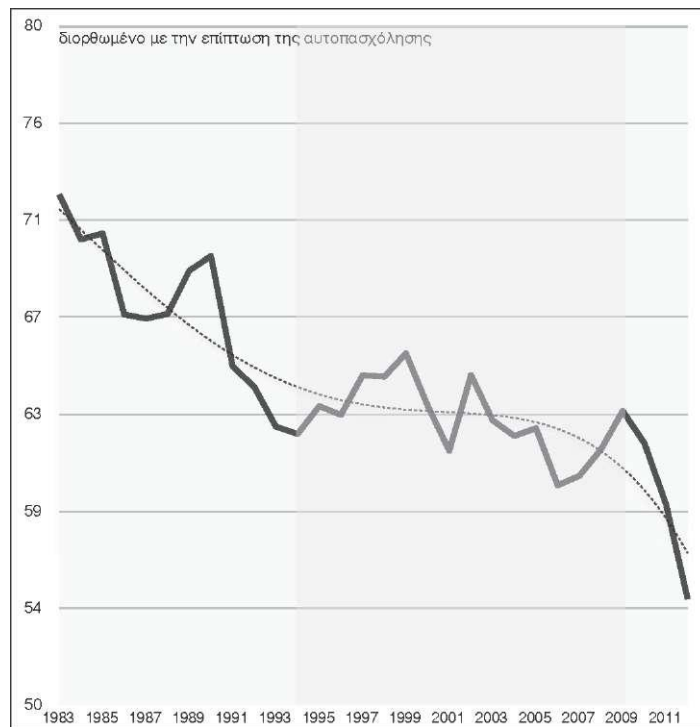
Πηγή: Annual Macroeconomic Database, Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Στο Διάγραμμα 4.4 φαίνεται η σύγκριση παραγωγικότητας και πραγματικών αμοιβών (υπολογισμένη ανά απασχολούμενο). Στη διάρκεια των ετών 2000-2008 συνολικά, η παραγωγικότητα αυξήθηκε κατά 5,5% περισσότερο από την αγοραστική δύναμη των μέσων αποδοχών. Κατά το 2009, σύμφωνα με τα στοιχεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, εξαιτίας της υποχώρησης του δείκτη τιμών καταναλωτή και με δεδομένη την ύπαρξη προγενέστερων συμβάσεων για τους ονομαστικούς μισθούς του 2009, υπήρξε αύξηση των μέσων πραγματικών αποδοχών κατά 3,2%, ενώ ταυτόχρονα υποχωρούσε η παραγωγικότητα της εργασίας κατά 3,0%. Έτσι, στα στοιχεία της βάσης Ameco της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, που αποτυπώνονται στο Διάγραμμα 4.4, εμφανίζεται αύξηση της αγοραστικής δύναμης του μέσου μισθού, κατά το 2009, με την οποία ανακτήθηκε ολόκληρο το έδαφος που είχαν χάσει οι πραγματικοί μισθοί έναντι της παραγωγικότητας της εργασίας στην διάρκεια των ετών 1995-2008. Ωστόσο, οι μειώσεις των μέσων πραγματικών αποδοχών ανά απασχολούμενο, κατά το 2010-2012, υπολογισμένες με βάση τον δείκτη τιμών καταναλωτή, δηλαδή ως αγοραστική

δύναμη, υπερέβησαν κατά πολύ τις αντίστοιχες μειώσεις της παραγωγικότητας της εργασίας. Έτσι, στην τριετία 2010-2012 διευρύνθηκε θεαματικά το χάσμα της αγοραστικής δύναμης των μισθών έναντι της παραγωγικότητας της εργασίας.

Διάγραμμα 4.5

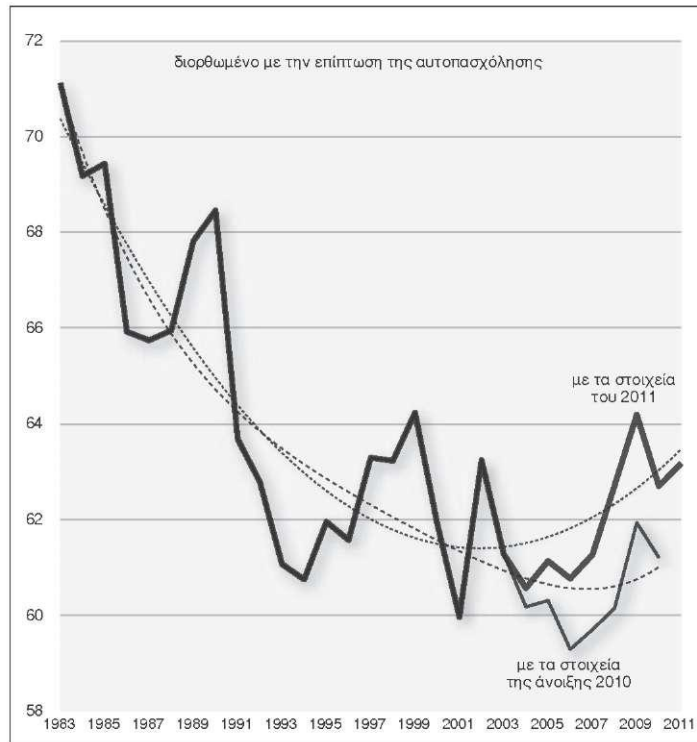
Μερίδιο της εργασίας στο ΑΕΠ σε τιμές συντελεστών παραγωγής (%), 1983-2012

Πηγή: *Annual Macroeconomic Database, Ευρωπαϊκή Επιτροπή.*

Διάγραμμα 4.6

Μερίδιο της εργασίας στο ΑΕΠ σε τιμές συντελεστών παραγωγής (%), 1983-2011, με βάση τα στατιστικά στοιχεία του 2010 και του 2011

Πηγή: Annual Macroeconomic Database, Ευρωπαϊκή Επιτροπή

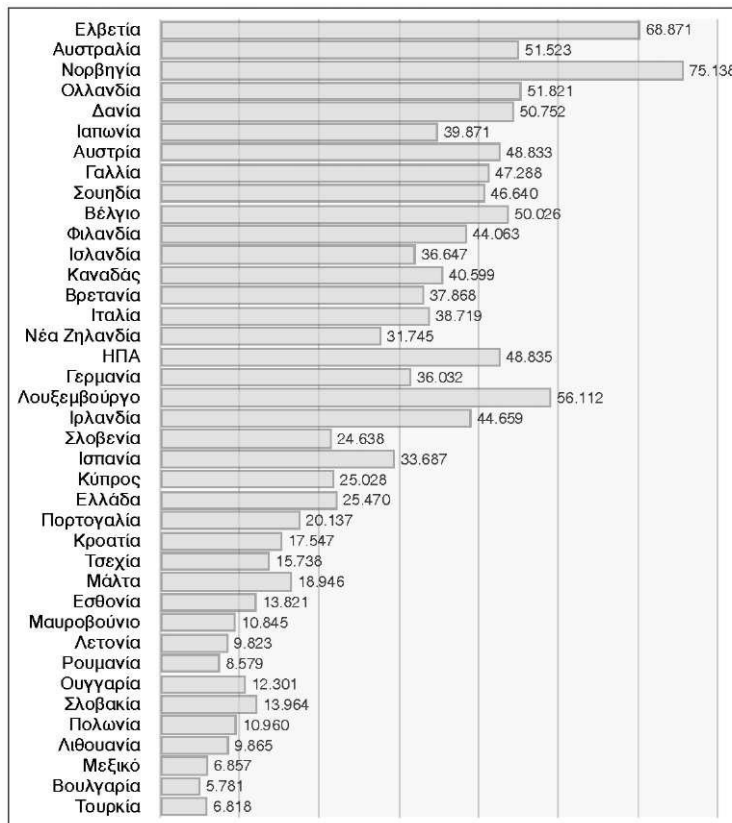
Όπως αποτυπώνεται στο Διάγραμμα 4.5, το μερίδιο της εργασίας στο ΑΕΠ (διορθωμένο για την επίπτωση της αυτοαπασχόλησης), δηλαδή ένα μέγεθος που αντανακλά την πρωτογενή διανομή του προϊόντος μεταξύ εργασίας και κεφαλαίου, παρουσίαζε μακροχρόνια πτωτική τάση επί μια ολόκληρη δεκαετία, μεταξύ 1983 και 1993, και σταθεροποιήθηκε εν συνεχεία στη μεσοπρόθεσμη διάρκεια 1993-2008 (παρά τις κατά καιρούς αποκλίσεις του από την μεσοπρόθεσμη τάση του 63% του ΑΕΠ σε τιμές συντελεστών παραγωγής). Στη συνέχεια, όμως, το μερίδιο της εργασίας στο ΑΕΠ μειώθηκε δραματικά στη διάρκεια της τριετίας 2010-2012.

Στο σημείο αυτό πρέπει να τονίσουμε ότι η εικόνα αυτή έρχεται σε αντίθεση με την αντίστοιχη προηγούμενων ετών εξαιτίας των διαρκών αναθεωρήσεων των στοιχείων που δίνονται στη δημοσιότητα ετησίως από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Η μεταβλητότητα των στοιχείων δημιουργεί διαρκή αβεβαιότητα σχετικά με την εξέλιξη των μισθών και του

μεριδίου της εργασίας. Για σύγκριση παραθέτουμε το Διάγραμμα 4.6, όπου φαίνεται το μερίδιο της εργασίας στο ΑΕΠ σε τιμές συντελεστών παραγωγής (%), για τα έτη 1983-2011, με βάση τα στατιστικά στοιχεία του 2010 και του 2011.

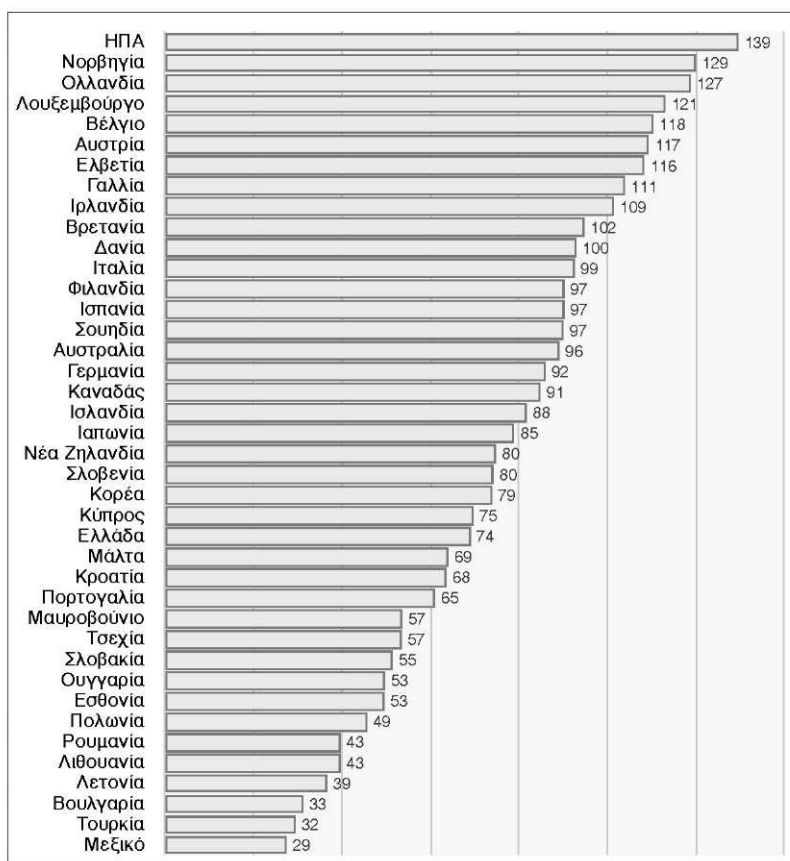
Από την επεξεργασία των στοιχείων της βάσης δεδομένων Annual Macroeconomic Database της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, προκύπτει ότι για το έτος 2011, στην κατάταξη των χωρών με υψηλό και μεσαίο επίπεδο ανάπτυξης, και με κριτήριο τις μικτές αποδοχές σε ευρώ (ακαθάριστος μισθός και εισφορές εργοδότη), η Ελλάδα διατηρεί μια από τις κατώτερες θέσεις. Μάλιστα, εξαιτίας της ασκούμενης πολιτικής κατά την τελευταία διετία, έχει αυξηθεί σημαντικά η απόστασή της από τον μέσο όρο. Πιο συγκεκριμένα, οι μέσες ετήσιες αποδοχές ανά απασχολούμενο στην Ελλάδα κατά το 2011 ήταν συγκρίσιμες με αυτές της Σλοβενίας και της Κύπρου (όπου επίσης έχει μειωθεί ο πραγματικός μισθός). Ανέρχονταν σε 25.470 ευρώ (περσινή εκτίμηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής 27.336 ευρώ) έναντι περίπου 33.000 στην Ισπανία, 36.000 στην Γερμανία και 47.000 στην Γαλλία και 44.000 στην Ιρλανδία (Διάγραμμα 4.7). Μετά τις μειώσεις του 2012, οι μέσες ετήσιες αποδοχές ανά απασχολούμενο στην Ελλάδα θα είναι συγκρίσιμες με αυτές της Πορτογαλίας και της Μάλτας, και εάν συνεχιστεί η ίδια πολιτική μειώσεων των αποδοχών των εργαζομένων κατά το 2013, με αυτές της Κροατίας, της Τσεχίας και της Εσθονίας.

Διάγραμμα 4.7 Ετήσιες αποδοχές ανά απασχολούμενο, σε ευρώ, 2011

Πηγή: Annual Macroeconomic Database, Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Διάγραμμα 4.8: Παραγωγικότητα εργασίας σε ισοτιμίες αγοραστικής δύναμης, 2011

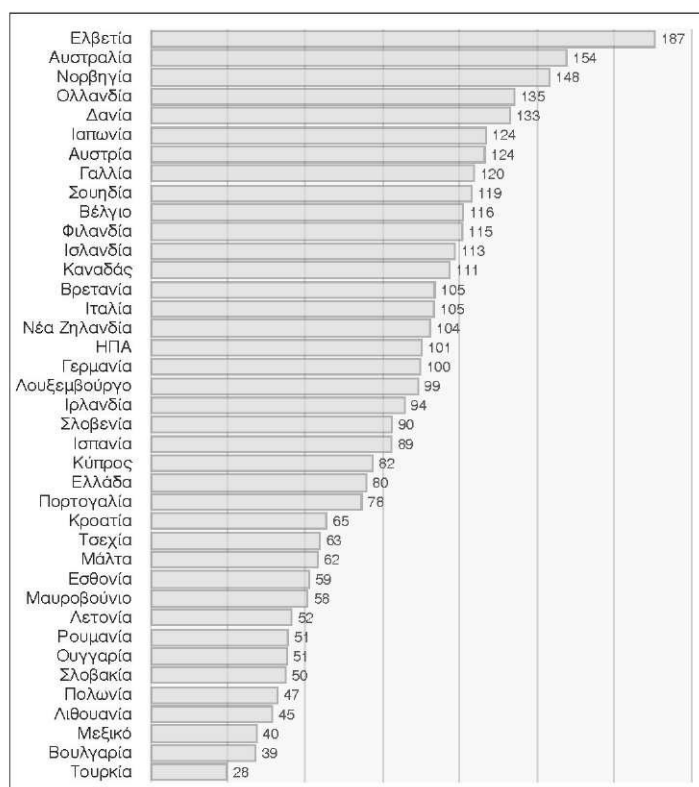
Πηγή: Annual Macroeconomic Database, Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Το ετήσιο κόστος εργασίας (ακαθάριστος μισθός + εργοδοτικές εισφορές) αποτελεί την βάση του υπολογισμού του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος. Στον υπολογισμό αυτό υπεισέρχεται ωστόσο και η παραγωγικότητα της εργασίας. Από την σύγκριση της παραγωγικότητας της εργασίας στις προηγμένες χώρες (Διάγραμμα 4.9) προκύπτει ότι μετά από την μείωση της διετίας 2010-2011 η Ελλάδα υστερεί έναντι πολλών άλλων χωρών με υψηλό επίπεδο ανάπτυξης. Εντούτοις, η υπεροχή της παραγωγικότητας στην Ελλάδα έναντι των χωρών μεσαίας ανάπτυξης παραμένει ακόμη και σήμερα σημαντική.

Η διαφορά που παρατηρείται στην παραγωγικότητα της εργασίας μεταξύ Ελλάδας και άλλων προηγμένων χωρών, είναι μικρότερη από την αντίστοιχη διαφορά των αμοιβών εργασίας. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα μετά την εσωτερική υποτίμηση των ετών 2010-2012. Προκύπτει, έτσι,

ότι η απόσταση που χωρίζει το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος στην Ελλάδα από τις άλλες προηγμένες χώρες της ευρωζώνης είναι σημαντική και ανέρχεται σε 20,0% ως προς την Γερμανία (με βάση 100 για την Γερμανία, ο δείκτης ανέρχεται σε 80 για την Ελλάδα) (Διάγραμμα 4.9). Το μοναδιαίο κόστος εργασίας στην Πορτογαλία είναι ακόμη χαμηλότερο (75 έναντι της Γερμανίας), γεγονός που δεν έχει βοηθήσει την χώρα αυτή να αντιμετωπίσει τα προβλήματα που αντιμετωπίζει. Υψηλότερο από την Ελλάδα είναι το μοναδιαίο κόστος εργασίας στην Ισπανία, την Ιρλανδία, την Σλοβενία και την Κύπρο.

Διάγραμμα 4.9 Μοναδιαίο κόστος εργασίας, σε ευρώ ανά μονάδα αγοραστικής δύναμης

Πηγή: Annual Macroeconomic Database, Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

4.2. Οι κατώτατοι μισθοί στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Στην Ευρώπη, ο κατώτατος μισθός υπάρχει προ πολλού σε χώρες όπως η Γαλλία, η Ελλάδα, η Πορτογαλία, η Ισπανία και το Βέλγιο, καθιερώθηκε πιο πρόσφατα στο Ηνωμένο Βασίλειο (1999) και στην Ιρλανδία (2000), ενώ στα περισσότερα νέα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης ο κατώτατος μισθός θεσπίστηκε στην αρχή της περιόδου μετάβασης (δεκαετία

1990). Δεδομένων των αδύναμων συστημάτων συλλογικής διαπραγμάτευσης στις Χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης οι κατώτατοι μισθοί επηρεάζουν την εξέλιξη του συνόλου μισθών.

Ο κατώτατος μισθός σε εθνικό επίπεδο υπάρχει σήμερα στα 20 από τα 27 κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Συγκεκριμένα ο κατώτατος μισθός θεσμοθετημένος σε εθνικό επίπεδο τον οποίο οφείλουν να τηρούν οι συλλογικές διαπραγματεύσεις στα διάφορα ειδικότερα επίπεδα (κλαδικό, επιχειρησιακό) ισχύει σε εννέα από τα 15 παλιά κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Βέλγιο, Ελλάδα, Ισπανία, Γαλλία, Λουξεμβούργο, Ολλανδία, Πορτογαλία Ιρλανδία και Ηνωμένο Βασίλειο). Το ύψος του, είτε ορίζεται από την κυβέρνηση στην βάση των προτάσεων των κοινωνικών συνομιλητών (Γαλλία, Ισπανία, Λουξεμβούργο, Ηνωμένο Βασίλειο και Ιρλανδία), είτε προκύπτει από την συλλογική διαπραγμάτευση μεταξύ των κοινωνικών συνομιλητών (Βέλγιο και Ελλάδα) και εφαρμόζεται συνήθως στο σύνολο των εργαζομένων της οικονομίας και ανεξαρτήτως επαγγέλματος

Στις υπόλοιπες 7 χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Αυστρία, Γερμανία, Δανία, Σουηδία, Φιλανδία, Ιταλία και Κύπρο) αν και δεν υπάρχει μεν κατώτατος μισθός σε εθνικό επίπεδο, υπάρχουν όμως κατώτατοι μισθοί που διαπραγματεύονται οι κοινωνικοί συνομιλητές σε κλαδικό επίπεδο. Στις χώρες αυτές υπάρχουν παραδοσιακά ισχυρές συνδικαλιστικές οργανώσεις και υπάρχει, μέχρι στιγμής τουλάχιστον, μία προτίμηση για τους κλαδικούς κατώτατους μισθούς. Ωστόσο σε χώρες όπως η Γερμανία, διεξάγεται συζήτηση κατά τα τελευταία έτη για την θέσπιση και κατώτατου μισθού σε εθνικό επίπεδο, δεδομένου ότι μετά την επανένωση της Ανατολικής με την Δυτική Γερμανία και γενικότερα την διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης παρατηρείται μεγαλύτερος κατακερματισμός στην αγορά εργασίας και έχει μειωθεί σημαντικά το ποσοστό των εργαζομένων που καλύπτεται από συλλογικές συμβάσεις. Με άλλα λόγια, η συλλογική διαπραγμάτευση που παραδοσιακά ορίζει τους κατώτατους μισθούς σε κλαδικό επίπεδο δεν είναι σε θέση να αποτρέψει την αύξηση ενός κακοπληρωμένου τμήματος της μισθωτής εργασίας λόγω της αύξησης της μετανάστευσης και του πολλαπλασιασμού των άτυπων συμβάσεων εργασίας αλλά και της «αδιαφορίας» των εργοδοτών στην επέκταση των κατώτατων συμφωνηθέντων σε κλαδικό και περιφερειακό επίπεδο στα πλαίσια των Επιτροπών που αποφασίζουν για τις επεκτάσεις.

4.2.1. Εξελίξεις στους κατώτατους μισθούς στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Οι βασικοί λόγοι που εξηγούν γενικότερα το αυξανόμενο ενδιαφέρον για τους κατώτατους μισθούς την τελευταία δεκαετία στην Ευρώπη σχετίζονται με την νέα κατάσταση στην αγορά εργασίας, που χαρακτηρίζεται από την σημαντική αύξηση των άτυπων μορφών απασχόλησης που συνδέονται με περισσότερη επισφάλεια και λιγότερα δικαιώματα για τους εργαζόμενους, με την αύξηση του ποσοστού των χαμηλά αμειβόμενων και των φτωχών εργαζομένων για τους οποίους κατώτατος μισθός θα μπορούσε να θεωρηθεί ένα εργαλείο ώστε να υπάρχει ένα μισθολογικό κατώφλι για όλους τους εργαζόμενους. Η αύξηση της κινητικότητας του κεφαλαίου και -σε μικρότερο βαθμό- του εργατικού δυναμικού στην διευρυμένη Ευρωπαϊκή Ένωση των 27, έχουν προκαλέσει, λόγω της σοβαρής υστέρησης που παρατηρείται στο επίπεδο της ευρωπαϊκής κοινωνικής πολιτικής αλλά και των εθνικών πολιτικών, ένα είδος κοινωνικού dumping ειδικότερα στις περιπτώσεις που γίνεται χρησιμοποίηση κακοπληρωμένων εργαζόμενων μεταναστών για να ασκηθεί πίεση στους μισθούς των εργαζομένων της χώρας υποδοχής. Παράλληλα, η συρρίκνωση της κάλυψης που παρέχει η συλλογική διαπραγμάτευση και κατ' επέκταση οι συλλογικές συμβάσεις, σε συνδυασμό με την μείωση της συνδικαλιστικής πυκνότητας, ειδικότερα στον τομέα των υπηρεσιών, οδηγούν διάφορες συνδικαλιστικές οργανώσεις - ακόμη και σε χώρες που παραδοσιακά δεν υπάρχει κατώτατος μισθός σε εθνικό επίπεδο και υπερτερεί η συλλογική διαπραγμάτευση και οι συμβάσεις σε κλαδικό επίπεδο - να υποστηρίζουν την θέσπιση του ώστε να προστατευτούν οι μισθοί και η αγοραστική δύναμη ειδικότερα των πιο αδύναμων τμημάτων της μισθωτής απασχόλησης.

Από την αρχή της προηγούμενης δεκαετίας, σχεδόν σε όλες τις χώρες όπου υπάρχει θεσμοθετημένος κατώτατος μισθός σε εθνικό επίπεδο παρατηρήθηκαν πραγματικές αυξήσεις του κατώτατου μισθού που στόχευαν στην βελτίωση της αγοραστικής δύναμης των χαμηλόμισθων, επηρεάζοντας σε πολλές περιπτώσεις την γενικότερη εξέλιξη των μισθών.

Ωστόσο η τάση αυτή φαίνεται να ανακόπτεται το 2008 λόγω της σημαντικής και γρήγορης αύξησης των τιμών σε βασικά είδη κατανάλωσης το πρώτο εξάμηνο του 2008, η οποία σε πολλές χώρες δεν αντισταθμίστηκε από αντίστοιχες αυξήσεις στον κατώτατο μισθό.⁸

---

⁸ Thorsten Schulten: «Minimum wages in Europe: new debates against the background of economic crisis, ETUI Policy Brief, Issue 2/2009.

Με την έλευση της οικονομικής κρίσης παρατηρείται πάγωμα των ονομαστικών κατώτατων μισθών σε διάφορες χώρες (Ιρλανδία, Βαλτικές χώρες, Τσεχία, Βουλγαρία, Ρουμανία..) ή χαμηλές αυξήσεις (Ηνωμένο Βασίλειο, Γαλλία, Ολλανδία..), ωστόσο παρά την κρίση παρατηρούνται όμως επίσης σημαντικές αυξήσεις των κατώτατων μισθών σε ορισμένες χώρες (Πορτογαλία, Σλοβενία, Πολωνία καθώς και στην Ισπανία όμως μόνο για το 2009 με χαμηλές στην συνέχεια αυξήσεις για το 2010 και 2011). Ενώ σε κάποιες περιπτώσεις η αύξηση του κατώτατου μισθού στόχευε στην προστασία των πιο ευάλωτων τμημάτων της μισθωτής απασχόλησης και στην στήριξη της κατανάλωσης, σε άλλες περιπτώσεις υπερίσχυσε το βασικό επιχείρημα περί αναγκαιότητας περιορισμού του κόστους εργασίας για την αντιμετώπιση της κρίσης, την διατήρηση της απασχόλησης, την μείωση της ανεργίας και την βελτίωση του επιπέδου ανταγωνιστικότητας

Για να καταστεί ευκολότερη η παρατήρηση της εξέλιξης των κατώτατων μισθών κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, παραθέτουμε στον Πίνακα 4.1, τα εξαμηνιαία στοιχεία της Eurostat για την περίοδο 2009-2012, που αφορούν στον κατώτατο μισθό σε εθνικό νόμισμα (ώστε να είναι ευδιάκριτες οι ονομαστικές, αυξήσεις στον κατώτατο μισθό στις διάφορες χώρες εκτός ευρωζώνης χωρίς αυτές να επηρεάζονται από τις συναλλαγματικές ισοτιμίες)

Από τα δεδομένα του Πίνακα 4.1 προκύπτει ότι το πάγωμα των κατώτατων μισθών για τουλάχιστον μια διετία (τέσσερα συνεχόμενα εξάμηνα) εμφανίζεται σε πολύ περισσότερες χώρες εκτός ευρώ παρά εντός της ευρωζώνης.

Στις χώρες μέλη της ευρωζώνης παρατηρείται πάγωμα του κατώτατου μισθού για τουλάχιστον 4 εξάμηνα σε 3 χώρες Ιρλανδία (από το β' εξάμηνο του 2007 μέχρι και το α' εξάμηνο του 2012, ωστόσο πρέπει να σημειώσουμε ότι ο κατώτατος μηνιαίος μισθός στην Ιρλανδία ανέρχεται σε 1462 € και είναι ο δεύτερος υψηλότερος στην ΕΕ μετά το Λουξεμβούργο), στο Βέλγιο (από το α' εξάμηνο του 2009 έως και το β' εξάμηνο του 2010) και στην Ελλάδα (από το β' εξάμηνο του 2009 μέχρι και το α' εξάμηνο του 2011). Στις υπόλοιπες χώρες της ευρωζώνης παρατηρούνται ετήσιες ονομαστικές αυξήσεις του κατώτατου μισθού με σημειωτέα την περίπτωση της Σλοβενίας (η οποία προσχώρησε στην ευρωζώνη το 2007) όπου παρατηρείται αξιοσημείωτη αύξηση της τάξης του 23 % στον κατώτατο μισθό το β' εξάμηνο του 2010.

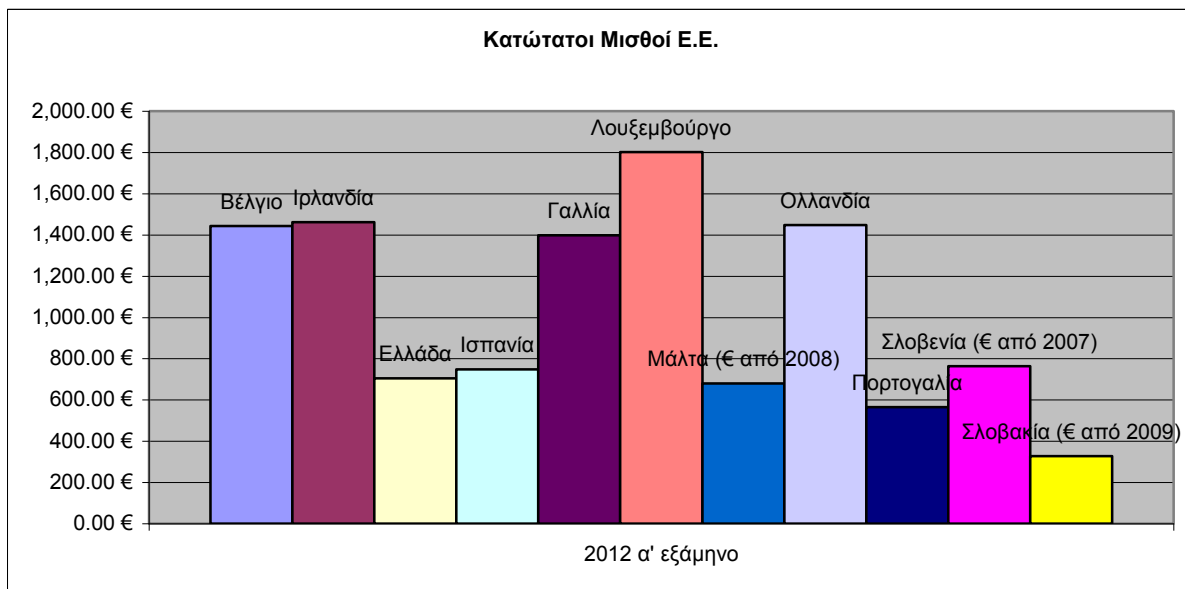
Πίνακας 4.1: Εξέλιξη κατώτατου μηνιαίου μισθού σε εθνικό νόμισμα (α' και β' εξάμηνο για τα έτη 2009-2011 και α' ξάμηνο για το 2012)

ΧΩΡΕΣ Ε.Ε	2009 α'	2009 β'	2010 α'	2010 β'	2011 α'	2011 β'	2012 α'
Εντός ευρωζώνης							
Βέλγιο	1387,5	1387,5	1387,5	1387,5	1415,2	1443,5	1.443,5
Ιρλανδία	1461,9	1461,9	1461,9	1461,9	1461,9	1461,9	1.461,9
Ελλάδα	817,8	862,8	862,8	862,8	862,8	870	704,4
Ισπανία	728	728	738,9	738,9	748,3	748,3	748,3
Γαλλία	1321	1337,7	1343,8	1343,8	1365	1365	1.398,4
Λουξεμβούργο	1641,7	1682,8	1682,8	1724,8	1757,6	1757,6	1.801,5
Μάλτα (€ από 2008)	634,9	634,9	659,9	659,9	665	665	679,9
Ολλανδία	1381,2	1398,6	1407,6	1416	1424,4	1435,2	1.447,0
Πορτογαλία	525	525	554,2	554,2	565,8	565,8	565,8
Σλοβενία (€ από 2007)	589,2	589,2	597,4	734,2	748,1	748,1	763,1
Σλοβακία (€ από 2009)	295,5	295,5	307,7	307,7	317	317	327,0
Εκτός ευρωζώνης							
Βουλγαρία	240	240	240	240	240	240	270,0
Τσεχία	8000	8000	8000	8000	8000	8000	8.000,0
Λιθουανία	800	800	800	800	800	800	800,0
Εσθονία (€ από 2011)	278	278	278	278	278	278	290,0
Λετονία	180	180	180	180	200	200	200,0
Ρουμανία	600	600	600	600	670	670	700,0
Ουγγαρία	71500	71500	73500	73500	78000	78000	93.000,0
Πολωνία	1276	1276	1317	1317	1386	1386	1.500,0
Ηνωμένο Βασίλειο	948	948	956	956	980	980	1.004,0

Πηγή: Eurostat.⁹

⁹ <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>

Διάγραμμα 4.1 Κατώτατοι Μισθοί Ε.Ε.

Στις χώρες εκτός ευρωζώνης, με εξαίρεση το Ηνωμένο Βασίλειο, την Ουγγαρία και την Πολωνία, παρατηρείται πάγωμα των κατώτατων μισθών για την τριετία 2009-2011 σε τέσσερις χώρες (Βουλγαρία, Τσεχία, Λιθουανία Εσθονία) και για την διετία 2009-2010 σε 2 χώρες (Λετονία, Βουλγαρία).

Στα πλαίσια της οικονομικής κρίσης και της ύφεσης ασκούνται σήμερα ισχυρές πιέσεις από την πλευρά των εργοδοτών για πάγωμα ή ακόμη και μείωση των μισθών, επιδιώκοντας σε κάποιες περιπτώσεις να συμψηφίσουν μέρος των ζημιών τους με την συμπίεση του κόστους εργασίας, σε άλλες να αποφύγουν μείωση των περιθωρίων κέρδους εκμεταλλευόμενες την κατάσταση της κρίσης και θέτοντας ως δίλημμα στους εργαζόμενους την απόλυση ή την αποδοχή μείωσης του μισθού (ειδικότερα στον τομέα των υπηρεσιών όπου παρατηρείται χαμηλή συνδικαλιστική πυκνότητα είναι ορατός ο κίνδυνος να οδηγηθεί ένα μέρος των εργαζομένων στην ομάδα των χαμηλόμισθων). Στα πλαίσια ενός αβέβαιου οικονομικού περιβάλλοντος είναι δύσκολο προβλέψιμο αν οι κυβερνήσεις και οι κοινωνικοί συνομιλητές θα εγκαταλείψουν το ενδιαφέρον που παρατηρήθηκε τα προηγούμενα χρόνια για τον κατώτατο μισθό ή αν αντίθετα ο κατώτατος μισθός θα θεωρηθεί ως ένα εργαλείο προστασίας των χαμηλόμισθων και των φτωχών εργαζομένων.

Ωστόσο η Ελλάδα είναι η μοναδική χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης όπου - εκτός των απωλειών σε πραγματικούς όρους των κατώτατων αποδοχών την διετία 2010-2011- επιβάλλεται και ονομαστική μείωση του κατώτατου μισθού, μέσα από τις δραστικές μειώσεις του Φεβρουαρίου 2012 στα πλαίσια υλοποίησης του 2^{ου} Μνημονίου (22% στον κατώτατο μισθό και ημερομίσθιο και 32% αντίστοιχα για τους νέους ηλικίας κάτω των 25 ετών). Ο κατώτατος μισθός, από εργαλείο προστασίας των χαμηλά αμειβόμενων, μετατρέπεται σε εργαλείο για την επίσπευση της διαδικασίας γενικευμένης μείωσης των αποδοχών στον ιδιωτικό τομέα που επιδιώκεται στα πλαίσια της πολιτικής της εσωτερικής υποτίμησης.

4.2.2. Επίπεδα κατώτατων μισθών στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης το α'

Εξάμηνο του 2012

Τα διαθέσιμα στοιχεία της Eurostat για συγκρίσεις ανάμεσα στις διάφορες χώρες, αφορούν στους κατώτατους μηνιαίους μισθούς των εργαζομένων με πλήρη απασχόληση το α' εξάμηνο του 2012. Πρόκειται για τους κατώτατους μηνιαίους μικτούς μισθούς, δηλαδή τους μισθούς πριν την αφαίρεση του φόρου εισοδήματος και των ασφαλιστικών εισφορών που καταβάλλουν οι εργαζόμενοι. Πρέπει να σημειωθεί ότι στα στοιχεία αυτά η Eurostat λαμβάνει υπόψη τις περιπτώσεις, όπου ο μηνιαίος μισθός καταβάλλεται πάνω από 12 φορές ετησίως -όπως αυτό συμβαίνει στην Ισπανία, Πορτογαλία και Ελλάδα όπου ο μισθός καταβάλλεται 14 φορές ετησίως - και έχουν διορθωθεί τα στοιχεία ώστε να ληφθούν υπόψη αυτές οι πληρωμές.

Από την σύγκριση των κατώτατων μηνιαίων μισθών σε ευρώ, προκύπτει ότι οι αποκλίσεις είναι ήδη μεγάλες στην ΕΕ-15, ανάμεσα στις νότιες χώρες μέλη (Πορτογαλία, Ελλάδα και Ισπανία) και στις υπόλοιπες χώρες παλιά μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και βέβαια είναι ακόμη μεγαλύτερη η απόσταση που χωρίζει τους κατώτατους μισθούς των νέων κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης - με εξαίρεση την Μάλτα και την Σλοβενία - από τους αντίστοιχους μισθούς τόσο των χωρών μελών του ευρωπαϊκού νότου όσο κυρίως των υπολοίπων χωρών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

4.2.3. Εξέλιξη των κατώτατων αποδοχών στην Ελλάδα 1984-2012

Όπως έχουμε ήδη επισημάνει η Ελλάδα είναι η μόνη χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης όπου παρατηρείται ονομαστική μείωση κατώτατου μισθού. Στην περίπτωση της Ελλάδας, η βίαιη ονομαστική μείωση των κατώτατων αποδοχών, σε συνδυασμό με τις ανατροπές της τελευταίας διετίας στα εργασιακά (που σχετίζονται με την επέκταση των ΣΣΕ, την ισχύ και το περιεχόμενο της μετενέργειας των ΣΣΕ, στην προσφυγή στην διαιτησία, την υπερίσχυση της επιχειρησιακής σύμβασης έναντι των άλλων ΣΣΕ εκτός της ΕΓΣΣΕ - με εμφανή την τάση ευθυγράμμισης των μισθών των νέων επιχειρησιακών συμβάσεων με τον κατώτατο μισθό της ΕΓΣΣΕ), οδηγούν με συστηματικό τρόπο σε δραματική μείωση των αποδοχών στο σύνολο του ιδιωτικού τομέα.

Έτσι καθιστούν πλέον τον κατώτατο μισθό, από εργαλείο προστασίας των χαμηλόμισθων, υποστηρικτικό εργαλείο για την γενικευμένη μείωση των μισθών που επιδιώκεται στα πλαίσια υλοποίησης της εσωτερικής υποτίμησης. Ο ρόλος του μισθού συρρικνώνεται και υποβιβάζεται πλέον απλά σε παράγοντα που επηρεάζει τον πληθωρισμό ή βελτιώνει την ανταγωνιστικότητα, παραμερίζοντας και αγνοώντας πλήρως το κεντρικό ζήτημα της αναδιανομής του εισοδήματος.

Με άλλα λόγια, για την αντιμετώπιση της κρίσης ασκείται σήμερα στην Ελλάδα μια πολιτική ανταγωνιστικού πληθωρισμού και για την επιτάχυνση της διαδικασίας της εσωτερικής υποτίμησης επιστρατεύονται επιχειρήματα από θεωρητικές αντιλήψεις που ταυτίζουν την ανταγωνιστικότητα σχεδόν αποκλειστικά με το κόστος εργασίας, ενώ οι μισθοί αποτελούν την βασική μεταβλητή προσαρμογής της οικονομίας και βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας.

Στην δημόσια συζήτηση, προβάλλεται σχεδόν μονότονα ως λύση για την αποκατάσταση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας η μείωση των μισθών και όχι μόνο των πραγματικών αλλά και των ονομαστικών αποδοχών, ενώ υποβαθμίζονται ή αγνοούνται συστηματικά οι βασικοί παράγοντες που εξηγούν την μείωση ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας κατά την δεκαπενταετία πριν την κρίση, όπως ο πληθωρισμός που τροφοδοτήθηκε από τα υψηλά περιθώρια κέρδους και την ολιγοπωλιακή δομή των αγορών, η

ανατίμηση του ευρώ, η ποιότητα, η διαφοροποίηση των προϊόντων και ο γεωγραφικός προσανατολισμός των εξαγωγών, τα διαχρονικά προβλήματα στην Δημόσια Διοίκηση και στις υποδομές, οι διαχρονικές και μεγάλες υστερήσεις σε επίπεδο έρευνας, καινοτομίας και ενσωμάτωσης της γνώσης στην παραγωγική διαδικασία, η έλλειψη κλαδικών πολιτικών και στοχευμένων επιλογών για την ανάδειξη συγκριτικών πλεονεκτημάτων, η απουσία μεσομακροπρόθεσμων στρατηγικών, τόσο από την πλευρά του Κράτους όσο και των επιχειρήσεων, για ουσιαστικές διαρθρωτικές αλλαγές στον παραγωγικό ιστό της οικονομίας με έμφαση στην παραγωγικότητα της εργασίας, στην αναβάθμιση της ποιότητας των προϊόντων και των υπηρεσιών.

Από την άποψη αυτή, απαιτείται, τέλος να υπογραμμιστεί ότι πέρα του ζητήματος της σοβαρής επιδείνωσης της αγοραστικής δύναμης των κατώτατων αποδοχών, στα πλαίσια της τρέχουσας οικονομικής κρίσης και της εφαρμοζόμενης οικονομικής πολιτικής, οι χαμηλόμισθοι επιβαρύνονται δυσανάλογα από την έμμεση φορολογία, τις αυξήσεις των φόρων κατανάλωσης και των διάφορων ανελαστικών δαπανών, ενώ υφίστανται ήδη και θα υποστούν πιθανότατα και τις μεγαλύτερες συνέπειες από την συρρίκνωση των δημόσιων δαπανών που σχετίζονται με την παροχή διάφορων κοινωνικών υπηρεσιών ή κοινωνικών βοηθημάτων (επιδομάτων). Παράλληλα η μείωση του αφορολόγητου ορίου στα 5000€ (που σημαίνει φορολόγηση ακόμη και εισοδημάτων που είναι κάτω από όριο φτώχειας του 2009) σε συνδυασμό με κατάργηση/μείωση των περισσότερων φοροπαλλαγών και την αύξηση διάφορων ανελαστικών δαπανών (πετρέλαιο θέρμανσης, φυσικό αέριο κ.λ.π) οδηγεί τα ασθενέστερα κοινωνικά στρώματα και τους χαμηλόμισθους σε αδιέξοδες κοινωνικο-οικονομικές καταστάσεις.

Ηδη πριν την κρίση η Ελλάδα κατείχε την πρωτιά στην Ευρωπαϊκή Ένωση των 15, με το υψηλότερο ποσοστό φτωχών εργαζομένων (14%), ποσοστό διπλάσιο από το μέσο όρο της ΕΕ-15 (7%) (Ινστιτούτο Εργασίας ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, 2008). Οι συνεχείς μειώσεις των μισθών εντείνουν την ήδη βαθιά και οικονομική ύφεση που διέρχεται η ελληνική οικονομία, οδηγώντας σε ακόμη μεγαλύτερη ύφεση και σε κλείσιμο και άλλων επιχειρήσεων, σε μείωση της απασχόλησης και νέα έκρηξη της ανεργίας, με αρνητικές επιπτώσεις τόσο στα φορολογικά έσοδα όσο και στα έσοδα των ασφαλιστικών ταμείων, ενώ έχει ήδη

δρομολογηθεί μία διαδικασία μαζικής φτωχοποίησης των εργαζομένων που θέτει σε κίνδυνο την κοινωνική συνοχή¹⁰

Πίνακας 4.2: Εξέλιξη κατώτατου μισθού και ημερομισθίου στην Ελλάδα 2002-2012

ΕΓΣΣΕ ΔΙΑΙΤΗΤΙΚΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ	ΧΡΟΝΟΣ ΙΣΧΥΟΣ ΑΠΟ - ΕΩΣ	ΗΜΕΡΟ-ΜΙΣΘΙΟ (ευρώ)	ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΥΞΗΣΗΣ	ΜΙΣΘΟΣ (ευρώ)	ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΥΞΗΣΗΣ %	ΕΤΗΣΙΕΣ ΟΝΟΜΑΣΤΙΚΕ Σ ΑΠΟΔΟΧΕΣ (12 μήνες)- ευρώ.	Ποσοστό αύξησης ετήσιων ονομαστικών αποδοχών (σχέση προηγ. Έτους)
ΕΓΣΣΕ 2002 (σε ευρώ)*	1.1.02	21,95	1,1%+ 2,5%	490,04	1,1%+ 2,5%	5933,39	5,34%
	1.7.02	22,35	1,8%	498,86	1,8%		
2003	1.1.03	23,29	0,3% + 3,9%	519,87	0,3% + 3,9%	6238,44	5,14%
ΕΓΣΣΕ 2004	1.1.04	24,22	4% 2% + 8	540,66	4% 2% +	6545,88	4,93%
	1.9.04	25,01	ευρώ (ιτηνιαίωοϊ	559,98	8,5ευρώ (ιτηνιαίωοϊ		
2005	1.1.05	25,56	2,2% 3,3%	572,30	2,2% 3,3%	6943,12	5,78%
	1.9.05	26,41		591,18			
ΕΓΣΣΕ 2006	1.1.06	27,17	2,9% 2,9%	608,33	2,9% 2,9%	7370,52	6,44%
	1.9.06	27,96		625,97			
2007	1.5.07	29,39	5,1%	657,89	5,1%	7766,92	5,38 %
ΕΓΣΣΕ 2008	1.1.08	30,40	3,45% 3%	680,59 701	3,45% 3%	8248,72	6,2%
	1.9.08	31,32					
2009	1.5.09	33,04	5,5%	739,56	5,5%	8720,48	5,71%
ΕΓΣΣΕ 2010		33,04		739,56		8874,72	1,76%
2011	1.7.11	33,57	1,6%	751,39	1,6%	8945,7	0,8%
2012 (με βάση την ΕΓΣΣΕ)	1.7.12	34,44	2,6	770,92	2,6	9133,86	2,1%

Πηγή: ΙΝΕ/ΕΣΣΕ-ΑΔ Ε Δ Υ, 2012.

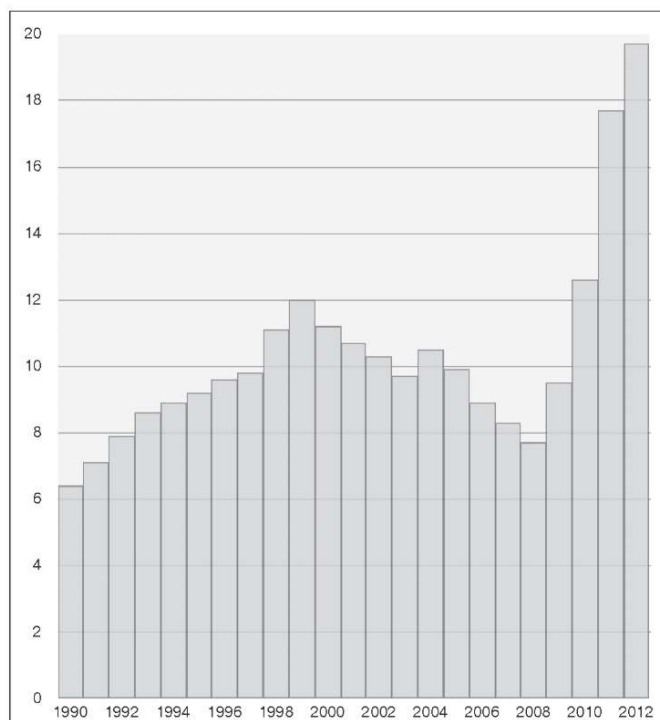
¹⁰ ΙΝΕ/ΓΣΣΕ-ΑΔΕΔΥ (2008-2012). Οι εργασιακές σχέσεις στην Ευρώπη και στην Ελλάδα, Ετήσιες Εκθέσεις, Αθήνα.

Κεφάλαιο 5: Η απασχόληση και η ανεργία

5.1. Οι μεταβολές των βασικών μεγεθών της αγοράς εργασίας

Το 2010, σύμφωνα με τα στοιχεία της Ameco, οι άνεργοι ανέρχονταν σε 628.000 άτομα (μέσο ετήσιο επίπεδο). Κατά το 2011 ο αριθμός των ανέργων έχει αυξηθεί σε 877.000 χιλιάδες. Η αύξηση της διετίας 2010-1011, έναντι του 2009 ανήλθε σε 86,2%. Για το 2012, η αισιόδοξη πρόβλεψη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, είναι 952.000 άνεργοι (μέσο ετήσιο επίπεδο). Το 2010, το εργατικό δυναμικό ανερχόταν σε 5,05 εκατομμύρια άτομα, που αντιστοιχούσαν στο 67,2% του πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας (15-64 ετών). Κατά το 2011, το εργατικό δυναμικό μειώθηκε μόνον κατά 1% την ίδια στιγμή που η απασχόληση μειωνόταν κατά -6,7%. Ενώ δηλαδή οι ευκαιρίες απασχόλησης μειώθηκαν θεαματικά, η προσφορά εργασίας παρέμεινε σχεδόν αμετάβλητη. Η εξέλιξη αυτή υποδηλώνει ότι τα νοικοκυριά των εργαζομένων προσπαθούν να αντιμετωπίσουν την μείωση του εισοδήματός τους (που οφείλεται στην επιπλέον ανεργία και στη μείωση του μέσου πραγματικού μισθού) παραμένοντας στην αγορά εργασίας και αναζητώντας επιπλέον απασχόληση.

Διάγραμμα 5.1 Ποσοστό ανεργίας, 1990-2012

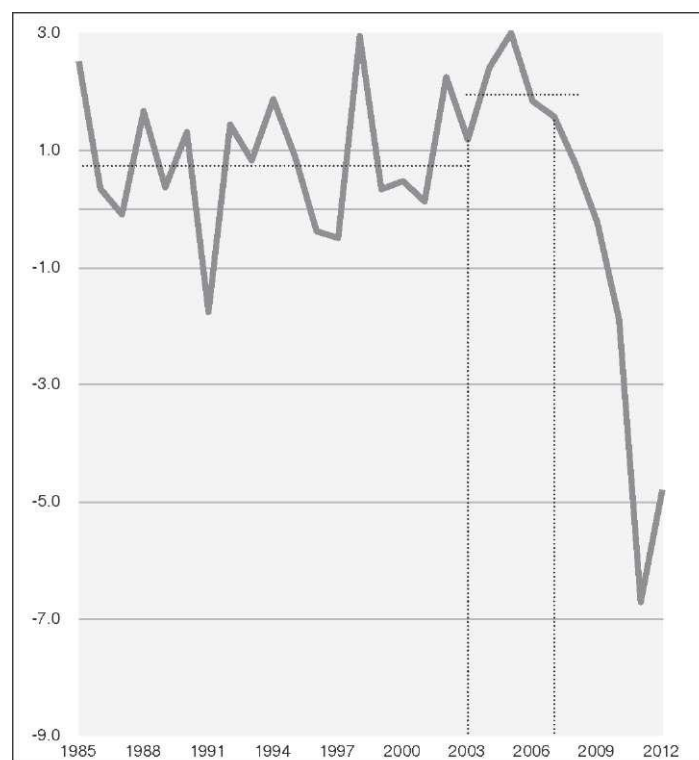

Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού ΕΣΥΕ.

Ο αριθμός των εργαζομένων, το 2008 και το 2009, ανερχόταν σε 4,8 εκατομμύρια άτομα ενώ το 2011 ήταν μόλις 4,4 εκατομμύρια. Μετά από την συνεχή πτώση οκτώ ετών (2001-2008), το ποσοστό ανεργίας αυξήθηκε δραματικά κατά το 2009-2011 στο 17,7% σε μέσο επίπεδο (με βάση τον ορισμό της Eurostat, Διάγραμμα 5.1). Σύμφωνα με τις προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, το ποσοστό ανεργίας πρόκειται να αυξηθεί περαιτέρω κατά το 2012 στο 19,7% (σε μέσο ετήσιο επίπεδο).

Ο λόγος ανέργων / απασχολουμένων ανέρχεται σήμερα σε 22%. Με άλλα λόγια, σε κάθε πέντε εργαζόμενους αντιστοιχεί περίπου ένας άνεργος. Σε κάθε δέκα άτομα εργάσιμης ηλικίας 15 έως 64 ετών, αντιστοιχεί επίσης ένας περίπου άνεργος.

Διάγραμμα 5.2: Ετήσιες μεταβολές αριθμού απασχολουμένων, 1995-2012

Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού ΕΣΥΕ.

Η επιδείνωση της ανεργίας κατά το 2009-2011 έναντι του 2008 προήλθε καταρχήν από την μείωση της απασχόλησης κατά 8,7% (Διάγραμμα 5.2), δηλαδή κατά 421.000 άτομα. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι μεταβολές του αριθμού των απασχολουμένων στην Ελλάδα

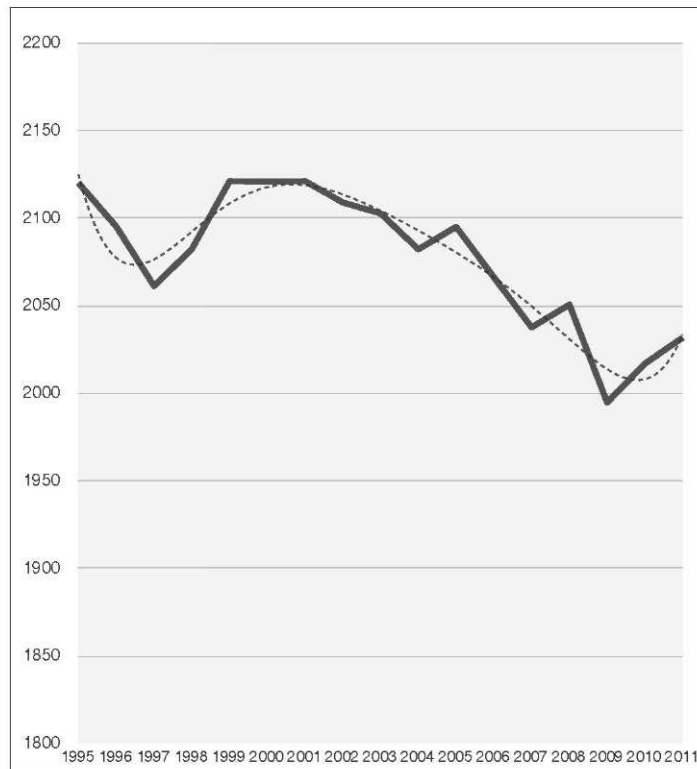
ακολουθούσαν ανοδική τάση από το 1992 μέχρι και το 2008, με αποτέλεσμα για το σύνολο της περιόδου να ανέρχονται σωρευτικά σε 24%. Έτσι, ενώ ο αριθμός των απασχολουμένων κατά το 1991 ανερχόταν σε 3,6 εκατομμύρια άτομα, το 2008 είχε φθάσει σε 4,8 εκατομμύρια. Η ελληνική οικονομία δημιούργησε, επομένως, περίπου ένα εκατομμύριο θέσεων εργασίας μέσα στα 17 χρόνια που ακολούθησαν την πτώση της απασχόλησης το 1991 (κατά 2,3%), εξαιτίας της τότε ασκηθείσας περιοριστικής πολιτικής. Το 40% της προόδου που είχε επιτευχθεί σε αυτά τα 17 έτη χάθηκε στη διάρκεια της τελευταίας τριετίας.

Σύμφωνα με τις περυσινές προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η πτώση της απασχόλησης κατά το 2009-2011, αναμενόταν να ανακοπεί κατά το 2012. Η πρόβλεψη αυτή διαψεύστηκε και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προβλέπει τώρα ότι η απασχόληση θα μειωθεί μέχρι το τέλος του 2012 κατά 4,8%. Έτσι, στην πενταετία 2009-2012, εάν επαληθευθούν αυτή τη φορά οι προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το 2012, θα έχουν χαθεί σωρευτικά περίπου 650.000 θέσεις εργασίας και ο αριθμός των απασχολουμένων θα έχει υποχωρήσει κατά δεκατέσσερα έτη (θα έχει, δηλαδή, επανέλθει στο επίπεδο του 1998). Οι προβλέψεις αυτές της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, κατά τις δικές μας εκτιμήσεις, είναι υπεραισιόδοξες καθώς τα μέτρα που λαμβάνονται έχουν έντονα υφεσιακά αποτελέσματα.

Η αύξηση της ανεργίας κατά το 2009-2011 δεν προέρχεται μόνον από την μείωση της απασχόλησης αλλά και από την αύξηση κατά περίπου 1% του εργατικού δυναμικού --αύξηση που αντιστοιχεί κατά προσέγγιση σε 50.000 άτομα. Όπως διαπιστώνεται στο Διάγραμμα 5.3, η δραματική μείωση της απασχόλησης δεν συνοδεύτηκε από ανάλογη μείωση του εργατικού δυναμικού.

Διάγραμμα 5.3

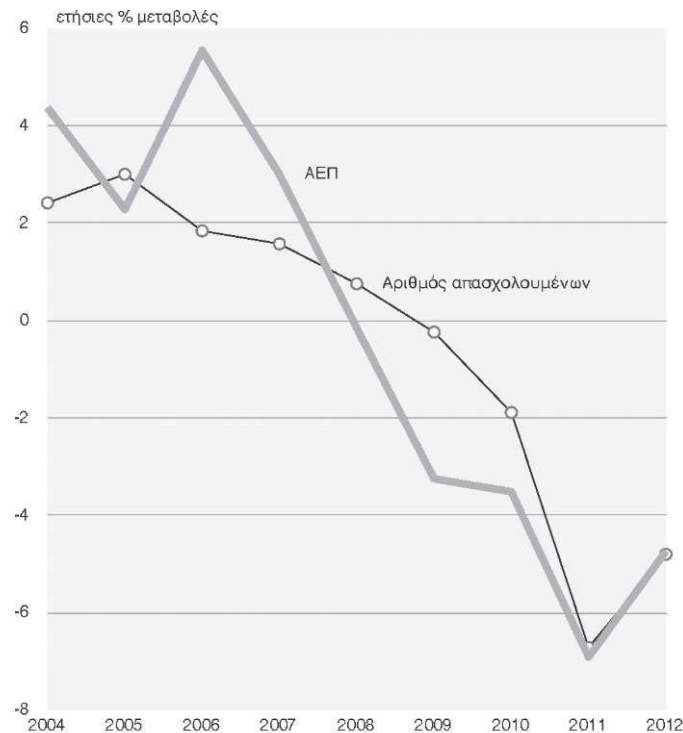
Μέσος ετήσιος αριθμός ωρών εργασίας ανά απασχολούμενο, 1995-2011

Πηγή: *Annual Macroeconomic Database, Ευρωπαϊκή Επιτροπή.*

Αυτό αποτελεί ισχυρή ένδειξη ότι τα νοικοκυριά προσπαθούν, εν μέσω κρίσης και ανακοπής του δανεισμού, να αντιμετωπίσουν, πρώτον, την μείωση του εισοδήματός τους (που ανάγεται στην μείωση της αγοραστικής δύναμης του μισθού και στην αύξηση της ανεργίας), και δεύτερον, την γενικευμένη πλέον ανασφάλεια μεταξύ των μισθωτών, προσφέροντας περισσότερη εργασία, είτε με την παρουσία περισσότερων ατόμων στην αγορά εργασίας, είτε με την αύξηση των ωρών εργασίας (Διάγραμμα 5.4).

Διάγραμμα 5.4 ΑΕΠ και απασχόληση, ετήσιες % μεταβολές, 2004-2012

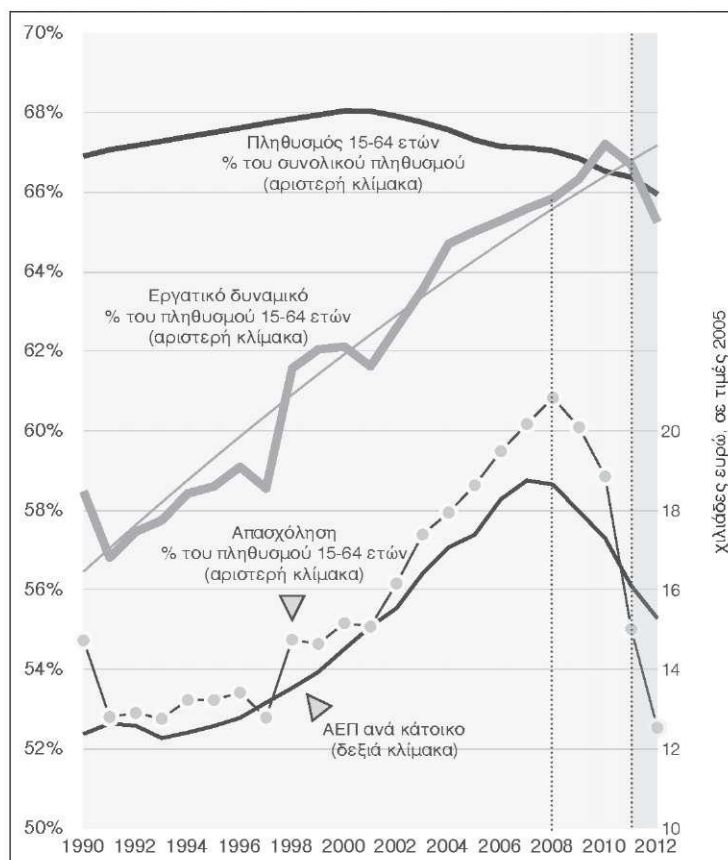

Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού ΕΣΥΕ και Ameco Database.

Η δραματική μείωση της απασχόλησης κατά το 2009-2012 οφείλεται στο γεγονός ότι η μείωση της παραγωγής ήταν ραγδαία. Το γεγονός αυτό, δηλαδή ότι το μεγαλύτερο μέρος της μείωσης του ΑΕΠ πραγματοποιήθηκε με παράλληλη μείωση της απασχόλησης, αποτυπώνεται στο Διάγραμμα 5.5 Η μείωση του ΑΕΠ κατά το υπόλοιπο μέρος πραγματοποιήθηκε με μείωση της παραγωγικότητας της εργασίας, δηλαδή της μεταβολής του προϊόντος και της απασχόλησης που ισούται με την μεταβολή της παραγωγικότητας της εργασίας).

Διάγραμμα 5.5

ΑΕΠ, απασχόληση, εργατικό δυναμικό και πληθυσμός, 1990-2012

Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού ΕΣΥΕ και Εθνικοί Λογαριασμοί.

Όπως παρατηρείται στο Διάγραμμα 5.5, η αύξηση του εργατικού δυναμικού κατά το 2009-2011 συντηρησε την ανοδική πορεία του ποσοστού συμμετοχής του πληθυσμού στην αγορά εργασίας (εργατικό δυναμικό % του πληθυσμού 15-64 ετών). Στο ίδιο Διάγραμμα διαπιστώνεται ότι ο δημογραφικός δείκτης του πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας (15-64 ετών) ως ποσοστό του γενικού πληθυσμού, φθίνει. Αυτά σημαίνουν ότι μια μικρότερη μερίδα του πληθυσμού έχει εργάσιμη ηλικία, και ότι από αυτή τη μερίδα ένα αυξανόμενο ποσοστό εμφανίζεται στην αγορά εργασίας για να εργαστεί παρόλο που οι ευκαιρίες απασχόλησης μειώνονται καθώς συρρικνώνεται το προϊόν (Διάγραμμα 5.5 την καμπύλη της απασχόλησης % του εργατικού δυναμικού).

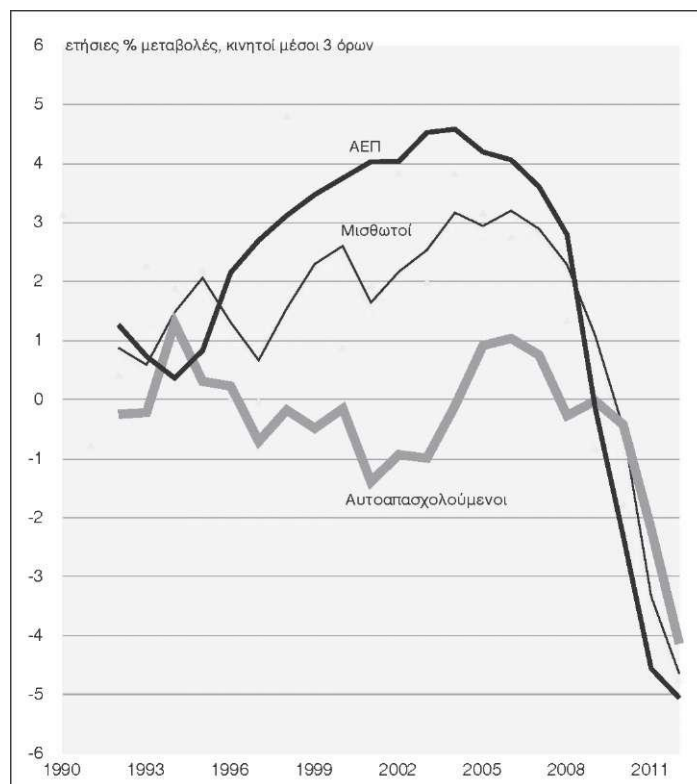
Μια σημαντική διαίρεση των εργαζομένων είναι μεταξύ μισθωτών και αυτοαπασχολούμενων. Η αυτοαπασχόληση, μία ευρύτατα διαδεδομένη μορφή απασχόλησης στην Ελλάδα, ως ποσοστό της συνολικής απασχόλησης ακολουθεί μακροχρόνια πτωτική τάση. Αυτό όμως δεν συμβαίνει επειδή μειώνεται ο αριθμός των αυτοαπασχολούμενων, αλλά

επειδή επεκτείνεται η μισθωτή εργασία. Ο αριθμός όσων εργάζονται με αυτοαπασχόληση κυμαίνεται, από το 1973 έως σήμερα, μεταξύ 1,60 και 1,75 εκατομμυρίων ατόμων. Αυτή η μακροχρόνια σταθερότητα του αριθμού των αυτοαπασχολουμένων προκύπτει από την επικάλυψη περιόδων ενίσχυσης και αποδυνάμωσης της αυτοαπασχόλησης ως μορφή εργασίας.

Διάγραμμα 5.6

ΑΕΠ, αυτοαπασχόληση και μισθωτή εργασία, 1990-2012

Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού ΕΣΥΕ και Ameco Database.

Η μακροχρόνια σταθερότητα του αριθμού αυτοαπασχολουμένων σχετίζεται με το γεγονός ότι ενώ υποχωρούν τα παλαιά επαγγέλματα των αυτοαπασχολουμένων, αναδύονται νέα επαγγέλματα που αντιστοιχούν στις διαρθρωτικές αλλαγές του παραγωγικού συστήματος και στις νέες τεχνολογίες. Ο ρυθμός ανάδυσης αυτών των νέων επαγγελμάτων σχετίζεται με τον ρυθμό οικονομικής μεγέθυνσης και των επενδύσεων που αποτελούν αναγκαία (πλην όμως όχι

ικανή) συνθήκη για την εγκατάσταση των νέων μορφών παραγωγής, οργάνωσης της εργασίας και μορφών απασχόλησης.

Αυτό θα μπορούσε να θεωρηθεί ως μια ερμηνεία του γεγονότος ότι στη διάρκεια της δεκαετίας του 2000 αυξήθηκε ο αριθμός των εργαζομένων με αυτοαπασχόληση. Εντούτοις, στην διάρκεια της ίδιας δεκαετίας εμφανίστηκε και το φαινόμενο της μεγέθυνσης της αυτοαπασχόλησης που υποκρύπτει μισθωτή απασχόληση (σύμβασης έργου). Ενδέχεται ολόκληρη η αύξηση του αριθμού των αυτοαπασχολούμενων, στην διάρκεια της δεκαετίας του 2000, να οφείλεται στην ψευδώνυμη αυτοαπασχόληση της επέκτασης της μισθωτής εργασίας υπό την μορφή των εργαζομένων με δελτίο παροχής υπηρεσιών ενώ επί της ουσίας εργάζονται ως μισθωτοί (ωράριο και λοιπές τυπικές υποχρεώσεις των μισθωτών).

5.2. Απασχόληση και Ανεργία 2008-2012

Μετά το τρίτο έτος ύφεσης η ελληνική οικονομία βρίσκεται πλέον σε διαδικασία πλήρους αποεπένδυσης και απαξίωσης μεγάλων τμημάτων του παραγωγικού και του ανθρώπινου δυναμικού. Η συνεχής μείωση της απασχόλησης από το 2009 και μετά με ρυθμούς που αυξάνονταν από τρίμηνο σε τρίμηνο και από έτος σε έτος και οι εκρηκτικοί ρυθμοί αύξησης των ανέργων εκτόξευσαν το μέγεθος της στατιστικής ανεργίας το τελευταίο τρίμηνο του 2011 σε ποσοστό στο 1/5 του εργατικού δυναμικού (20,7%), ενώ κατά το πρώτο τρίμηνο του 2012 οι άνεργοι ανήλθαν σε 1.120.100 άνδρες και γυναίκες και σε ποσοστό πολύ πάνω από το 1/5 του εργατικού δυναμικού (22,6%).

Η σοβαρή αυτή απώλεια της δυναμικότητας των παραγωγικών δυνάμεων της χώρας σε συνδυασμό με την σημαντική επιδείνωση του βιοτικού επιπέδου των πολιτών και την εφαρμογή αυστηρών μέτρων λιτότητας κινδυνεύει να μετατρέψει την ελληνική οικονομία από πραγματική σε εικονική.

Για τρίτο συνεχόμενο έτος το ισοζύγιο στην αναπλήρωση μεταξύ θέσεων εργασίας που δημιουργήθηκαν και των θέσεων εργασίας που χάθηκαν συνεχίζει να είναι αρνητικό με το

2011 να αποτυπώνεται ο χαμηλότερος δείκτης των τελευταίων ετών, ο οποίος φαίνεται να συνεχίζεται και κατά το 2012, Πίνακας 5.1. Το πολύ χαμηλό ποσοστό αναπλήρωσης πρέπει να συνδυαστεί και με το κλείσιμο πολλών μικρομεσαίων επιχειρήσεων το τελευταίο έτος.

Πίνακας 5.1: Οι ροές από και προς την απασχόληση, ποσοστό αναπλήρωσης ΠΡΟΣ

ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ (Εισροές)

Έτος/τρίμη νο	A	B	Γ	Δ
2008	186.694	177.995	179.470	172.640
2009	170.479	170.856	174.358	159.487
2010	150.978	165.800	165.241	151.354
2011	131.968	123.585	128.133	119.218
2012	114.156			

ΑΠΟ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ (Εκροές)

Έτος/τρίμη νο	A	B	Γ	Δ
2008	139.186	142.310	146.578	155.098
2009	181.769	185.268	198.860	205.675
2010	209.705	228.477	248.033	269.527
2011	296.802	284.761	300.887	316.995
2012	316.858			

ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΝΑΠΛΗΡΩΣΗΣ (ΕΙΣΡΟΕΣ/ΕΚΡΟΕΣ)

Έτος/τρίμη νο	A	B	Γ	Δ
2008	1,34	1,25	1,22	1,11
2009	0,94	0,92	0,88	0,78
2010	0,72	0,73	0,67	0,56
2011	0,44	0,43	0,43	0,38
2012	0,36			

Πηγή: Γ.Γ. ΕΛΣΤΑΤ, ΕΕΔ 2008 - 2012.

Η συρρίκνωση της απασχόλησης στην διάρκεια των τριών τελευταίων ετών είχε ως αποτέλεσμα κατά το τελευταίο τρίμηνο του 2011 και το πρώτο του 2012 να καταγράφεται πλέον μικρότερη των 4.000.000 εργαζομένων, ενώ οι μεγαλύτερες και σημαντικότερες μεταβολές συντελέστηκαν κατά το τελευταίο χρόνο και συνεχίζονται κατά το πρώτο τρίμηνο του 2012, Πίνακας 5.2.

Σε μεγάλο βαθμό οι απώλειες αυτές οφείλονται στη μείωση της ανδρικής απασχόλησης σε σχέση με τις μεταβολές που επήλθαν στην γυναικεία απασχόληση, αλλά και στην ηλικιακή ομάδα άνω των 30 ετών.

Επιπλέον, την κρίση υφίστανται οι απασχολούμενοι με πλήρη απασχόληση, και παρά την αύξηση του ποσοστού των μερικώς απασχολούμενων, κατά τα τελευταία τρία έτη οι μερικώς απασχολούμενοι μειώνονται σε όλη σχεδόν την διάρκεια του 2011 και κατά το πρώτο τρίμηνο του 2012.

Σημαντικό μερίδιο στη δραματική μείωση της απασχόλησης έχει η μισθωτή εργασία καθώς η συμμετοχή της στην συνολική απασχόληση μειώθηκε κατά μία ποσοστιαία μονάδα ενώ υφίσταται το κύριο βάρος της κρίσης καθώς αναλογούν πάνω από επτά μισθωτοί στην μεταβολή δέκα απασχολούμενων.

Κατασκευές και Μεταποίηση είναι οι κυρίως κλάδοι των οποίων η απασχόληση μειώνεται σημαντικά σε όλη την διάρκεια της κρίσης, ενώ και η απασχόλησή στον κλάδο του Εμπορίου μειώνεται μετά το τρίτο τρίμηνο του 2009. Χαρακτηριστικό της έντασης της μείωσης των εν λόγω κλάδων είναι ότι η συμμετοχή τους στην συνολική απασχόληση στη διάρκεια της κρίσης μειώθηκε κατά 4 ποσοστιαίες μονάδες (από 38,6% μέσο όρο το 2008 σε 34,7% αντίστοιχα το 2011 και στο 33,6% κατά το πρώτο τρίμηνο του 2012).

Τις συνέπειες της οικονομικής κρίσης δεν τις υφίσταται μόνο η μισθωτή εργασία αλλά και όλο το υπόλοιπο τμήμα του εργατικού δυναμικού της χώρας καθώς το τμήμα της ύφεσης είναι μεγάλο και σε αυτό. Τόσο η κατηγορία των εργοδοτών, όσο και συμβοηθούντων μελών δέχονται μεγάλες και συνεχείς μειώσεις σε όλη την διάρκεια της κρίσης ενώ η κατηγορία των αυτοαπασχολούμενων αντιστεκόταν μέχρι το τελευταίο έτος.

Όσον αφορά την κατηγορία των εργοδοτών εκτός από τους κύριους κλάδους στους οποίους μειώθηκε και η μισθωτή εργασία μειώθηκε σημαντικά στους κλάδους των Δραστηριοτήτων παροχής καταλύματος και εστίασης, στις Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες και στις Μεταφορές και αποθήκευση.

Στην κατηγορία των αυτοαπασχολούμενων η απασχόληση μειώθηκε κυρίως στους κλάδους της Γεωργίας και του Εμπορίου, ενώ τέλος στα συμβοηθούσα μέλη η απασχόληση μειώθηκε σε όλους τους παραπάνω κλάδους με εξαίρεση τον κλάδο των Μεταφορών και αποθήκευση.

Οι ρυθμοί αύξησης των ανέργων από το 24% του δευτέρου τριμήνου του 2009 σε πάνω από το 40% τα τελευταία τρία τρίμηνα είναι εκρηκτικοί. Είναι χαρακτηριστικό ότι πάνω από το ήμισυ (52,8%) των νέων μέχρι 24 ετών και το 42% των νέων μέχρι 29 ετών είναι πλέον άνεργο. Το ποσοστό ανεργίας και των δύο αυτό ηλικιακών ομάδων στην διάρκεια της οικονομικής κρίσης διπλασιάζεται. Επίσης, το ποσοστό ανεργίας των 25 ετών & άνω ή των 30 ετών & άνω τριπλασιάζεται (20,5% και 18,3% το 2012 έναντι 7,1% και 5,9% του 2008).¹¹

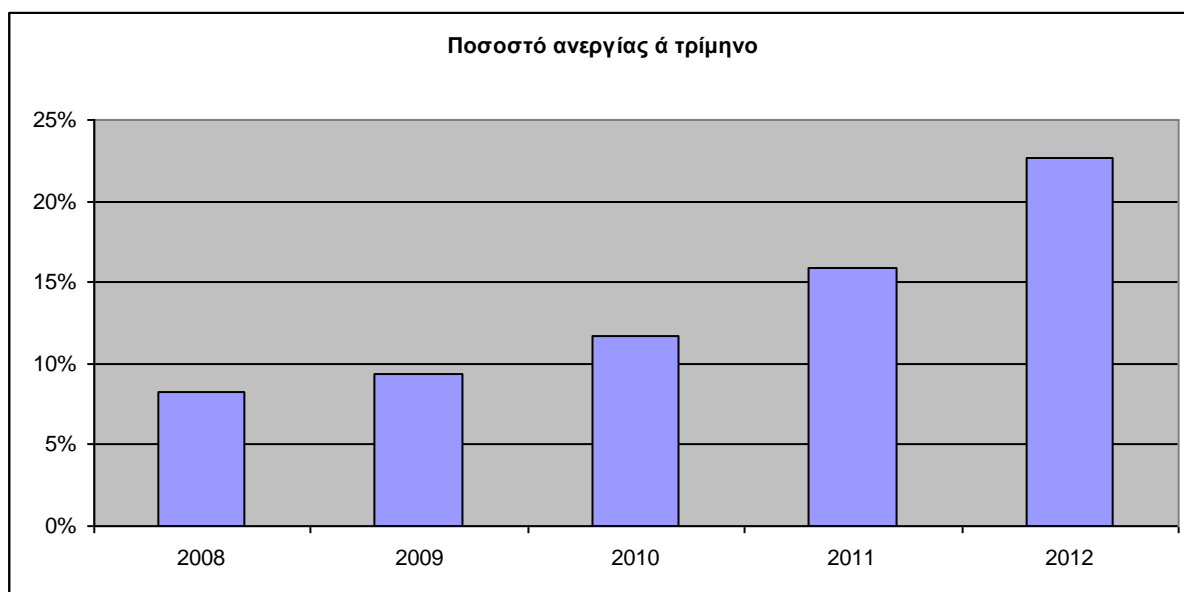
Πίνακας 5.2: Άνεργοι και ποσοστό ανεργίας, 2008 - 2012

και τα δύο φύλα	Άνεργοι				Ποσοστό Ανεργίας Ποσοστιαίες Μεταβολές			
	Α	Β	Γ	Δ	Α	Β	Γ	Δ
Έτος/τρίμηνα								
2008	406,5	357,1	355,1	392,7	8,3	7,2	7,2	7,9
2009	462,3	442,6	465,1	514,4	9,3	8,9	9,3	10,3
2010	586,8	594,0	621,9	712,1	11,7	11,8	12,4	14,2
2011	792,6	810,8	878,3	1.025,9	15,9	16,3	17,7	20,7
2012	1.120,1				22,6			
2008 - 2009	55,8	85,5	110,0	121,7	13,7%	23,9%	31,0%	31,0%
2009 - 2010	124,5	151,4	156,8	197,7	26,9%	34,2%	33,7%	38,4%
2010 - 2011	205,8	216,8	256,4	313,8	35,1%	36,5%	41,2%	44,1%
2011 - 2012	327,5				41,3%			
2008 - 2011/2012	713,6	453,7	523,2	633,2	175,5%	127,0%	147,3%	161,2%

Πηγή: Γ.Γ. ΕΛΣΤΑΤ, ΕΕΔ 2008 - 2012.

¹¹ Ινστιτούτο Εργασίας ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ (2008): «Η Ελληνική οικονομία και απασχόληση» Ετήσια Έκθεση 10, Αθήνα, 2008.

Διάγραμμα 5.6: Ποσοστό ανεργίας ά τρίμηνο

Το ποσοστό ανεργίας των γυναικών διπλασιάζεται φθάνοντας το 26,5% το πρώτο τρίμηνο του 2012, ενώ το ποσοστό ανεργίας των ανδρών υπερτριπλασιάστηκε φθάνοντας το 19,7% το ίδιο τρίμηνο. Πάνω από το 55% των κατ' έτος τριμηνιαίων μεταβολών στους άνεργους οφείλεται στην αύξηση των ανέργων ανδρών. Οι μακροχρόνιοι άνεργοι αποτελούν πάνω από το ήμισυ των ανέργων σχεδόν σε όλη την διάρκεια του 2011, ενώ την μικρότερη συμμετοχή την είχαν κατά το 2009. Ο ρυθμός μεταβολής των μακροχρόνια ανέργων γίνεται έντονος από το τέταρτο τρίμηνο του 2009, ενώ η ποσοστιαία μεταβολή τους φθάνει το 65% στο τέλος του 2011 και στο 74% το πρώτο τρίμηνο του 2012.

Οι «Νέοι» άνεργοι αναλογούν κατά μέσο στο 24% των ανέργων κατά τα δύο τελευταία έτη από 33% το 2008. Ο ρυθμός μεταβολής των «Νέων» ανέργων γίνεται έντονος από το τέταρτο τρίμηνο του 2010, ενώ η ποσοστιαία μεταβολή τους φθάνει το 47% στο τέλος του 2011 και το πρώτο τρίμηνο του 2012.

Οι άνεργοι που έχουν εργαστεί στο παρελθόν από 65% των ανέργων που αναλογούσαν κατά μέσο όρο το 2008, αναλογούν πλέον στο 76% τα δύο τελευταία έτη. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι άνεργοι στην εν λόγω κατηγορία από το δεύτερο τρίμηνο του 2010 και μετά ξεπερνούσαν το συνολικό αριθμό των ανέργων του αντίστοιχου τριμήνου του προηγούμενου έτους.

5.3. Η ανεργία και η απασχόληση στις περιφέρειες της χώρας

Η σημαντική συρρίκνωση της απασχόλησης σε ποσοστό 14,9% και η αύξηση των ανέργων κατά 175,5% σε σχέση με το 2008, έχει ως αποτέλεσμα κατά το πρώτο τρίμηνο του 2012 οι απασχολούμενοι να είναι λιγότεροι κατά 674.000 άτομα και οι άνεργοι περισσότεροι κατά 713.600 άτομα από τα αντίστοιχα μεγέθη του 2008.

Η αύξηση του ποσοστού ανεργίας στο 22,6% το πρώτο τρίμηνο του 2012 από το 15,9% του προηγούμενου έτους και από το 8,3% του 2008 αποτυπώνουν το εφιαλτικό τοπίο που επικρατεί πλέον στην αγορά εργασίας.

Οι μεταβολές αυτές αποτυπώνονται και στην κατάσταση που επικρατεί στις περιφέρειες της χώρας όπου η ανεργία πλήττει το 28,5% του εργατικού δυναμικού στην Δυτική Μακεδονία και το 1/4 του εργατικού δυναμικού περίπου στην Στερεά Ελλάδα και την Κεντρική Μακεδονία. Ακολουθούν με το 23% περίπου του εργατικού τους δυναμικού να είναι πλέον άνεργοι οι περιφέρειες Κρήτη, Δυτική Ελλάδα, Αττική και Ανατολική Μακεδονία και Θράκη. Στις επτά αυτές περιφέρειες συγκεντρώνεται το 78,0% της συνολικής απασχόλησης της χώρας και το 83,0% του συνόλου των ανέργων.

Με μικρότερο ποσοστό από το μέσο της χώρας αλλά γύρω στο 1/5 του εργατικού δυναμικού είναι ακόμη τέσσερις περιφέρειες, Ήπειρος, Θεσσαλία, Βόρειο Αιγαίο και Κρήτη, ενώ οι υπόλοιπες δύο περιφέρειες, Ιόνια Νησιά και Νότιο Αιγαίο, έχουν ακόμη μικρότερο ποσοστό ανεργίας καθώς μείωσαν το ποσοστό ανεργίας τους σε σχέση με το προηγούμενο έτος κατά 4,4 και 10,4 ποσοστιαίες μονάδες αντίστοιχα.

Τα Ιόνια Νησιά και το Νότιο Αιγαίο είναι οι μόνες περιφέρειες όπου υπάρχει αύξηση της απασχόλησης και μείωση των ανέργων, σε αντίθεση με τις υπόλοιπες περιφέρειες. Ειδικότερα, στο Νότιο Αιγαίο σε σχέση με το 2008 η απασχόληση αυξάνεται οριακά ενώ οι άνεργοι μειώνονται κατά 12,0%. Στα Ιόνια Νησιά σε σχέση με το 2008 η απασχόληση αυξάνεται κατά 1.560 άτομα και ποσοστό 1,8% ενώ αυξήθηκαν και οι άνεργοι κατά 5.250 ανέργους και ποσοστό 46,6%.

Σε σχέση με το 2008 οι άνεργοι ποσοστιαία αυξάνονται σημαντικά περισσότερο από την μέση αύξηση της χώρας σε Βόρειο Αιγαίο, Αττική και Κρήτη. Σε Στερεά Ελλάδα, Πελοπόννησο και Ανατολική Μακεδονία και Θράκη οι ποσοστιαίες μεταβολές στην

απασχόληση είναι μεγαλύτερες από την μέση της χώρας, ενώ στην Κεντρική Μακεδονία οι ποσοστιαίες μεταβολές τόσο στους ανέργους όσο και στους απασχολούμενους είναι μεγαλύτερες σε σχέση με αυτές της χώρας.

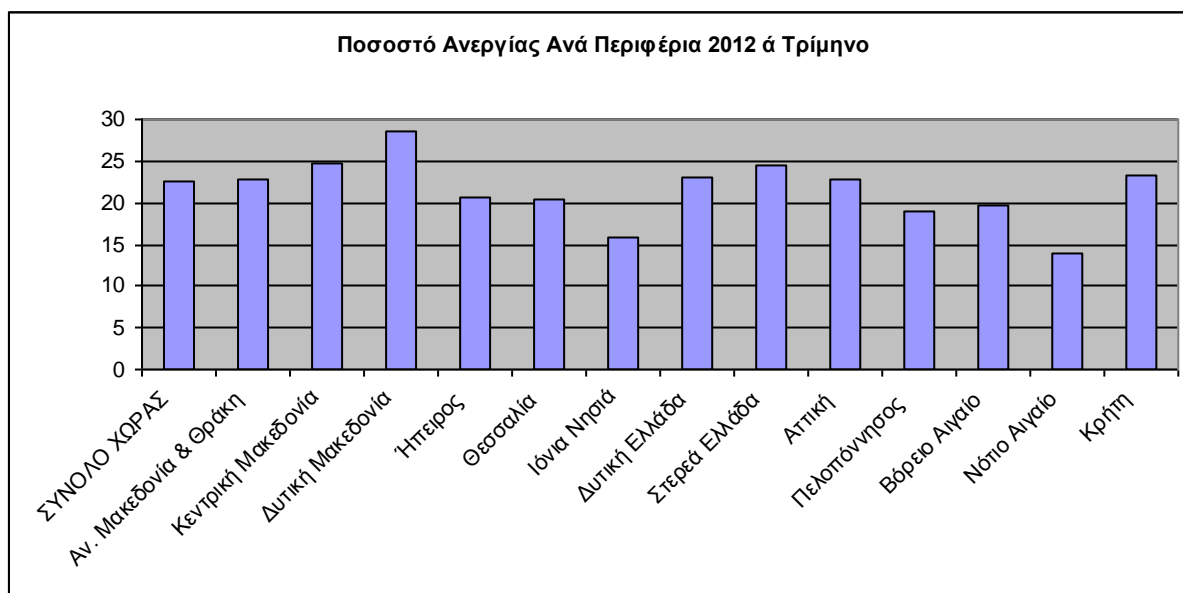
Πίνακας 5.3: Το Ποσοστό Ανεργίας στις Περιφέρειες της Χώρας

Ποσοστό Ανεργίας Α' τριμήνου	2008	2009	2010	2011	2012
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	8,3	9,3	11,7	15,9	22,6
Αν. Μακεδονία & Θράκη	9,5	10,6	14,2	18,0	22,7
Κεντρική Μακεδονία	8,7	9,5	12,4	17,5	24,7
Δυτική Μακεδονία	12,6	14,4	15,1	22,3	28,5
Ήπειρος	9,9	11,4	12,2	15,4	20,6
Θεσσαλία	8,2	8,8	11,3	14,3	20,4
Ιόνια Νησιά	11,7	14,1	20,4	20,3	15,9
Δυτική Ελλάδα	9,9	10,1	9,3	15,1	23,1
Στερεά Ελλάδα	8,9	10,7	11,7	16,1	24,5
Αττική	6,6	7,6	10,7	14,7	22,9
Πελοπόννησος	8,0	8,3	8,8	12,4	19,0
Βόρειο Αιγαίο	5,4	7,0	7,6	12,6	19,6
Νότιο Αιγαίο	15,5	16,9	18,9	24,3	13,9
Κρήτη	7,9	10,9	12,9	15,7	23,4

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ.

Διάγραμμα 5.7: Ποσοστό Ανεργίας Ανά Περιφέρεια 2012, 1^ο Τρίμηνο

Με άλλα λόγια, η μετεξέλιξη πλέον της οικονομικής κρίσης σε κρίση απασχόλησης με την εκρηκτική αύξηση της ανεργίας δημιουργεί στους εργαζόμενους και στους νέους συνθήκες αβεβαιότητας και ανασφάλειας, ενώ οι προοπτικές για εργαζόμενους και ανέργους είναι δυσοίωνες.

Οι σημερινές συνθήκες αβεβαιότητας και ανασφάλειας είναι αισθητές πλέον σε όλο το φάσμα της απασχόλησης. Οι εργαζόμενοι αισθάνονται λιγότερο ασφαλείς στην δυνατότητά τους να διατηρήσουν την θέση εργασίας τους και έχουν ελάχιστη εμπιστοσύνη, είτε στο να είναι σε θέση είτε ότι θα τους δοθεί η δυνατότητα να βρουν μια νέα θέση εργασίας.

Πολλοί είναι οι εργαζόμενοι που φοβούνται ότι θα χάσουν την δουλειά τους για πάντα ενώ η πιθανότητα ένταξή τους στην κατηγορία της μακροχρόνιας ανεργίας και η προοπτική της σταδιακής περιθωριοποίησής τους από το εργατικό δυναμικό, μετεξελίσσεται σε εφιάλη της επόμενης μέρας.

Η ύπαρξη υψηλού επιπέδου ανέργων και η παράταση της ύφεσης μετατρέπει την ανεργία εκτός από διαρθρωτικό και σε «πάγιο» χαρακτηριστικό της ελληνικής οικονομίας, επισύροντας μια σειρά από δυσμενή αποτελέσματα στις προτεραιότητες και τις πρακτικές των πολιτικών απασχόλησης και της κοινωνικής πολιτικής, όσον αφορά την προώθηση της απασχόλησης, την αντιμετώπιση των ανέργων, τις προοπτικές επανένταξής τους και την κοινωνική τους προστασία.

Τα αποτελέσματα αυτά αντανακλούν μεταξύ των άλλων, την αποτυχία της πολιτικής της «εσωτερικής υποτίμησης» των τελευταίων ετών και συγκεκριμένα των μέτρων λιτότητας τα οποία προκαλούν ύφεση και καθίζηση της παραγωγικής και κοινωνικής βάσης της ελληνικής οικονομίας. Ως εκ τούτου επιβάλλεται επιτακτικά η αναγκαιότητα ενός εναλλακτικού προσανατολισμού της οικονομίας, πέραν των συμφερόντων των δανειστών αλλά και των επιλογών του παρελθόντος, στην κατεύθυνση της ανάπτυξης, της αναδιανομής του εισοδήματος, της απασχόλησης και της ενδυνάμωσης του κοινωνικού κράτους.

Με άλλα λόγια, πώς μπορεί μια οικονομία να εξισορροπήσει τα δημοσιονομικά και τα οικονομικά της μεγέθη, όταν η ανεργία είναι ήδη υψηλή και οι εφαρμοζόμενες πολιτικές την διογκώνουν με την παράταση της ύφεσης και της αποεπένδυσης;

Από την άποψη αυτή είναι αναγκαίο πλέον να αντικατασταθεί το σημερινό πρότυπο ανάπτυξης της ύφεσης από το νέο αναπτυξιακό πρότυπο, στο πλαίσιο του οποίου η προτεραιότητα της οικονομικής πολιτικής και της πολιτικής απασχόλησης απαιτείται να επικεντρωθεί στην δημιουργία νέων θέσεων εργασίας με την αύξηση των δημόσιων και ιδιωτικών επενδύσεων. Η εμμονή στην διαχείριση της ανεργίας και στην διευθέτηση των ανισορροπιών της ελληνικής αγοράς εργασίας αδυνατεί να συγκρατήσει την εκρηκτική αύξηση της ανεργίας που και κατά το 2012 θα τροφοδοτήσει την μετανάστευση ελλήνων εξειδικευμένης εργασίας, μεταξύ των άλλων, στις βόρειες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

5.4. Η ανεργία & η απασχόληση στην ΕΕ-27

5.4.1. Το Ποσοστό Ανεργίας

Η αύξηση του μέσου ποσοστού ανεργίας στην ΕΕ-27, τέσσερα χρόνια μετά την έναρξη της οικονομικής κρίσης και η διατήρηση διψήφιου ποσοστού ανεργίας σε πολλά κράτη μέλη και στην ευρωζώνη συνολικά, έχει δημιουργήσει ασφυκτικές πιέσεις ως προς την διατήρηση και την συνέχιση των πολιτικών λιτότητας για το ξεπέρασμα της οικονομικής κρίσης. Ακόμα μεγαλύτερη πίεση ασκεί η εκτίναξη και η διατήρηση του μέσου ποσοστού ανεργίας των νέων στην ΕΕ-27 πάνω από το 20% ή το 1/5 του εργατικού δυναμικού αυτών την ίδια περίοδο.

Επιπλέον, η διατήρηση διψήφιου ποσοστού ανεργίας σε έναν πυρήνα κρατών μελών της ΕΕ-27 των ανέργων πάνω από 25 ετών δημιουργεί έντονους προβληματισμούς κριτικής στις

εφαρμοζόμενες πολιτικές για την υπέρβαση της κρίσης, τόσο συνολικά στην ΕΕ-27, όσο και κυρίως στα συγκεκριμένα κράτη μέλη. Σε Ελλάδα και Ισπανία οι διαστάσεις των ποσοστών ανεργίας που έχουν λάβει στην διάρκεια της οικονομικής κρίσης, τόσο για το σύνολο των ανέργων όσο για τους νέους και των άνω των 25 ετών, είναι τέτοιες που ο χαρακτηρισμός «εκρηκτικός» δεν είναι επαρκής. Στα δύο αυτά κράτη μέλη, την συγκεκριμένη περίοδο η αύξηση του ποσοστού ανεργίας για το σύνολο των ανέργων και των ανέργων άνω των 25 ετών ανέρχεται στις 10 περίπου ποσοστιαίες μονάδες, ενώ η αύξηση του ποσοστού ανεργίας των νέων πλησιάζει τις 22 ποσοστιαίες μονάδες.

Με μικρότερες αλλά σημαντικές μεταβολές του ποσοστού ανεργίας σε σχέση με την Ελλάδα και την Ισπανία σε όλες τις κατηγορίες των ανέργων ακολουθούν τα κράτη μέλη Λιθουανία, Λετονία, Ιρλανδία και Εσθονία, ενώ στους νέους προστίθενται ακόμη τα κράτη μέλη Κροατία, Σλοβακία, Βουλγαρία και Κύπρος. Το Α' τρίμηνο του 2012 τα δέκα αυτά κράτη μέλη εξακολουθούν να κατέχουν τις πρώτες θέσεις στα ποσοστά ανεργίας, συνεπικουρούμενα επιπλέον από τέσσερα κράτη μέλη, όπου και σε αυτά τα ποσοστά ανεργίας δεν μπορούν να χαρακτηριστούν μικρά, (Ουγγαρία, Γαλλία, Πορτογαλία και Πολωνία).

Πίνακας 5.4: Ποσοστό ανεργίας το Α' τρίμηνο του 2012 σε κράτη μέλη της ΕΕ-27

2012 Q1	ΣΥΝΟΛΟ	15 - 24	25 - 74	2012 Q1	ΣΥΝΟΛΟ	15 - 24	25 - 74
ΙΣΠΑΝΙΑ	23,8	50,8	21,5	ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	12,3	31,8	10,7
ΕΛΛΑΔΑ	21,5	52,1	19,5	ΟΥΥΓΓΑΡΙΑ	11,1	28,0	9,8
ΚΡΟΑΤΙΑ	15,6	37,9	13,2	ΕΥΡΩΖΩΝ	10,9	21,9	9,7
ΛΕΤΟΝΙΑ	15,2	28,1	13,8	ΕΣΘΟΝΙΑ	10,8	22,3	9,5
ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	14,9	35,3	13,1	Ε.Ε.-27	10,1	22,4	8,8
ΙΡΛΑΝΔΙΑ	14,5	30,1	12,9	ΓΑΛΛΙΑ	10,1	21,8	8,8
ΣΛΟΒΑΚΙΑ	14,0	36,4	11,9	ΠΟΛΩΝΙΑ	9,9	26,3	8,3
ΛΙΘΟΥΑΝΙΑ	13,6	30,8	12,1	ΚΥΠΡΟΣ	9,8	28,5	8,1

Πηγή: Eurostat, ΕΛΣΤΑΤ.

5.4.2. Άνεργοι και Απασχολούμενοι

Η φθίνουσα πορεία στην ένταση της **αύξησης των ανέργων** στα τρία τελευταία τρίμηνα του 2010 και η μείωση που συντελέστηκε κατά τα δύο πρώτα τρίμηνα το 2011, επισκιάστηκε από την σημαντική αύξηση των ανέργων κατά το τελευταίο τρίμηνο του 2011 και του πρώτου τριμήνου του 2012. Ειδικότερα, ενώ οι άνεργοι στην διάρκεια της οικονομικής κρίσης αυξάνονταν ανά τρίμηνο κατά μέσο όρο κατά 6.390.000 άτομα, μετά την σημαντική αύξηση των ανέργων στο πρώτο τρίμηνο του 2012 αυξήθηκαν σε σχέση με το πρώτο τρίμηνο του 2008 κατά 8.295.000 άτομα, αύξηση που αναλογεί πάνω από το 50%.

Στην μόνη χώρα της ΕΕ-27 που οι άνεργοι μειώνονται κατά την διάρκεια της οικονομικής κρίσης είναι η Γερμανία, όπου η μείωση εμφανίζεται από το πρώτο τρίμηνο του 2010 και συνεχίζεται με έντονους ρυθμούς μέχρι και το πρώτο τρίμηνο του 2012.

Αντίθετα, τους μεγαλύτερους ρυθμούς μεταβολής των ανέργων παρουσιάζουν οι χώρες του παρακάτω πίνακα:

Πίνακας 5.5: Μεταβολές ανέργων και απασχολούμενων 2008-2012 Α' τρίμηνο σε κράτη μέλη της ΕΕ-27

	ΑΝΕΡΓΟΙ		ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ	
	ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ	ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ	ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ	ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ
	ΚΗ	Α	ΚΗ	Α
Ε.Ε. - 27*	8.295,0	51,4	-4.145,4	-1,9
ΕΥΡΩΖΩΝΗ *	5.745,0	50,3	-2.977,3	-2,1
ΛΙΘΟΥΑΝΙΑ	150,0	227,3	-144,4	-9,6
ΕΣΘΟΝΙΑ	49,0	181,5	-42,2	-6,4
ΙΡΛΑΝΔΙΑ	195,0	175,7	-347,1	-16,3
ΕΛΛΑΔΑ	672,0	173,6	-673,7	-14,9
ΙΣΠΑΝΙΑ	3.408,0	164,4	-2.969,1	-14,6
ΚΥΠΡΟΣ	23,0	143,8	7,0	1,9
ΔΑΝΙΑ	123,0	126,8	-133,2	-4,7
ΛΕΤΟΝΙΑ	81,0	106,6	-280,2	-24,6

Πηγή: Eurostat, *Σε Ε.Ε.-27 και Ευρωζώνη η μεταβολή της απασχόλησης είναι ο μέσος όρος των τριμήνων 2008-2011.

Στη διάρκεια της οικονομικής κρίσης και οι απασχολούμενοι στα συγκεκριμένα κράτη μέλη της ΕΕ-27 μειώθηκε σημαντικά, παρά τις μικρές αυξήσεις που εμφανίζονται σε Εσθονία και Λιθουανία, όπου η απασχόληση αυξάνεται σε όλη την διάρκεια του 2011 και το πρώτο τρίμηνο του 2012. Όσον αφορά την Κύπρο, οι αυξήσεις στην απασχόληση κατά την διάρκεια του 2010 έδωσαν την θέση τους σε σημαντικές μειώσεις τον αμέσως επόμενο χρόνο. Οι απασχολούμενοι στην ΕΕ-27 μειώθηκαν σημαντικά κυρίως μέχρι και το πρώτο τρίμηνο του 2010. Οι αυξήσεις όμως που συντελέστηκαν στην διάρκεια του 2011 έγιναν στην διάρκεια

κυρίως των δύο πρώτων τριμήνων, ενώ κατά τα επόμενα δύο τρίμηνα του 2011 οι αυξήσεις είναι οριακές.

Οι χώρες οι οποίες στην περίοδο της οικονομικής κρίσης (ως μέσος όρος 2008-2011) αύξησαν την απασχόλησή τους είναι οι: Γερμανία, Πολωνία, Αυστρία, Σουηδία, Νορβηγία, Λουξεμβούργο και Μάλτα. Οι ρυθμοί μεταβολής είναι της τάξεως του 1,1% για Αυστρία, Σουηδία, Νορβηγία, στο 2,1% για την Πολωνία, στο 3,1% για την Γερμανία, στο 5,3% για την Μάλτα και στο 11,1% για το Λουξεμβούργο. Σε σχέση με τα διαθέσιμα στοιχεία του πρώτου τριμήνου του 2012 σε Νορβηγία και Μάλτα οι ποσοστιαίες αυξήσεις ανέρχονται σε 3,1% και 9,1% αντίστοιχα.

5.4.3. Νέοι μέχρι 24 ετών

Στους νέους μέχρι 24 ετών η σημαντική αύξηση των ανέργων ανακόπτεται κατά τα δύο πρώτα τρίμηνα του 2010 δίνοντας στην θέση τους σε μειώσεις οι οποίες θα διαρκέσουν μέχρι και το δεύτερο τρίμηνο του 2011, ενώ στην συνέχεια αυξάνονται σταδιακά μέχρι και το πρώτο τρίμηνο του 2012. Ειδικότερα ενώ οι νέοι άνεργοι στην διάρκεια της οικονομικής κρίσης αυξάνονταν ανά τρίμηνο κατά μέσο όρο κατά 1.073.000 άτομα, μετά την σημαντική αύξηση των ανέργων στο πρώτο τρίμηνο του 2012 αυξήθηκαν σε σχέση με το πρώτο τρίμηνο του 2008 κατά 1.423.000 άτομα, αύξηση που αναλογεί στο 35%.

Στην μόνη χώρα της ΕΕ-27 που οι νέοι άνεργοι μειώνονται κατά την διάρκεια της οικονομικής κρίσης είναι και πάλι η Γερμανία, όπου η μείωση που εμφανίζεται από το πρώτο τρίμηνο του 2010 με έντονους ρυθμούς μέχρι και το πρώτο τρίμηνο του 2011, συνεχίζει να μειώνεται μέχρι το πρώτο τρίμηνο του 2012 με μικρότερη όμως ένταση.

Αντίθετα, τους μεγαλύτερους ρυθμούς μεταβολής των νέων ανέργων παρουσιάζουν οι χώρες του παρακάτω πίνακα, όπου η διαφορά με τον προηγούμενο πίνακα που αφορά το σύνολο των ανέργων βρίσκεται στην Λετονία καθώς την θέση στους νέους ανέργους καταλαμβάνει η Βουλγαρία.

Πίνακας 5.6: Μεταβολές νέων ανέργων μέχρι 29 ετών 2008-2012 Α' τρίμηνο και νέων απασχολούμενων 2008-2012 σε κράτη μέλη της ΕΕ-27

	ΑΝΕΡΓΟΙ		ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ	
	ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ	ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ Α	ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ	ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ Α
Ε.Ε. - 27*	1.423,0	35,2	-3.026,3	-13,5
ΕΥΡΩΖΩΝΗ*	793,0	31,2	-1.879,1	-13,4
ΛΙΘΟΥΑΝΙΑ	25,0	178,6	-50,0	-36,0
ΕΣΘΟΝΙΑ	10,0	166,7	-17,8	-24,9
ΚΥΠΡΟΣ	6,0	150,0	-4,8	-13,6
ΔΑΝΙΑ	36,0	112,5	-22,0	-5,6
ΕΛΛΑΔΑ	83,0	106,4	-114,3	-43,3
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	41,0	100,0	-85,4	-34,3
ΙΣΠΑΝΙΑ	422,0	84,7	-999,5	-54,0
ΙΡΛΑΝΔΙΑ	26,0	76,5	-164,4	-55,5

Πηγή: Eurostat, *Σε Ε.Ε.-27 και Ευρωζώνη η μεταβολή της απασχόλησης είναι ο μέσος όρος των τριμήνων 20082011.

Στη διάρκεια της οικονομικής κρίσης και η **απασχόληση** των νέων σε όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ-27 μειώθηκε σημαντικά κυρίως μέχρι το πρώτο τρίμηνο του 2010 και συνεχίστηκε με μικρότερους ρυθμούς μέχρι και το τελευταίο τρίμηνο του 2011. Στην κατ' έτος και τρίμηνο εξέταση των μεταβολών διαπιστώνουμε τα παρακάτω:

Η Γερμανία είναι η μόνη από τα κράτη μέλη της ΕΕ-27 όπου η απασχόληση των νέων αυξάνεται σημαντικά κατά το 2011 με ρυθμούς που μικραίνουν από τρίμηνο σε τρίμηνο, ενώ η Εσθονία αποτελεί ένα ακόμη από τα κράτη μέλη όπου οι σημαντικοί ρυθμοί αύξησης των νέων απασχολούμενων κατά τα τρία πρώτα τρίμηνα του 2011, δίνουν την θέση τους σε πολύ μικρές ποσοστιαίες αυξήσεις στο τελευταίο τρίμηνο και κατά το πρώτο τρίμηνο του 2012 (από 20%-28% σε 1,8% και 2,9%). Επιπλέον, σε Αυστρία και Ιρλανδία όπου αυξάνεται η απασχόληση των νέων κυρίως από το τέταρτο τρίμηνο του 2010, στο τελευταίο τρίμηνο του 2011 η απασχόληση μειώνεται. Σε Φιλανδία και Σουηδία όπου η απασχόληση των νέων αυξάνεται από το τρίτο τρίμηνο του 2010 εμφανίζει οριακές ποσοστιαίες μεταβολές στο

τελευταίο τρίμηνο του 2011, ενώ η Νορβηγία εμφανίζει δυναμική αύξηση στην απασχόληση των νέων από το τρίτο τρίμηνο του 2011 και μέχρι το πρώτο τρίμηνο του 2012.

Αντίθετα, με εξαίρεση την Δανία, στις χώρες στις οποίες οι νέοι άνεργοι αυξήθηκαν σημαντικά, υπάρχουν και σημαντικές μειώσεις της απασχόλησης των νέων. Στα συγκεκριμένα κράτη μέλη της ΕΕ-27 του πίνακα επιπλέον προστίθενται και η Λετονία, η Πορτογαλία, η Σλοβακία και η Σλοβενία με ποσοστιαίες μειώσεις της τάξεως 50,8%, 36,8%, 36,7% και 27,6% αντίστοιχα.

5.4.4. Άνεργοι και Απασχολούμενοι των άνω των 25 ετών

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι η σημαντική αύξηση των ανέργων στην διάρκεια της οικονομικής κρίσης οφείλεται σε πολύ μεγάλο βαθμό στην αύξηση των ανέργων άνω των 25 ετών. Ειδικότερα, κατά την διάρκεια της οικονομικής κρίσης η σημαντική αύξηση των ανέργων άνω των 25 ετών κατά το 2009 δίνει την θέση της σε μικρότερες αλλά ακόμη σημαντικές αυξήσεις και στην διάρκεια των δύο πρώτων τριμήνων του 2010 και εν συνεχεία με ακόμη μικρότερες μειώσεις μέχρι το τέλος του 2010. Η πορεία αυτή ανακόπτεται κατά τα δύο πρώτα τρίμηνα του 2011 δίνοντας στην θέση τους σε μειώσεις ενώ στην συνέχεια οι άνεργοι αυξάνονται σταδιακά μέχρι και το πρώτο τρίμηνο του 2012.

Συνολικά, οι άνεργοι άνω των 25 ετών στην διάρκεια της οικονομικής κρίσης αυξάνονταν ανά τρίμηνο κατά μέσο όρο κατά 5.300.000 άτομα, μετά την σημαντική αύξηση των ανέργων στο πρώτο τρίμηνο του 2012 αυξήθηκαν σε σχέση με το πρώτο τρίμηνο του 2008 κατά 6.872.000 άτομα, αύξηση που αναλογεί στο 56,8%. Στην μόνη χώρα της ΕΕ-27 όπου οι νέοι άνεργοι μειώνονται κατά την διάρκεια της οικονομικής κρίσης είναι και πάλι η Γερμανία, όπου η μείωση που εμφανίζεται από το πρώτο τρίμηνο του 2010 με έντονους ρυθμούς μέχρι και το πρώτο τρίμηνο του 2012.

Αντίθετα, τους μεγαλύτερους ρυθμούς μεταβολής των ανέργων άνω των 25 ετών παρουσιάζουν οι 13 χώρες του παρακάτω πίνακα, όπου η διαφορά με τον προηγούμενος βρίσκεται στην προσθήκη των κρατών Πορτογαλία και Σλοβενία.

Πίνακας 5.7: Μεταβολές ανέργων άνω των 25 ετών και των απασχολούμενων άνω των 25 ετών 2008-2012 Α' τρίμηνο σε κράτη μέλη της ΕΕ-27

	ΑΝΕΡΓΟΙ		ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ	
	ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ	ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ	ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ	ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ
Ε.Ε. - 27*	6.872,0	56,8	-1.119,1	-0,6
ΕΥΡΩΖΩΝΗ*	4.953,0	55,8	-1.098,3	-0,8
ΛΙΘΟΥΑΝΙΑ	125,0	240,4	-94,5	-6,9
ΙΡΛΑΝΔΙΑ	169,0	222,4	-182,6	-10,0
ΕΛΛΑΔΑ	589,0	190,6	-559,4	-13,2
ΙΣΠΑΝΙΑ	2.985,0	189,5	-1.969,6	-10,6
ΕΣΘΟΝΙΑ	38,0	181,0	-24,4	-4,2
ΚΥΠΡΟΣ	18,0	150,0	11,8	3,5
ΔΑΝΙΑ	87,0	133,8	-111,3	-4,6
ΛΕΤΟΝΙΑ	70,0	118,6	-208,1	-20,9
ΣΛΟΒΕΝΙΑ	37,0	102,8	-19,6	-2,2
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	156,0	89,7	-347,3	-11,4
ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	303,0	87,1	-370,3	-7,8

Πηγή: Eurostat, *Σε Ε.Ε.-27 και Ευρωζώνη η μεταβολή της απασχόλησης είναι ο μέσος όρος των τριμήνων 2008-2011.

Στη διάρκεια της οικονομικής κρίσης και η απασχόληση των άνω των 25 ετών σε όλα σχεδόν τα κράτη μέλη της ΕΕ-27 μειώθηκε σημαντικά κυρίως μέχρι το πρώτο τρίμηνο του 2010 ενώ η μικρή αύξηση μετά το τρίτο τρίμηνο του 2010 συνεχίστηκε με εντονότερους ρυθμούς κατά το 2011. Στην κατ' έτος και τρίμηνο εξέταση των μεταβολών διαπιστώνουμε τα παρακάτω:

Το Λουξεμβούργο είναι το μόνο από τα κράτη μέλη της ΕΕ-27 όπου η απασχόληση των άνω των 25 ετών αυξάνεται σε όλο το διάστημα της κρίσης, ενώ οι ρυθμοί αύξησης μειώνονται σταδιακά. Γερμανία και Μάλτα είναι δύο ακόμη από τα κράτη μέλη της ΕΕ-27 όπου η απασχόληση των άνω των 25 ετών αυξάνεται σε όλο το διάστημα της κρίσης, με εξαίρεση το δεύτερο τρίμηνο του 2009, ενώ οι ρυθμοί αύξησης της απασχόλησης κατά το 2011 είναι σημαντικοί και βαίνουν αυξανόμενοι.

Πολωνία, Αυστρία, είναι δύο ακόμη κράτη μέλη της ΕΕ-27 όπου η απασχόληση αυξήθηκε σχεδόν σε όλη την περίοδο της οικονομικής κρίσης με σταθερούς ρυθμούς αύξησης που είναι στο 1,5% και 1,0% αντίστοιχα. Σε Γαλλία, Σουηδία και Ηνωμένο Βασίλειο η απασχόληση

των άνω των 25 ετών άρχισε να αυξάνεται κυρίως μετά το τρίτο τρίμηνο του 2010 και συνεχίστηκε μέχρι και το τελευταίο τρίμηνο του 2011.

Τέλος, σε Εσθονία και Νορβηγία οι σημαντικοί ρυθμοί αύξησης της απασχόλησης άνω των 25 ετών τοποθετούνται σε όλο το 2011 ενώ συνεχίζονται και στο πρώτο τρίμηνο του 2012. Αντίθετα, από τα κράτη μέλη της ΕΕ-27 του πίνακα όπου οι άνεργοι άνω των 25 ετών αυξήθηκαν σημαντικά, υπάρχουν και σημαντικές μειώσεις της απασχόλησης αυτών με εξαίρεση τρία κράτη μέλη όπου η απασχόληση μειώθηκε σε μικρότερο βαθμό από τα υπόλοιπα (Δανία, Σλοβενία και Σλοβακία) και η Κύπρος όπου η απασχόληση αυξήθηκε οριακά.

**Κεφάλαιο 6. Οι εργασιακές σχέσεις στην Ελλάδα στην
περίοδο της οικονομικής κρίσης.**

6.1 Το εργασιακό τοπίο μετά τα μνημόνια

Οι αλλαγές που συντελούνται στην ελληνική αγορά εργασίας με αφορμή την οικονομική κρίση και το Μνημόνιο 1, Μνημόνιο 2 και Μνημόνιο 3 έχουν οδηγήσει στην πλήρη απορρύθμιση των εργασιακών σχέσεων. Πρόκειται για αλλαγές με βασικό άξονα την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας μέσω της μείωσης του εργασιακού κόστους και με βασικό εργαλείο την εισαγωγή μιας μεγάλης δέσμης μέτρων για την ενθάρρυνση και την ανάπτυξη της ευελιξίας της εργασίας. Όλες αυτές οι αλλαγές έχουν ενίσχυσει τη θέση του εργοδότη απέναντι στον εργαζόμενο. Ειδικότερα, οι συντελούμενες αλλαγές στο πεδίο των εργασιακών σχέσεων εκδηλώνονται σε τέσσερις **βασικούς άξονες** του περιεχομένου της μισθωτής εργασίας: Στην υποβάθμιση του ρόλου της πλήρους και σταθερής απασχόλησης υπέρ των ευέλικτων μορφών εργασίας που συνεπάγονται περιορισμένες αμοιβές και δικαιώματα, στην αποδιάρθρωση του τρόπου διαμόρφωσης των συλλογικών συμβάσεων και του τρόπου καθορισμού των αποδοχών, στην ελαστικοποίηση του χρόνου εργασίας με την απόλυτη προσαρμογή του στις ανάγκες της επιχείρησης κα, τέλος, στην άμβλυνση των όρων της προστασίας από τις απολύσεις.

6.2. Το περιεχόμενο των μέτρων

Τα χαρακτηριστικά των μέτρων που λαμβάνονται κατά την τελευταία τριετία συνίστανται σε ακραίες εκφράσεις νεοφιλελεύθερης έμπνευσης που επιβάλλονται με αφορμή την οικονομική κρίση και το μνημόνιο από διεθνείς και εθνικούς φορείς σχεδιασμού και άσκησης της οικονομικής πολιτικής. Αυτά εξειδικεύονται σε παρεμβάσεις που αφορούν, καταρχήν, στην απορρύθμιση των εργασιακών σχέσεων στον δημόσιο τομέα στο πλαίσιο της σύγκλισης με το εργασιακό καθεστώς στον ιδιωτικό τομέα και με όρους συνολικής υποβάθμισης. Η απορρύθμιση της εργασίας στο Δημόσιο δημιουργούν το κατάλληλο έδαφος για την εκτεταμένη απορρύθμιση της εργασίας στον ιδιωτικό τομέα με την περαιτέρω ενίσχυση της ευέλικτης και επισφαλούς εργασίας, την διευκόλυνση των απολύσεων και την αποδιάρθρωση του συστήματος των συλλογικών διαπραγματεύσεων.

Ειδικότερα:

α) Η μείωση της απασχόλησης στον δημόσιο τομέα συντελείται με την καθιέρωση της σχέσης 1:5 και 1:10 μεταξύ προσλήψεων και αποχωρήσεων, με την εισαγωγή των μέτρων της προσυνταξιοδοτικής διαθεσιμότητας και της εργασιακής εφεδρείας που συνίστανται σε έμμεσες απολύσεις, και με την συρρίκνωση των θέσεων προσωρινής απασχόλησης που σε

μεγάλο βαθμό καλύπτουν πάγιες ανάγκες. Οι εξελίξεις αυτές περιορίζουν το ποσοστό της απασχόλησης στο Δημόσιο στο 16% που υπολείπεται αισθητά των αντίστοιχων μεγεθών που καταγράφονται στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες. Επιπλέον με το δεύτερο μνημόνιο προβλέπεται μείωση της απασχόλησης στον δημόσιο τομέα κατά 15.000 και κατά 150.000 θέσεις εργασίας για το 2012, απόλυση 27.000 υπαλλήλων μέσα στο 2013. Παράλληλα επέρχεται γενικευμένη μείωση των αποδοχών που κυμαίνεται από 10%-50% μέσα από άμεσες νομοθετικές παρεμβάσεις στους μισθούς και στα επιδόματα και από την κατάργηση συλλογικών συμβάσεων και κανονισμών προσωπικού με ιδιαίτερη έμφαση στην άρση της πρόσθετης προστασίας από τις απολύσεις για τους εργαζόμενους με σχέση ιδιωτικού δικαίου.

β) Η διευκόλυνση των απολύσεων σε μια περίοδο όξυνσης της ανεργίας επιτείνει το αίσθημα της εργασιακής ανασφάλειας.

Όλες οι αλλαγές στην κλίμακα αποζημίωσης απόλυσης με το τρίτο μνημόνιο:

ΠΙΝΑΚΑΣ			
ΑΠΟΖΗΜΙΩΣΗ ΑΠΟΛΥΣΗΣ ΧΩΡΙΣ ΠΡΟΕΙΔΟΠΟΙΗΣΗ			
ΤΙ ΙΣΧΥΕΙ		ΤΙ ΘΑ ΙΣΧΥΣΕΙ	
Ετη Εργασίας	Μισθοί Αποζημίωσης	Ετη Εργασίας	Μισθοί Αποζημίωσης
1 - 4 έτη	2 μισθοί	1 - 4 έτη	2 μισθοί (+ 1/6)
4 - 6	3	4 - 6	3 (+ 1/6)
6 - 8	4	6 - 8	4 (+ 1/6)
8 - 10	5	8 - 10	5 (+ 1/6)
> 10	6	> 10	6 (+ 1/6)
> 11	7	> 11	7 (+ 1/6)
> 12	8	> 12	8 (+ 1/6)
> 13	9	> 13	9 (+ 1/6)
> 14	10	> 14	10 (+ 1/6)
> 15	11	> 15	11 (+ 1/6)
> 16	12	> 16	12 (+ 1/6)
> 17	13	> 17	12 (+ 1/6) + 2000 ευρώ
> 18	14	> 18	12 (+ 1/6) + 4000 ευρώ
> 19	15	> 19	12 (+ 1/6) + 6000 ευρώ
> 20	16	> 20	12 (+ 1/6) + 8000 ευρώ

> 21	17	> 21	12 (+ 1/6) + 10000 ευρώ
> 22	18	> 22	12 (+ 1/6) + 12000 ευρώ
> 23	19	> 23	12 (+ 1/6) + 14000 ευρώ
> 24	20	> 24	12 (+ 1/6) + 16000 ευρώ
> 25	21	> 25	12 (+ 1/6) + 18000 ευρώ
> 26	22	> 26	12 (+ 1/6) + 20000 ευρώ
> 27	23	> 27	12 (+ 1/6) + 22000 ευρώ
> 28	24	> 28	12 (+ 1/6) + 24000 ευρώ

• **Νέα όρια Προειδοποίησης Απόλυσης.** Με τη χρήση της προειδοποίησης παρέχεται η δυνατότητα σε κάθε εργοδότη να μειώσει κατά 50% το ποσό της αποζημίωσης απόλυσης. Το ανώτατο όριο μηνών προειδοποίησης ήταν μέχρι σήμερα οι 6 μήνες για πάνω από 20 έτη υπηρεσίας. Με το νέο καθεστώς το διάστημα αυτό μειώνεται σε 4 μήνες με κλιμάκωση με βάση τα έτη υπηρεσίας.

Επίσης επεκτείνεται από τους 2 στους 12 μήνες ο ελάχιστος χρόνος απασχόλησης που απαιτείται για την υποχρέωση καταβολής αποζημίωσης από τον εργοδότη μετά από την καταγγελία της σύμβασης εργασίας αόριστης διάρκειας. Αναφορικά, τέλος, με το όριο για τις ομαδικές απολύσεις, αυτό αυξάνεται από 4 σε 6 εργαζόμενους για τις επιχειρήσεις που απασχολούν από 20-150 εργαζόμενους και από 2% σε 5% για τις μεγαλύτερου μεγέθους επιχειρήσεις. γ) **Η ενίσχυση των ευέλικτων και επισφαλών μορφών απασχόλησης** συντελείται με ποικιλία ρυθμίσεων του πρώτου μνημονίου. Σε αυτές συγκαταλέγονται η επέκταση από τους 18 στους 36 μήνες του ανώτατου χρόνου δανεισμού των εργαζομένων, η επέκταση από τα 2 στα 3 έτη του ανώτατου χρόνου ανανεώσεων των συμβάσεων προσωρινής απασχόλησης, η επέκταση από τους 6 στους 9 μήνες ανά ημερολογιακό έτος της διάρκειας της εκ περιτροπής εργασίας (4ήμερα, 3ήμερα), η κατάργηση των προσαυξήσεων στην αμοιβή της μερικής απασχόλησης στις περιπτώσεις των υπερωριών και της εργασίας μικρότερης των 20 ωρών εβδομαδιαίως. δ) **Η αποδιάθρωση του συστήματος των συλλογικών διαπραγματεύσεων** και των συλλογικών συμβάσεων εργασίας αποτελεί το ενδιάμεσο στάδιο που οδηγεί στην εξατομίκευση των εργασιακών σχέσεων και του τρόπου διαμόρφωσης των μισθών. Με το πρώτο μνημόνιο αίρεται μια βασική αρχή του εργατικού δικαίου, εκείνη της ευνοϊκότερης ρύθμισης υπέρ του εργαζόμενου, μέσα από τη νομοθετική αναγνώριση της δυνατότητας να υπογράφονται επιχειρησιακές συλλογικές συμβάσεις με δυσμενέστερο περιεχόμενο και να υπερισχύουν του αντίστοιχου των κλαδικών. Με το

δεύτερο μνημόνιο μειώνεται ο γενικός κατώτατος μισθός, κατά 22%(και κατά 32% για τους νέους κάτω των 25 ετών),με νομοθετική παρέμβαση καταργώντας τον ρόλο της εθνικής γενικής συλλογικής σύμβασης. Παράλληλα, αναστέλλονται οι αυξήσεις με συλλογικούς όρους σε βασικούς μισθούς, ωριμάνσεις και επιδόματα πολυετίας μέχρι το ποσοστό της ανεργίας να μειωθεί κάτω από το 10%, γεγονός που δεν προβλέπεται να επέλθει υπό τις ασκούμενες πολιτικές, σύμφωνα με εκτιμήσεις του ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, πριν από το 2023. Θα πρέπει, ωστόσο, να επισημανθεί ότι οι πρόσφατες αλλαγές στο σύστημα των συλλογικών συμβάσεων δεν επιδρούν μόνο στους γενικούς κατώτατους μισθούς αλλά, σε συνδυασμό με μέτρα του πρώτου και του δεύτερου μνημονίου, συντελούν στην διολίσθηση των μέσων μισθών προς τα κατώτατα επίπεδα των αποδοχών της μισθωτής εργασίας. Αυτό **επιδιώκεται** με τις ακόλουθες **ρυθμίσεις**:

- Με τη νομοθετική καθιέρωση του παγώματος των αυξήσεων
- Με την αναστολή της επέκτασης της εφαρμογής των κλαδικών και όμοιων επαγγελματικών συμβάσεων στο σύνολο των εργαζόμενων του κλάδου και του επαγγέλματος που ωθεί επιχειρήσεις να αποχωρούν από τις εργοδοτικές οργανώσεις που υπογράφουν σχετικές συλλογικές συμβάσεις και δεσμεύονται από αυτές, και άλλες να μην υποχρεώνονται να τις εφαρμόζουν και να υπογράφουν ατομικές συμβάσεις δεσμευόμενες μόνο ως προς τα γενικά κατώτατα όρια.
- Με την παροχή της δυνατότητας υπογραφής επιχειρησιακών συλλογικών συμβάσεων που θα έχουν ως όριο τον γενικό κατώτατο μισθό μη δεσμευόμενες από τα όρια των αντίστοιχων κλαδικών συμβάσεων.
- Με την μείωση του χρόνου επέλευσης της μετενέργειας των συλλογικών συμβάσεων σε περίπτωση λήξης ή καταγγελίας τους(από 6 σε 3 μήνες). Με αυτό τον τρόπο μειώνεται η κανονιστική ισχύς του περιεχομένου των συλλογικών συμβάσεων και η μετενέργεια στους ατομικούς όρους εργασίας αφορά, στο εξής, μόνο τον βασικό μισθό και τα επιδόματα τέκνων, εκπαίδευσης, πολυετίας και επικίνδυνης εργασίας. Οι όροι αυτοί όντας διαπραγματεύσιμοι με νέες ατομικές συμβάσεις οδηγούν στην εσπευσμένη αποδοχή των συνδικάτων να υπογράφουν συλλογικές συμβάσεις πριν από την παρέλευση του τριμήνου υπό την πίεση των όρων που θέτει η εργοδοσία προκειμένου να αποφευχθεί η εξατομίκευση των αμοιβών.
- Η κατάργηση της δυνατότητας μονομερούς προσφυγής στη διαιτησία σε περίπτωση αποτυχίας της μεσολάβησης. Η εξέλιξη αυτή έχει ως αποτέλεσμα τον περαιτέρω περιορισμό του ρόλου της διαιτησίας να επιλύει οριστικά τις συλλογικές διαφορές

αφήνοντας μετέωρο τον τρόπο επίλυσής τους και ενισχύοντας την ανασφάλεια των εργαζομένων. Επιπλέον η διαιτησία δεν έχει στο εξής αρμοδιότητα να επιλαμβάνεται επί του συνόλου της συλλογικής διαφοράς, αλλά μόνο για το όριο του βασικού μισθού ανά επίπεδο διαπραγμάτευσης. Οι εξελίξεις αυτές αποθαρρύνουν την πλευρά της εργασίας να επιζητεί τη διαιτησία διότι, και στην περίπτωση που την αποδεχθεί η εργοδοσία, αυτή επιλαμβάνεται του βασικού μισθού ενώ παραμένει μετέωρο το πλαίσιο των επιδομάτων, τα θεσμικά ζητήματα αλλά και όλο το περιεχόμενο των κατακτήσεων που έχει επιτευχθεί από προγενέστερες συλλογικές ρυθμίσεις. Τα μέτρα αυτά συνηγορούν στην υπογραφή συλλογικών συμβάσεων από τα συνδικάτα υπό συνθήκες ιδιαίτερης πίεσης.

- Η υποχρέωση προσήλωσης των μεσολαβητών και των διαιτητών στην ανάγκη μείωσης του μοναδιαίου κόστους εργασίας και ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων σε συνάρτηση με την πορεία του μισθολογικού κόστους. **ε) Στα μέτρα αυτά προστίθενται οι ρυθμίσεις** για τη μείωση του κόστους της υπέρβασης του ωραρίου της ημερήσιας και εβδομαδιαίας απασχόλησης κατά 20% αναφορικά με την υπερεργασία και την υπερωριακή εργασία. **στ) Τέλος, η περαιτέρω μείωση του μισθολογικού κόστους** αναμένεται να προκύψει και από μέτρα που συγκαταλέγονται στο δεύτερο μνημόνιο όπως η περαιτέρω μείωση του γενικού κατώτατου μισθού(ήδη 586 και 511ευρώ), η τυπική κατάργηση του 13^{ου} και 14^{ου} μισθού(έχουν ήδη απολεσθεί 3 μισθοί), η καθιέρωση των ελεύθερων οικονομικών ζωνών που παραπέμπει σε ειδικό μισθολογικό, ασφαλιστικό και φορολογικό καθεστώς, και η ελαστικοποίηση του εργασιμίου χρόνου με ατομικούς όρους που αποσκοπεί στη μη πληρωμή των προσαυξήσεων για την υπερωριακή απασχόληση οι οποίες θα υποστούν πρόσθετες μειώσεις.

6.3. Κοινωνικές συνέπειες των μέτρων

Η ένταση της οικονομικής κρίσης και τα μνημονιακά μέτρα διαμορφώνουν μια νέα κατάσταση στην αγορά εργασίας και ένα νέο εργασιακό τοπίο έντονα διαφοροποιημένο συγκριτικά με την εικόνα που καταγράφονταν πριν από την εκδήλωση της κρίσης και την υπογραφή των δανειακών συμβάσεων. **Οι συνέπειες των μέτρων** των μνημονίων **συμπυκνώνονται** στα ακόλουθα:

- α) Η διόγκωση της ανεργίας** που προσεγγίζει το 27% με τους 1.200.000 ανέργους κατά το 2012 (από το 9% και τους 450.000 αντίστοιχα των αρχών του 2009), αποτελεί οδυνηρή συνέπεια της κρίσης και των μνημονιακών μέτρων ανατροφοδότησης της ύφεσης. Η περαιτέρω, δε, εφαρμογή τους αναμένεται να οδηγήσει την στατιστική ανεργία στην

προσέγγιση η και στην υπέρβαση του 30% (2013) που αποτελεί ιστορικό ανώτατο ποσοστό που καταγράφηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1960, περίοδο έξαρσης της εξωτερικής μετανάστευσης. Εκτιμάται, μάλιστα, ότι το ποσοστό (2012) της πραγματικής ανεργίας είναι υψηλότερο κατά πέντε, τουλάχιστον, εκατοστιαίες μονάδες (29%) σε σύγκριση με τα επίσημα καταγραμμένα μεγέθη. Στην κατηγορία των ανέργων οι μακροχρόνια άνεργοι συνθέτουν την πλειοψηφία, ενώ στην κατηγορία των νέων ηλικίας έως 25 ετών η ανεργία εκτοξεύεται από το 29% στο 51,5% σε διάστημα μιας διετίας. Επισημαίνεται, τέλος, ότι η επιδότηση της ανεργίας στην Ελλάδα είναι ιδιαίτερα χαμηλή σε ύψος και σε διάρκεια, ως ειδικότερη ένδειξη του ελλειμματικού κοινωνικού κράτους, αφού αυτή δεν αντιστοιχεί σε ποσοστό αναπληρωσης του απολεσθέντος μισθού, αλλά στο 57% του γενικού κατώτατου (361 ευρώ σήμερα), ενώ η ανώτατη διάρκειά της περιορίζεται στους 12 μήνες, μη καλύπτοντας τους μακροχρόνια ανέργους και συμπληρώνοντας ένα μεγάλο κατάλογο περιορισμών που καταληγουν στην χορηγηση του επιδόματος ανεργίας μόνο σε 160.000 ανέργους (Μάιος 2012).

β) Η συρρίκνωση των μισθών αποτελεί το βασικό επακόλουθο των πολιτικών λιτότητας που κυμαίνεται από 15% έως και 50%. Αυτή οφείλεται στις οριζόντιες περικοπές των αποδοχών στον δημόσιο τομέα και στη μείωση των μισθών στον ιδιωτικό τομέα οφειλόμενη στην αποδιάρθρωση των συλλογικών συμβάσεων, στην εξατομίκευση των αμοιβών, στην μετατροπή της πλήρους απασχόλησης σε ευέλικτη εργασία και στην σημαντική φορολογική επιβάρυνση (άμεσα και έμμεσα) των εισοδημάτων του 2011. Σύμφωνα με στοιχεία του Υπουργείου Εργασίας κατά το πρώτο έτος της εφαρμογής του μνημονίου οι αμοιβές στον ιδιωτικό τομέα μειώθηκαν κατά 15%, ενώ μόνο κατά το πρώτο τρίμηνο του 2012 οι ίδιες πηγές εκτιμούν ότι οι μεσοσταθμικές μισθολογικές μειώσεις που καταγράφονται διαμέσου επιχειρησιακών συλλογικών συμβάσεων και ατομικών συμβάσεων εργασίας είναι της τάξης του 22% και 24% αντίστοιχα. Επιπλέον η διόγκωση του φαινομένου της υποχώρησης της πλήρους απασχόλησης (κατά 60% επί των προσλήψεων της τελευταίας διετίας) υπέρ της ευελιξίας έχει συμβάλει στην αύξηση κατά την περίοδο του μνημονίου των πρακτικών μετατροπής των συμβάσεων πλήρους σε μερική απασχόληση κατά 350% και σε εκ περιτροπής εργασία, με μειωμένες μέρες εργασίας εβδομάδας, κατά 13.000%. Η εξέλιξη αυτή οδηγεί στην συρρίκνωση των αμοιβών μέχρι και 60% και στην παράλληλη μείωση μισθών και ωραρίων απασχόλησης εφόσον το 15% των συμβάσεων εκ περιτροπής εργασίας παραπέμπει σε απασχόληση μιας ημέρας την εβδομάδα διογκώνοντας την εργασιακή ανασφάλεια και επισφάλεια. Στο ίδιο πλαίσιο της εργασιακής ανασφάλειας εντάσσεται και η εκτίναξη, κατά την τελευταία

διετία, του ποσοστού της ανασφάλιστης εργασίας από το 22% στο 34% με πολλαπλές παρενέργειες στο επίπεδο των μισθών και στα ασφαλιστικά ταμεία. Τέλος, εκτιμάται ότι από τον Μάιο του 2012 οι μισθοί στο 60% των συμβάσεων εργασίας προκύπτουν με βάση την ατομική διαπραγμάτευση αντί της συλλογικής λόγω των, καθοριστικής σημασίας, αλλαγών στο σύστημα των συλλογικών διαπραγματεύσεων. Πηγή (INE 2012)

γ) Η επιδείνωση της κατάστασης στην αγορά εργασίας ωθεί μεγάλο τμήμα του εργατικού δυναμικού στην αναζήτηση απασχόλησης στο εξωτερικό. Σύμφωνα με το δίκτυο Europass 100.000 βιογραφικά συμπληρώθηκαν για μετανάστευση στο εξωτερικό κατά το 2011. Θα πρέπει δε να επισημανθεί ότι η μεγάλη πλειοψηφία των ενδιαφερομένων συνιστά ειδικευμένο εργατικό δυναμικό, φαινόμενο που, εκτός από τις κοινωνικές επιπτώσεις που συνεπάγεται, αποτελεί και τεράστια παραγωγική απώλεια με αποτέλεσμα η ελληνική αγορά εργασίας να χάνει ιδιαίτερα παραγωγικό και εξειδικευμένο δυναμικό την ίδια στιγμή που είναι υποδοχέας μεγάλου κύματος μεταναστών, κατά κανόνα ανειδίκευτων.

δ) Η απορρύθμιση του εργατικού δικαίου αποτελεί σημαντική εξέλιξη από τα μέτρα που λαμβάνονται κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης και του μνημονίου. Η εξέλιξη αυτή είναι αποτέλεσμα της αποδιάρθρωσης του συστήματος των συλλογικών διαπραγματεύσεων και των συλλογικών συμβάσεων που ενισχύει την προοπτική εξατομίκευσης των εργασιακών σχέσεων, της χαλάρωσης της προστασίας του εργαζόμενου από την απόλυση, και τον περιορισμό του ρόλου της τυπικής μορφής απασχόλησης που παραπέμπει στην σύμβαση εργασίας αορίστου χρόνου πλήρους ωραρίου.

6.4. Αλλαγές με το τρίτο μνημόνιο

Νέος κατώτατος μισθός από 1/4/2013 ο οποίος θα διαμορφωθεί με Νομοθετική Πράξη (όπως συνέβη στις 14/2/2012) και όχι με συμφωνία των κοινωνικών εταίρων. Στον συγκεκριμένο μισθό θα υπάρχει προσαύξηση μόνο για 3ετίες (επίδομα ωρίμανσης) όπως αυτές είχαν διαμορφωθεί στις 14/2/2012 όπου και είχαν παγώσει. Δηλαδή από τις 14/2/2012 δεν μετράει η υπηρεσία στον εργοδότη και παραμένει παγωμένη σε εκείνη την ημερομηνία. Με τη συγκεκριμένη διάταξη είναι πολύ πιθανό να υπάρξει περαιτέρω μείωση του κατώτατου μισθού ενώ μάλιστα υπάρχει πρόβλεψη και για αντίστοιχη αναπροσαρμογή στις αρχές του 2012.

Κατάργηση του Επιδόματος Γάμου και από την Ε.Γ.Σ.Σ.Ε από 1/4/2013. Η εφαρμογή του συγκεκριμένου μέτρου θα επιφέρει ακόμη μεγαλύτερη μείωση στον κατώτατο μισθό για έγγαμους καθώς το επίδομα γάμου θα παρέχεται μόνο εφόσον υπάρξει συμφωνία των εργοδοτικών οργανώσεων και της Γ.Σ.Ε.Ε. η οποία ωστόσο θα δεσμεύει μόνο τα μέλη τους. Αυτό φυσικά ισχύει και σήμερα για το πλήθος των συμβάσεων που έχουν λήξει αλλά και για όσες ανανεώθηκαν αλλά δεν κηρύχθηκαν υποχρεωτικές. Ωστόσο θα λάβει σάρκα και οστά και στην Ε.Γ.Σ.Σ.Ε. η οποία άλλωστε καλύπτει το μεγαλύτερο μέρος των εργαζομένων (μετά τη σχεδόν εξάλειψη όλων των κλαδικών συμβάσεων).

Αύξηση ασφαλιστικών εισφορών και για παλαιούς ασφαλισμένους. Μέχρι σήμερα υπήρχε πλαφόν 2432,25 ευρώ στις εισφορές των εργαζομένων που είχαν ασφαλιστεί για 1η φορά πριν το 1993. Συγκεκριμένα υπήρχε ημερήσιο πλαφόν επί της ανώτατης ασφαλιστικής κλάσης του Ι.Κ.Α. (97,29 ευρώ). Δηλαδή πέραν του συγκεκριμένου ποσού δεν υπολογίζονταν εισφορές. Για τους νέους ασφαλισμένους το πλαφόν εισφορών ήταν 5543,55 ευρώ μηνιαία (χωρίς δηλαδή υπολογισμό ανά ημέρα). Πλέον το πλαφόν των παλαιών ασφαλισμένων εξισώνεται με αυτό των νέων. Δηλαδή αντί για 97,29 ευρώ ανά ημέρα ($97,29 \times 25 = 2432,25$ ευρώ), το πλαφόν μετατρέπεται μηνιαία (ανεξαρτήτου ημερών ασφάλισης) στα 5543,55 ευρώ, όσο δηλαδή και των νέων ασφαλισμένων. Με την εξίσωση του πλαφόν των παλαιών ασφαλισμένων με τους νέους θα υπάρξει απώλεια από το καθαρό εισόδημα για όσους λαμβάνουν αποδοχές μεγαλύτερες των 2432,25 ευρώ.

Παράδειγμα: *Εργαζόμενος με 30 έτη εργασίας και αποδοχές 3500 ευρώ είχε μέχρι σήμερα παρακράτηση εισφορών 401,32 ευρώ ($2432,25 \times 16,5\%$). Με τη νέα ρύθμιση θα του γίνεται παρακράτηση = 577,50 ευρώ.*

Αύξηση του ορίου συνταξιοδότησης κατά 2 έτη. Με το Ν.3863/2010 ο εργαζόμενος θα δικαιούτο πλήρη σύνταξη με 40 έτη εργασίας στα 60 ή ειδιάλλως στα 65 έτη. Με τη νέα διάταξη, απαιτούνται 40 έτη εργασίας και πλήρη σύνταξη στο 62ο έτος ηλικίας. Ειδιάλλως η πλήρη σύνταξη θα χορηγείται με τη συμπλήρωση του 67ου έτους ηλικίας. Επιπλέον επιταχύνεται η εφαρμογή του νόμου 3863/2010 κατά 2 έτη. Έτσι ότι ήταν να εφαρμοστεί από 1/1/2015, θα λάβει άμεση εφαρμογή από 1/1/2013. Εξαιρούνται από τις παραπάνω διατάξεις οι ακόλουθες περιπτώσεις:

- οι ασφαλισμένες που θεμελιώνουν δικαίωμα συνταξιοδότησης ως μητέρες ανίκανων τέκνων καθώς και οι χήροι πατέρες ανίκανων για κάθε βιοποριστική εργασία τέκνων.

- οι ασφαλισμένοι στους ανωτέρω φορείς κοινωνικής ασφάλισης που έχουν ενταχθεί σε καθεστώς εργασιακής εφεδρείας του Ν.4024/2011
- Θεμελιωμένα συνταξιοδοτικά δικαιώματα μέχρι 31/12/2012, λόγω συμπλήρωσης των προϋποθέσεων του απαιτούμενου χρόνου ασφάλισης και ορίων ηλικίας
- Οι ασφαλισμένοι των Φορέων Κοινωνικής Ασφάλισης αρμοδιότητας Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας, οι οποίοι μέχρι 31/12/2012 έχουν κατοχυρώσει ή κατοχυρώνουν τις κατ' έτος προβλεπόμενες προϋποθέσεις συνταξιοδότησης.

Περικοπές στο Εφάπαξ σε Δημόσιο Τομέα

Χαράτσι στο εφάπαξ Δημοσίων Υπαλλήλων. Στους ασφαλισμένους μέχρι 31/12/1992 που αποχώρησαν ή θα αποχωρήσουν της υπηρεσίας από 1/8/2010 και μετά, στους οποίους δεν έχει εκδοθεί η σχετική απόφαση χορήγησης του εφάπαξ βοηθήματος, το ποσό του εφάπαξ βοηθήματος μειώνεται ποσοστιαία κατά φορέα-τομέα πρόνοιας. Συγκεκριμένα: στον Τομέα Πρόνοιας Εργατοϋπαλλήλων Μετάλλου του Τ.Α.Π.Ι.Τ. κατά 2,21%, στον Τομέα Πρόνοιας Προσωπικού Εταιρειών Τσιμέντων του Τ.Α.Π.Ι.Τ. κατά 17,35%, στον Τομέα Πρόνοιας Προσωπικού Ιπποδρομιών του Τ.Α.Π.Ι.Τ. κατά 18,38%, στον Τομέα Πρόνοιας Ξενοδοχοϋπαλλήλων του Τ.Α.Π.Ι.Τ. κατά 26,77%, στον Τομέα Πρόνοιας Υπαλλήλων Φαρμακευτικών Εργασιών του Τ.Α.Π.Ι.Τ. κατά 63,91%, στον Τομέα Πρόνοιας Υπαλλήλων Εμπορικών Καταστημάτων του Τ.Α.Π.Ι.Τ. κατά 41,52%, στον Τομέα Πρόνοιας Δημοσίων Υπαλλήλων του Τ.Π.Δ.Υ. κατά 22,67%, στον Τομέα Πρόνοιας Υπαλλήλων Ν.Π.Δ.Δ. του Τ.Π.Δ.Υ. κατά 42,29%, στον Τομέα Πρόνοιας Ορθόδοξου Εφημεριακού Κλήρου Ελλάδος του Τ.Π.Δ.Υ. κατά 36,94%, στον Τομέα Πρόνοιας Προσωπικού Ταμείου Νομικών του Τ.Π.Δ.Υ. κατά 52,21%, στον Τομέα Πρόνοιας Δημοτικών και Κοινοτικών Υπαλλήλων του Τ.Π.Δ.Υ. κατά 6,19%, στον Τομέα Πρόνοιας Εφημ/λών & Υπαλλήλων Πρακτορείων Αθηνών του Ε.Τ.Α.Π.-Μ.Μ.Ε. κατά 8,21%, στον Τομέα Πρόνοιας Εφημ/λών & Υπαλλήλων Πρακτορείων Θεσ/νίκης του Ε.Τ.Α.Π.-Μ.Μ.Ε. κατά 28,41%, στον Κλάδο Ασφάλισης Προσωπικού Δ.Ε.Η. του Τ.Α.Υ.Τ.Ε.Κ.Ω. κατά 3,84%, στον Τομέα Πρόνοιας Προσωπικού Ιονικής - Λαϊκής Τράπεζας του Τ.Α.Υ.Τ.Ε.Κ.Ω. κατά 41,17%, στον Τομέα Πρόνοιας Μηχανικών και Εργοληπτών Δημοσίων Έργων του Ε.Τ.Α.Α. κατά 17,42%, στον Τομέα Πρόνοιας Δικηγόρων Αθηνών του Ε.Τ.Α.Α. κατά 32,80%, στον Τομέα Πρόνοιας Εργοληπτών Δημοσίων Έργων του Ε.Τ.Α.Α. κατά 83,00%, στον Τομέα Πρόνοιας Αστυνομικών του Τ.Ε.Α.Π.Α.Σ.Α. κατά 1,94%, στον Τομέα Πρόνοιας Υπαλλήλων Αστυνομίας Πόλεων του Τ.Ε.Α.Π.Α.Σ.Α. κατά 45,49%, στο Λογαριασμό Πρόνοιας

Υπαλλήλων Ι.Κ.Α. του Ι.Κ.Α.-Ε.Τ.Α.Μ. κατά 35,11%. Με απόφαση του Υπουργού Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλειας και Πρόνοιας μετά από τεκμηριωμένη εισήγηση του Δ.Σ. των οριζομένων στο προηγούμενο εδάφιο Φορέων Κοινωνικής Ασφάλισης πλην του Τ.Π.Δ.Υ. μπορεί να αυξομειώνεται το ανωτέρω οριζόμενο ποσοστό μείωσης μέχρι 35%.

Μείωση μισθών Δημοσίων Υπαλλήλων

Όλες οι περικοπές στο μισθό των Δημοσίων Υπαλλήλων. Αναλυτικότερα:

- Καταργούνται όλα τα δώρα και επιδόματα σε όλους τους δημοσίους υπαλλήλους από 1/1/2013. Αυτό συνεπάγεται αυτόματα την απώλεια 1000 ευρώ από κάθε εργαζόμενο του Δημοσίου Τομέα καθώς καταργούνται τα εξής: Δώρο Πάσχα (250 ευρώ), Επίδομα Αδείας (250 ευρώ), Δώρο Χριστουγέννων (500 ευρώ).
- Μείωση από 3% έως 27% στα Ειδικά μισθολόγια όσον αφορά τους βασικούς μισθούς ιατρών του Ε.Σ.Υ., πανεπιστημιακών, ένστολων, διπλωματών και δικαστικών, σε αμοιβές μεγαλύτερες των 1000 ευρώ και μάλιστα με αναδρομική ισχύ από 1/8/2012
- Πλαφόν στις Δ.Ε.Κ.Ο. καθώς και σε όλους τους οργανισμούς της Γενικής Κυβέρνησης, που ορίζει ότι η μέση αμοιβή ανά υπάλληλο δεν θα πρέπει να ξεπερνά τα 1.900 ευρώ συμπεριλαμβανομένων ασφαλιστικών εισφορών, υπερωριών και επιδομάτων.
- Στο ενιαίο μισθολόγιο εντάσσονται και οι υπάλληλοι της Ε.Υ.Π. και της Προεδρίας της Δημοκρατίας στις διατάξεις του ενιαίου μισθολογίου.
- Μείωση κατά 20% σε αποδοχές, αποζημιώσεις, έξοδα παράστασης και αμοιβές, που καταβάλλονται στους Προέδρους, Αντιπροέδρους και τα μέλη των Ανεξάρτητων Διοικητικών Αρχών (Α.Δ.Α.), καθώς και στους Διοικητές, Υποδιοικητές, στους Προέδρους, Αντιπροέδρους, διευθύνοντες συμβούλους και στα μέλη του Δ.Σ. των Ν.Π.Δ.Δ. και των Ν.Π.Ι.Δ.
- Μείωση κατά 50% σε αποδοχές, αποζημιώσεις, έξοδα παράστασης και αμοιβές, Διοικητών, Υποδιοικητών, των Προέδρων, Αντιπροέδρων, Διευθυνόντων Συμβούλων, καθώς και των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου των Ιδρυμάτων των Ν.Π.Δ.Δ. των Δήμων και των Περιφερειών, καθώς και των Ν.Π.Ι.Δ. αυτών, συμπεριλαμβανομένων των Συνδέσμων των Ο.Τ.Α.
- Μείωση από 1/1/2013 κατά 50% της αντιμισθίας των προέδρων των δημοτικών και περιφερειακών συμβουλίων μειώνεται κατά 50% επί του ποσού που καταβάλλεται στις 31/12/2012.

- Κατάργηση χρονοεπιδόματος δικηγόρων με έμμισθη εντολή του δημοσίου, Ν.Π.Δ.Δ. και Ο.Τ.Α. καταργείται από 1/1/2013.
- Κατάργηση της καταβολής αποζημίωσης στους αιρετούς από τη συμμετοχή τους σε συνεδριάσεις των δημοτικών συμβουλίων, των οικονομικών επιτροπών των δήμων και των λοιπών επιτροπών των Δημοτικών Συμβουλίων.
- Από 1/1/2013, οι αποδοχές, οι αποζημιώσεις, τα έξοδα παράστασης και οι πάσης φύσεως αμοιβές των αλλά και των ανωνύμων εταιρειών, στις οποίες οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης κατέχουν ποσοστό πάνω από το 50% του μετοχικού κεφαλαίου, μειώνονται κατά ποσοστό πενήντα τοις εκατό (50%).

Απόλυσεις - Διαθεσιμότητες - Μετατάξεις Δημοσίων Υπαλλήλων

Απόλυση 27.000 υπαλλήλων μέχρι το τέλος του 2013 εκ των οποίων οι 2000 υπάλληλοι μέχρι το τέλος του 2012. Συγκεκριμένα:

- Θα απολυθούν οι υπάλληλοι χαμηλών προσόντων που προσλήφθηκαν εκτός Α.Σ.Ε.Π..
- Θα τεθούν σε διαθεσιμότητα για 1 χρόνο και στη συνέχεια θα απολυθούν οι υπάλληλοι των οποίων οι οργανικές θέσεις θα καταργηθούν στον πλαίσιο αξιολόγησης και περιορισμού των δομών του Δημοσίου.
- Θα γίνουν υποχρεωτικές μετατάξεις σε όσους φορείς του Δημοσίου παρατηρηθεί έλλειψη. `Αρνηση μετάταξης θα ισοδυναμεί με απόλυση.
- Επεκτείνεται μέχρι το 2016 η διάταξη για 1 πρόσληψη σε κάθε 10 αποχωρήσεις δημοσίων υπαλλήλων.
- Ακύρωση κάθε πίνακα διοριστέων Α.Σ.Ε.Π. αν δεν γίνει πρόσληψη εντός 3ων ετών.

Ψαλίδι στις συντάξεις

- Καταργείται από 1/1/2013 η χορήγηση στους συνταξιούχους δώρων εορτών Χριστουγέννων και Πάσχα, καθώς και του επιδόματος αδείας. Αυτό συνεπάγεται αυτόματα την απώλεια 800 ευρώ από κάθε συνταξιούχο καθώς καταργούνται τα εξής: Δώρο Πάσχα (200 ευρώ), Επίδομα Αδείας (200 ευρώ), Δώρο Χριστουγέννων (400 ευρώ).
- Μείωση στις συντάξεις από 5% έως 20%. Από 1/1/2013 η μηνιαία σύνταξη ή το άθροισμα των μηνιαίων συντάξεων άνω των 1.000,00 ευρώ από οποιαδήποτε πηγή

και για οποιαδήποτε αιτία μειώνονται ως εξής: Ποσό σύνταξης ή αθροίσματος άνω των 1.000,01 ευρώ και έως 1.500.00 ευρώ μειώνεται στο σύνολο του ποσού κατά 5% και σε κάθε περίπτωση το ποσό που εναπομένει δεν μπορεί να υπολείπεται των 1.000,01 ευρώ. Ποσό σύνταξης ή αθροίσματος από 1.500,01 ευρώ έως 2.000,00 ευρώ μειώνεται στο σύνολο του ποσού κατά 10% και σε κάθε περίπτωση το ποσό που εναπομένει δεν μπορεί να υπολείπεται των 1.425,01 ευρώ. Ποσό σύνταξης ή αθροίσματος από 2.000,01 ευρώ και άνω μειώνεται κατά ποσοστό 15% και σε κάθε περίπτωση το ποσό που εναπομένει δεν μπορεί να υπολείπεται των 1.800,01 ευρώ. Ποσό σύνταξης ή αθροίσματος συντάξεων άνω των 3.000,01 ευρώ μειώνεται κατά ποσοστό 20%. Το ποσό που εναπομένει δεν μπορεί να υπολείπεται των 2.550,01 ευρώ. Για τον υπολογισμό του ποσοστού της μείωσης λαμβάνεται υπόψη το καταβλητέο ποσό συντάξεως ή του ως άνω αθροίσματος την 31/12/2012 μετά τις μειώσεις και τις παρακρατήσεις της ειδικής εισφοράς αλληλεγγύης συνταξιούχων.

- Χορήγηση Ε.Κ.Α.Σ. στα 64 έτη. Από 1/1/2014 το Επίδομα Κοινωνικής Αλληλεγγύης Συνταξιούχων (Ε.Κ.Α.Σ.) καταβάλλεται με την συμπλήρωση του 64ου έτους της ηλικίας.

Συμπεράσματα

Όπως έχει αποδειχθεί πολλές φορές από την ιστορία οι δυσκολίες προσφέρουν και ευκαιρίες. Η ελληνική οικονομία σε αυτήν την κρίσιμη καμπή της ιστορίας της μπορεί να βρει την ευκαιρία να ξεφύγει οριστικά από τα προβλήματα που τη συνοδεύουν τα τελευταία τριάντα χρόνια.

Στη συγκεκριμένη περίπτωση υπάρχει ακόμα η δυνατότητα για το σχεδιασμό και την υλοποίηση ενός μακρόπνοου προγράμματος ανασυγκρότησης της ελληνικής οικονομίας στη βάση ενός νέου αναπτυξιακού προτύπου με στόχους την αύξηση της ανταγωνιστικότητας, την ενίσχυση της απασχόλησης, τη βελτίωση του κοινωνικού κράτους και τη διασφάλιση της κοινωνικής συνοχής. Για να μπορέσουν όμως οι προτεινόμενες αναγκαίες πολιτικές παρεμβάσεις να έχουν ουσιαστικό αντίκτυπο στην πραγματική οικονομία απαιτούνται βασικές προϋποθέσεις. Η συνάφεια και η συνέχεια των επιμέρους πολιτικών στη βάση ενός ολοκληρωμένου και μακροχρόνου σχεδιασμού με συγκεκριμένες στοχεύσεις. Η ενεργοποίηση και την ουσιαστική εμπλοκή των τοπικών κοινωνιών. Η αντιμετώπιση της κρίσης δεν είναι μόνο θέμα κεντρικής εξουσίας. Θα πρέπει να ενισχυθούν οι τοπικοί θεσμοί και να δημιουργηθούν Ειδικές Επιτροπές Παρακολούθησης της κρίσης σε επίπεδο Νομού και Περιφέρειας. Μόνο μέσα από ενισχυμένους θεσμούς και από πραγματικές διαδικασίες κοινωνικής συνεννόησης είναι δυνατόν οι οποίες πολιτικές να επηρεάσουν την πραγματική οικονομία, να περιορίσουν τις παρενέργειες της κρίσης και φυσικά να οδηγήσουν όσο το δυνατόν πιο γρήγορα στην υπέρβαση της.

Η αύξηση της ανταγωνιστικότητας του ιδιωτικού τομέα επίσης προϋποθέτει τη μείωση του κόστους παραγωγής όχι μέσω της μείωσης των μισθών αλλά μέσω της μείωσης στα λειτουργικά κόστη της επιχείρησης, τη βελτίωση των υποδομών, τη μείωση της γραφειοκρατίας και της σταθερότητας του φορολογικού πλαισίου. Παράλληλα, είναι ανάγκη ο ιδιωτικός τομέας να γίνει ανταγωνιστικότερος από τον δημόσιο τομέα. Να προκύψουν με άλλα λόγια, συνθήκες εργασίας παρόμοιες ή ανώτερες των δημοσίων υπαλλήλων.

Επίσης η δημοσιονομική εξυγίανση ίσως να είναι ένα σημαντικό βήμα. Πρέπει να μπει ένα τέλος στην κατασπατάληση του δημοσίου χρήματος. Αν περιοριστούν οι δαπάνες δεν θα έχουμε ανάγκη για νέους φόρους. Τέλος το δημόσιο πρέπει να λειτουργεί με πιο διαφανείς

τρόπους ως προς την αγορά των προμηθειών του προκειμένου να προωθούνται οι νομότυπες επιχειρήσεις.

Όπως αναφέραμε και προηγουμένως η Ελλάδα έχει αύξηση της ανεργίας σε όλες της ηλικιακές κατηγορίες με μεγαλύτερη αύξηση στις ηλικίες κάτω των 25. Η εργασία είναι αναφαίρετο δικαίωμα κάθε πολίτη, ο άνθρωπος ολοκληρώνεται σαν κοινωνικό ον μέσω της εργασίας. Όταν το ένα τέταρτο του ενεργού πληθυσμού δεν μπορεί να βρει εργασία ενώ αναζητάει, τότε εκτός από οικονομικές, θα έχουμε και κοινωνικές επιπτώσεις.

Η ανεργία έχει τρεις βασικές οικονομικές συνέπειες. 1). Αποτελεί απώλεια παραγωγικών δυνάμεων, δηλαδή της εργασίας των ανέργων, η οποία θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί στην παραγωγική διαδικασία. 2). Σημαίνει απώλεια εισοδήματος για τον άνεργο και την οικογένειά του. 3). Επιβαρύνει τον κρατικό προϋπολογισμό, λόγω της παροχής των επιδομάτων ανεργίας προς τους ανέργους.

Φυσικά οι συνέπειες της ανεργίας είναι ευρύτερες, γιατί η κατάσταση της ανεργίας μπορεί να είναι εξαιρετικά επώδυνη για τον άνεργο και την οικογένειά του αφού, εκτός από την έλλειψη εισοδήματος, μειώνει την κοινωνική θέση, δημιουργεί προβλήματα αυτοσεβασμού, οικογενειακών τριβών κ.α. Με άλλα λόγια, πέρα από τις οικονομικές συνέπειες, η ανεργία δημιουργεί σοβαρά κοινωνικά προβλήματα.¹²

Δεν πρέπει να λησμονούμε ότι η υψηλή ανεργία αποτελεί κόστος δυσβάστακτο τόσο σε οικονομικούς όσο και σε κοινωνικούς όρους. Η αντιμετώπιση της απαιτεί πάνω από όλα αλλαγή νοοτροπίας και περισσότερο ρεαλισμό, διότι η τρέχουσα οικονομική ορθοδοξία, που διέπει τους κανόνες συμπεριφοράς πολλών κυβερνήσεων της Ε.Ε. Θα πρέπει να έχουμε στο μυαλό μας ότι η συνεχώς αυξανόμενη ανεργία στην Ελλάδα οφείλετε στην ανεργία ανεπαρκούς ζήτησης λόγω της παρατεταμένης ύφεσης που βρίσκεται η Ελληνική οικονομία. Ο μόνος τρόπος αντιμετώπισης του προβλήματος είναι η αντιμετώπιση της κρίσης με υπεύθυνη και σοβαρή τη μακρο-οικονομική πολιτική από την κυβέρνηση διότι αυτή είναι που θα καθορίσει την αύξηση του ΑΕΠ που θα οδηγήσει στην αύξηση των επενδύσεων την δημιουργία νέων επιχειρήσεων και στο επιθυμητό αποτέλεσμα την αύξηση της απασχόλησης.

---

¹² Ξανθάκη Αρτεμης, Ψυχιατρική Κλινική Λυράκου

Βιβλιογραφία

Ελληνική Βιβλιογραφία

- 1) ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ (2008-2012). Οι εργασιακές σχέσεις στην Ευρώπη και στην Ελλάδα, Ετήσιες Εκθέσεις, Αθήνα.
- 2) Ινστιτούτο Εργασίας ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ (2008): «Η Ελληνική οικονομία και απασχόληση» Ετήσια Εκθεση 10, Αθήνα, 2008.
- 3) Κρεμμύδας Β, Εισαγωγή Στην Νεοελληνική Οικονομική Ιστορία, Εκδόσεις Τυποθυτώ
- 4) Κουζής Γ. (2011), Η εργασία στη δίνη της οικονομικής κρίσης και του μνημονίου: Δέκα επισημάνσεις, Περιοδικό Ουτοπία Τευχ.97, Νοέμβριος - Δεκέμβριος, Αθήνα.
- 5) Μπένος Θεοφάνης (2001), Μακροοικονομική Θεωρία, Εκδόσεις Γ.Δ. Δημοπούλου
- 6) Μπένος Θεοφάνης (1999), Θεωρία Χρήματος, Εκδόσεις Γ.Μπένου
- 7) Μόσχου Δ. Το Παρόν και το Μέλλον των Ελληνικών Τραπεζικών.
- 8) Ρομπόλης Σ. (2010), Οικονομική κρίση, κρίση απασχόλησης και κρίση κοινωνικής ασφάλισης, Αθήνα.
- 9) Τράπεζα της Ελλάδος (2012), Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2011, Αθήνα, 2012.
- 10) Υπουργείο Οικονομικών (2012), Γενικό Λογιστήριο του Κράτους, Δελτίο Εκτέλεσης Κρατικού Προϋπολογισμού, Μάιος 2012, Ιούνιος 2012, Αθήνα.
- 11) Ξανθάκη Άρτεμης, Ψυχιατρική Κλινική Λυράκου

Εφημερίδες

- 1) Ναυτεμπορική
- 2) Ημερήσια
- 3) Express
- 4) Τα νέα
- 5) Το Βήμα

Ξένα Βιβλιογραφία

- 1) Leijonhufvud A., (1968) "On Keynesian Economics and the Economics of Keynes", New York: Oxford University Press.

- 2) Mankiw, N. Gregory and David Romer, (1991), 'New Keynesian Economics', Cambridge: MIT Press, Vol. 2.
- 3) Muchlinski E., (2005), "The Lucas Critic and Keynes' Response -Considering the History of Macroeconomics", Freie Universitat Berlin, Department of Economics, Institute for Economic History and Economic Policy.
- 4) Thorsten Schulten: «Minimum wages in Europe: new debates against the background of economic crisis, ETUI Policy Brief, Issue 2/2009.

Ηλεκτρονική Βιβλιογραφία

- 1) Ameco Database
http://ec.europa.eu/economy_finance/ameco/user/serie/SelectSerie.cfm
- 2) Capital.gr
<http://www.capital.gr/home.htm>
- 3) Capital Invest
<http://www.capitalinvest.gr/>
- 4) OECD Ελλάδα
http://www.oecd.org/country/0,3377,en_33873108_33873421_1_1_1_1_1,00.html
- 5) Γενική Γραμματεία Εθνική Στατιστικής Υπηρεσίας Ελλάδας
<http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE>
- 6) Διεθνές Νομισματικό Ταμείο
<http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2011/01/weodata/index.aspx> (World Economic Outlook Database)
- 7) Ευρωπαϊκή Στατιστική Υπηρεσία
<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>
- 8) Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών
www.iobe.gr
- 9) ΙΝΕ ΓΣΕΕ Ινστιτούτο Εργασίας
www.inegsee.gr
- 10) Τράπεζα της Ελλάδος
<http://www.bankofgreece.gr>